

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

**E-KİTAP SAĞLAMA MODELLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI
ANALİZİ: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Damla YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

E-KİTAP SAĞLAMA MODELLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ:
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Damla YILMAZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

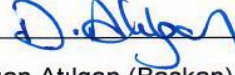
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Damla YILMAZ tarafından hazırlanan "E-kitap Sağlama Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi: Hacettepe Üniversitesi Örneği" başlıklı bu çalışma, 19.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Doğan Atılğan (Başkan)

Doç. Dr. Yurdağül Ünal (Danışman)

Prof. Dr. Serap Kurbanoğlu (Üye)

Prof. Dr. Özlem Gökkurt Demirtel (Üye)

Prof. Dr. Umut Al (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04/07/2019

Damla YILMAZ

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Yurdağül ÜNAL** danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Damla YILMAZ

TEŞEKKÜR

Tez konusunun şekillenmesinden çalışmanın tamamlanması aşamasına kadar olan süreçte beni yönlendiren, hoşgörüsüyle desteğini, yardımlarını ve katkısını esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Yurdağül Ünal'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın yürütülebilmesi için bana yardımcı olan ve ihtiyaç duyduğum verileri sağlayan ilgili derleyici ve yayıncı firmalara çok teşekkür ederim.

Karşılaştığım zorluklar karşısında tecrübelerini paylaşarak fikir veren ve tez jürimde de yer alan değerli hocam Prof. Dr. Umut Al'a, çalışmamı gerçekleştirebilmem için destek veren Daire Başkanım Pınar Al'a ve zor zamanlarımda bana kendimi iyi hissettiren tüm iş arkadaşlarıma en içten sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer alarak görüş ve fikirlerini benimle paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Doğan Atılğan'a, Prof. Dr. Serap Kurbanoğlu'na ve Prof. Dr. Özlem Gökkurt Demirtel'e ayrıca çok teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen ve hep yanımda olan sevgili aileme de sonsuz teşekkürler, iyi ki varsınız.

ÖZET

YILMAZ, Damla. *E-kitap Sağlama Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Eğitim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek amacıyla e-kitaplar kütüphane koleksiyonlarının değerli bir parçası haline gelmiştir. Kurumların mevcut bütçelerini etkin bir şekilde kullanarak doğru ve dengeli bir koleksiyon oluşturabilmeleri için e-kitap yönetim süreçlerini değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda yönetim sürecinde karar verilmesi gereken önemli konulardan biri e-kitap sağlama modelleridir. E-kitap tedarikçileri tarafından sunulan farklı e-kitap sağlama modelleri bulunmakta ve bu modeller ekonomik şartlar ve teknolojik gelişmeler nedeniyle sürekli değişmektedir. Avantaj ve dezavantajları da dikkate alınarak ihtiyaç ve beklentileri en uygun maliyetle karşılayacak modellerin değerlendirilmesi önemli bir husustur.

Çalışmamızda sağlama modeli tercihinin toplam harcama maliyetlerini nasıl etkilediği, model tercihinin disipline göre değişip değişmediği, en uygun maliyete ve birim kullanım maliyetine sahip sağlama modellerinin hangisi olduğu araştırılmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de ilk defa gerçek kullanım verilerine dayanarak yayıncı ve derleyici firma tarafından sunulan e-kitap sağlama modelleri test edilmiş ve geliştirilen senaryolarla maliyet ve konu analizi yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için yayıncıda EBA (Evidence Based Acquisition), derleyicide ise kısa vadeli ödünç vermenin (STL – Short Term Loan) kullanıldığı DDA (Demand Driven Acquisition) modelinin e-kitap sağlamada kullanabilecek en uygun model olduğu ve bu modellerin tercih edilmesi durumunda yapılacak toplam harcama maliyetlerinin düşeceği sonucuna ulaşılmıştır. E-kitap kullanım sıklıkları disipline göre farklılık göstermiş, ödenen toplam maliyete ve kullanım sayısına bağlı olarak konu alanlarında farklı birim kullanım maliyetlerine ulaşılmıştır. Disipline göre sağlama modellerinin tercihinde kullanım, kütüphanenin sahip olduğu bütçe ve tedarikçi koşulları etkili olmuştur.

E-kitap sağlama modellerinin karşılaştırmalı maliyet analizinin yapıldığı bu araştırmanın sonuçları koleksiyon geliştirme ve yönetiminde kullanılmalı, kullanım verilerinin analizi yapılmalı, en uygun ve en ekonomik sağlama modelleri değerlendirmeli ve bütçelerin daha etkin kullanılması sağlanmalıdır.

Anahtar Sözcükler

E-kitap, koleksiyon yönetimi, sağlama modelleri, DDA Modeli, EBA Modeli, Talep Odaklı Sağlama, Kanıta Dayalı Sağlama

ABSTRACT

YILMAZ, Damla. *Comparative Analysis of E-Book Acquisition Models: The Case of Hacettepe University*. Master's Thesis, Ankara, 2019.

In order to support educational and research activities, e-books have become a valuable part of library collections. Institutions should evaluate their e-book management processes, in order to create an accurate and balanced collection, by using their existing budgets effectively. In this context, one of the important issues to be decided in the management process is the e-book acquisition model. There are different e-book acquisition models offered by e-book suppliers, and these models are constantly changing, due to economic conditions and technological developments. A consideration of the advantages and disadvantages of e-book acquisition models is important for the evaluation of possible models, which will meet needs and expectations in the most cost-effective way.

In this study, the effect of acquisition model choice on total expenditure cost, model preference changes relative to the discipline, and the unit usage cost of acquisition models were investigated. Within this scope, for the first time in Turkey, and based on actual usage data, e-book acquisition models offered by publisher and aggregator were tested, and cost and subject analyses were performed for the scenarios developed. It was concluded that for the publisher, the EBA (Evidence Based Acquisition) model, and for the aggregator, the DDA (Demand Driven Acquisition) model, in which Short Term Loan (STL) was used, were the most suitable models to use for the acquisition of e-books for Hacettepe University Libraries, and that total expenditure costs would be reduced, if these models were selected. E-book usage frequencies differed according to the discipline. Different unit usage costs were reached in different subject areas, depending on the total cost paid, and usage data. The budget of the library, the supplier conditions, and usage data affect the preference of acquisition models according to discipline.

The results of this research, in which a comparative cost analysis of e-book acquisition models was performed, should be used in collection development and management. Usage data should be analyzed, and the most appropriate and economic acquisition models should be determined, in order that budgets are used more effectively.

Keywords

E-book, collection management, acquisition models, DDA Model, EBA Model, Demand Driven Acquisition, Evidence Based Acquisition

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	6
1.5.1. Veri Toplama.....	6
1.5.1.1. Yayıncı Firma.....	7
1.5.1.2. Derleyici Firma.....	9
1.5.2. Veri Analizi ve Değerlendirme.....	10
1.5.2.1. Yayıncı Firma.....	10
1.5.2.2. Derleyici Firma.....	11
1.5.3. Birim Kullanım Maliyetinin Hesaplanması	13
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	13
1.7. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ.....	14
2. BÖLÜM: E-KİTAP VE AKADEMİK KÜTÜPHANELER.....	16
2.1. E-KİTAP	16
2.2. E-KİTAPLARIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	17
2.3. E-KİTAPLARIN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI	18
2.3.1. E-Kitapların Avantajları	18

2.3.2. E-Kitapların Dezavantajları.....	20
2.4. AKADEMİK KÜTÜPHANELERDE E-KİTAP KOLEKSİYON YÖNETİMİ	23
2.4.1. Bütçe.....	24
2.4.2. Seçim.....	25
2.4.3. Sağlama.....	26
2.4.4. Lisanslama.....	26
2.4.5. Kataloglama.....	28
2.4.6. Değerlendirme ve Tanıtım.....	29
3. BÖLÜM: E-KİTAP TEDARİKÇİLERİ VE SAĞLAMA MODELLERİ.....	31
3.1. E-KİTAP TEDARİKÇİLERİ.....	31
3.1.1. Yayıncılar.....	32
3.1.2. Satıcılar.....	33
3.1.3. Derleyiciler.....	33
3.2. E-KİTAP SAĞLAMA VE KULLANICI ERİŞİM MODELLERİ.....	34
3.2.1. E-kitap Sağlama Modelleri.....	34
3.2.1.1. Satın Alma/Sürekli Erişim.....	36
3.2.1.2. Abonelik.....	38
3.2.1.3. Kiralama.....	40
3.2.1.4. Talep Odaklı Sağlama.....	40
3.2.1.5. Kanıta Dayalı Sağlama.....	44
3.2.1.6. Onay Planlarına Bağlı Sağlama.....	45
3.2.2. Kullanıcı Erişim Modelleri.....	48
4. BÖLÜM: LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ.....	50
4.1. E-KİTAP SAĞLAMA MODELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	50
4.2. YAYINCI VE KONU ANALİZLERİNİN YAPILDIĞI ÇALIŞMALAR...57	57
5. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	61
5.1. YAYINCI FİRMA.....	61
5.1.1. Satın Alma (Sürekli Erişim) Modeli.....	61
5.1.2. EBA (Kanıta Dayalı Sağlama) Modeli.....	70
5.1.3. Abonelik (Sadece Erişim-Access Only) Modeli.....	76
5.2. DERLEYİCİ FİRMA.....	79

5.2.1. Satın Alma (Sürekli Erişim) Modeli.....	81
5.2.2. DDA (Talep Odaklı Sağlama) Modeli	89
5.2.2.1. Senaryo 1: DDA modeli-Otomatik Satın Alma	92
5.2.2.2. Senaryo 2: DDA modeli-Kısa Vadeli Ödünç	97
6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	109
6.1. SONUÇ	109
6.2. ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA	116
EK 1. REHBER.....	125
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	130
EK 3. ETİK KURUL / KOMİSYON İZİNİ FORMU	132

KISALTMALAR DİZİNİ

ASCII	American Standard Code for Information Interchange
ATO	Access to Own
DDA	Demand Driven Acquisition-Talep Odaklı Sağlama
DRM	Dijital Rights Management- Dijital Haklar Yönetimi
EBA	Evidence Based Acquisition-Kanıta Dayalı Sağlama
EPUB	Electronic Publication (e-book standard, by the International Digital Publishing Forum)
HTML	Hypertext Markup Language
ILL	Inter-Library Loan- Kütüphaneler Arası Ödünç Verme
LC	Library of Congress
MARC	Machine Readable Cataloguing
PDA	Patron Driven Acquisition- Kullanıcı Odaklı Sağlama
PDF	Portable Document Format
STL	Short Term Loans- Kısa Vadeli Ödünç
URL	Uniform Resource Locator
WoS	Web of Science

TABLOLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. 2013 yılında satın alınan e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı.....	62
Tablo 2. Yayın yılına (2005-2013) göre indirilen bölüm ve satın alınan kitap sayısı.....	64
Tablo 3. 2014 yılında satın alındığı kabul edilen e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı	66
Tablo 4. 2014 yılında satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı ve maliyeti.....	69
Tablo 5. Yayın türüne göre EBA fiyat listesi.....	70
Tablo 6. 2014 yılında EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların maliyeti	71
Tablo 7. EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı	72
Tablo 8. EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı, kullanımı ve birim kullanım maliyeti (BKM)	75
Tablo 9. E-kitaplardan indirilen bölüm sayısı ve yıllık abonelik ücretleri.....	77
Tablo 10. Yayıncı firma e-kitap sağlama modellerinin birim kullanım maliyeti (BKM).....	78
Tablo 11. Derleyici firma e-kitaplarının paket ve liste fiyatları	80
Tablo 12. Satın alınan e-kitapların kullanım istatistiği türü (2016-2018).....	82
Tablo 13. Konuya göre satın alınan e-kitapların sayısı, kullanımı, paket ve liste fiyatı	86
Tablo 14. Satın alınan e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti	88
Tablo 15. Bireysel başlık halinde satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti	89
Tablo 16. E-kitaplardan örnek kullanım istatistikleri	93
Tablo 17. 2016-2018 yılları arasında DDA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların sayısı, kullanımı ve maliyeti	94

Tablo 18. DDA Modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların konuya göre dağılımı, kullanımı ve maliyeti (2016-2018)	95
Tablo 19. DDA Modeli-otomatik satın almanın konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti	97
Tablo 20. STL ve otomatik e-kitap satın alma hesaplaması.....	98
Tablo 21. 2016-2018 Yılları arası STL kullanımı, otomatik satın alınan kitap sayısı ve maliyeti.....	98
Tablo 22. 2016-2018 yılları arasında 1 günlük STL kullanımları ve maliyetleri.....	100
Tablo 23. 2016-2018 yılları arasında 7 günlük STL kullanımları ve maliyetleri.....	101
Tablo 24. 2016-2018 yılları arasında 14 günlük STL kullanımları ve maliyetleri.....	102
Tablo 25. 2016-2018 yılları arasında 28 günlük STL kullanımları ve maliyetleri.....	103
Tablo 26. Gün sayısına göre STL'li DDA Modeli maliyetleri (2016-2018)	103
Tablo 27. Konu alanlarına göre STL maliyeti, otomatik satın kitap sayısı, birim kullanım maliyeti (2016-2018)	105
Tablo 28. Derleyici firma e-kitap sağlama modellerinin birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti	106
Tablo 29. Derleyici firma e-kitap sağlama modellerinin konu alanlarına göre birim kullanım maliyeti.....	107

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. 2014-2017 yılları arasında kullanılan e-kitapların dağılımı	67
Şekil 2. EBA Modeli ile kullanılan e-kitapların dağılımı	73
Şekil 3. Satın alınan e-kitapların kullanım istatistiği ve kullanılan tekil e-kitap sayısı (2016-2018)	83
Şekil 4. 2016-2018 yılları arasında kullanılan e-kitapların dağılımı	83

1. BÖLÜM

GİRİŞ

E-kitapların akademik kütüphanelerde kullanımının artması birçok zorluğu da beraberinde getirmiştir. Kütüphanelerin bütçeleri ve politikaları doğrultusunda bir koleksiyon oluşturmaları ve bu süreci yönetmeleri için değerlendirme yapmaları gerekmektedir. Bu süreç kapsamında değerlendirilmesi gereken öncelikli konuların arasında e-kitap sağlama modelleri gelmektedir. E-kitaplara erişimin nasıl ve ne şekilde sağlanacağını belirleyen ve bütçeler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bu modellerin değerlendirilmesi önemli bir husustur.

Bu çalışma kapsamında e-kitap sağlama modellerinin karşılaştırmalı maliyet analizi yapılarak Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için en ekonomik modellerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra verilecek kararların gelecek için bir temel oluşturmasında ve diğer akademik kütüphanelerin bütçelerini etkin ve verimli kullanabilmesinde çalışmanın yol gösterici olması düşünülmektedir.

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim yayıncılık sektöründeki yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Elektronik yayıncılık kavramının oluşması ile birlikte akademik kütüphaneler eğitim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek amacıyla kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda elektronik kaynak koleksiyonlarını oluşturma ve geliştirme yoluna gitmişlerdir. Elektronik kaynakların türlerindeki çeşitlilik, sayılarındaki artış, sağladığı avantajlar ve kullanıcıların bu kaynaklara olan talebi de kütüphanelerin koleksiyonlarında elektronik kitap (e-kitap), elektronik dergi (e-dergi) gibi kaynaklara yer vermesini zorunlu kılmış ve bu kaynaklar özellikle akademik kütüphane koleksiyonlarının değerli bir parçası haline gelmiştir. Ancak kütüphanelerin mevcut bütçelerini doğru ve dengeli bir

biçimde kullanabilmeleri için ayrıntılı bir değerlendirme yaparak karar vermeleri ve bu süreci iyi yönetmeleri gerekmektedir.

E-kitapların sayı ve türlerindeki artışın bu kaynakların yönetim süreci ile ilgili birtakım sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Özellikle satın alma, kataloglama, erişim ve uygulamaya yönelik alanların yönetilmesi hususunda bazı zorluklar bulunmaktadır. Literatürde bu süreçleri konu alan çeşitli araştırmalar mevcuttur (Armstrong ve Lonsdale, 2005; Johnson, 2013; Maceviciute, Borg, Kuzminiene ve Konrad, 2014; Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012; Vasileiou, Rowley ve Hartley, 2012). Etkin ve verimli bir e-kitap koleksiyonu geliştirmek, bu koleksiyonu yönetebilmek ve mevcut sorunlara çözüm bulabilmek için e-kitaplarla ilgili süreçlerin daha fazla incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda e-kitap yönetim sürecinde üzerinde önemle durulması ve doğru karar verilmesi gereken konuların başında sağlama modelleri gelmektedir. Yayıncı ve derleyici firmalar tarafından sunulan paket veya bireysel başlık olarak satın alma, abonelik, onay planlarına bağlı sağlama gibi çeşitli e-kitap sağlama modelleri bulunmaktadır.

İçeriğe hangi şartlarda ve nasıl erişileceğini gösteren sağlama modelleri ekonomik şartlar ve teknolojik gelişmeler nedeniyle sürekli değişmektedir. Özellikle e-kitapların çeşitliliği tedarikçiye göre değişiklik gösteren sağlama modellerinin çeşitliliği (Maceviciute ve diğerleri, 2014; McKiel, 2007; Johnson, 2013) ile birleştiğinde kurumların bu modellere karar vermesi oldukça karmaşık bir hâl almaktadır. E-kitap sağlama modellerinin koleksiyon geliştirme üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Basılı koleksiyon oluşturma uygun başlık seçimlerinin bir sonucu iken, e-kitap koleksiyonu oluşturma oldukça farklı olabilmektedir. Çünkü başlık seçimi tedarikçinin satın alma için e-kitabı nasıl sunduğundan etkilenmektedir (Doucette ve Lewontin, 2012, s. 52).

Kütüphaneler mevcut bütçelerini daha iyi kullanabilmek için farklı e-kitap sağlama modellerini denemeye başlamışlardır. Örneğin, daha yaygın kullanıma sahip olan satın alma ve abonelik modellerinin yanı sıra her biri tedarikçiye göre

farklılık gösteren kanıta dayalı sağlama (EBA-Evidence Based Acquisition) ya da talep odaklı sağlama (DDA-Demand Driven Acquisition) gibi modeller gündeme gelmeye başlamıştır. Bu anlamda akademik kütüphanelerin e-kitapların karmaşık sağlama süreçleriyle yüzleşmesi ve ilgili modellerden en üst düzeyde verim elde edebilmek için kendi koşulları doğrultusunda bu modelleri değerlendirmesi gerekmektedir. Sağlama modelleri kurumların ihtiyaçlarına, içeriğe, tedarikçiye göre değişiklik gösterebilmektedir. Tedarikçilerin talep edilen sağlama modelinde talep edilen başlıkların tamamını karşılayamama durumu da söz konusudur. Başka bir ifadeyle tek bir sağlama modelinin tüm kütüphaneler için en uygun şartları sunması veya tüm yayıncılar tarafından benimsenmesi mümkün değildir (Morris ve Sibert, 2011, s. 98). Kullanıcıların çoğunun ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilmede en etkili yolun ne olduğuna karar verilmesi akademik kütüphaneler için önemli bir konu haline gelmiştir (Bucknell, 2012, s. 59). Sınırlı satın alma gücü ile her bir kurumun karar verme aşamasında sunulan sağlama modellerini çok iyi analiz etmesi ve lisans sözleşmeleriyle birlikte koleksiyon geliştirme politikalarını destekleyebilecek modelleri seçmesi gerekmektedir.

Uluslararası literatürde konuya ilişkin çalışmalar görülürken (Bucknell, 2012; Grigson, 2009; Shen ve diğerleri, 2011; Ward ve Richardson, 2016; Zhang, Downey, Urbano ve Klingler, 2015) ulusal literatürde Akyüz ve Akbaytürk (2006) dünyada ve Türkiye’de uygulanan e-kitap sağlama modellerini anlattığı çalışma karşımıza çıkmaktadır. Akyüz ve Akbaytürk, uygulamaların birbirinden farklılık gösterdiğini bu durumda kurumların ihtiyaç ve beklentilerine bağlı olduğunu belirtmiş ve konsorsiyum kapsamında erişim sağlanan Ebrary örneği incelemiştir. Ancak e-kitap sağlama modellerini değerlendirerek karşılaştırmalı maliyet analizi yapan bir çalışmaya tarafımızdan rastlanamamıştır. Kullanıcıların gereksinimlerini karşılayabilecek etkin bir e-kitap koleksiyonu oluşturabilmek ve bütçeyi doğru kullanabilmek için akademik kütüphanelere bu konuda referans olabilecek bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır.

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI

Yayıncılık sektöründeki hızlı gelişmeler ve sağladığı avantajlarla birlikte kütüphane koleksiyonlarında e-kitaplara yer vermeye başlanmıştır. Ancak yıldan yıla kütüphanelerin alım gücü azalırken e-kaynakların maliyetinin yükselmesi ve döviz kurundaki artışlar kütüphanelerin ödeme yapması için gerekli fonlarının tükenmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda isabetli kararların verilebilmesi birçok hususu göz önünde bulundurmayı ve değerlendirme yapmayı gerektirmektedir.

Bir e-kitap satın alırken dikkat edilmesi gereken nokta sadece istenen içeriğe sahip olmak değil doğru zamanda doğru içeriğe en uygun fiyatla sahip olmak ve kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaktır. Tedarikçiye göre değişiklik gösteren e-kitap sağlama modelleri için çok fazla seçenek bulunmaktadır. Kütüphanelerin bu seçenekler arasından ihtiyaçlarına ve bütçelerine uygun bir sağlama modeline karar vermesi oldukça karmaşık bir süreçtir (Tripathi, 2015, s. 13). Her kütüphanenin ihtiyacı ve koşulları farklı olduğu için kütüphane özelinde bir değerlendirme yapmadan bir modelin diğerinden daha iyi olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle kütüphaneler hangi model ya da modellerin kendisi için uygun olduğunu, hangisiyle kullanıcı ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanacağını değerlendirmek zorundadır.

E-kitap sağlama modelleri maliyet üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu sebeple bütçelerin etkin ve verimli kullanılabilmesi için kullanım verilerine dayalı olarak e-kitap sağlama modellerinin maliyet analizinin yapılması ve en ekonomik modelin belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda kullanım verilerinin takibi ve analizi koleksiyonun nasıl geliştirileceği ve gelecekte hangi başlıkların veya sağlama modellerinin seçilmesi gerektiğine ilişkin karar almada yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinin e-kitap kullanım istatistikleri ile maliyet verileri değerlendirilerek en uygun e-kitap sağlama

modelinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. En uygun modeli belirleyebilmek için senaryo analizi yapılmakta ve mevcut gerçek veriler kullanılarak sağlama modellerinin farklı senaryolar altında nasıl çalıştığı ve nasıl bir maliyet performansı gösterdiği ortaya konulmaktadır. Çalışmanın ayrıca diğer akademik kütüphaneler için yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modeli maliyet açısından uygun mudur?
2. Derleyici firma tarafından sunulan DDA modellerinin tercih edilmesi e-kitap alımları için yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürmekte midir?
3. Yayıncı firma tarafından sunulan EBA modelinin tercih edilmesi e-kitap alımları için yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürmekte midir?
4. Sağlama modellerinin seçimi disipline göre farklılık göstermekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Araştırmamızın hipotezleri şu şekildedir:

1. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modeli maliyet açısından uygun bir model değildir.
2. Derleyici firma tarafından sunulan DDA modelinin tercih edilmesi e-kitap alımları için yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürmektedir.
3. Yayıncı firma tarafından sunulan EBA modelinin tercih edilmesi e-kitap alımları için yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürmektedir.
4. Sağlama modellerinin seçimi disipline göre farklılık göstermektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmada Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinin 2013 yılında yayıncıdan satın almış olduğu 15.564 e-kitap ile derleyici firmadan satın almış olduğu 3.666 e-kitabın kullanım verileri değerlendirilmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Betimleme yöntemi: “Olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ne olduğunu betimlemeye ve mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef almaktadır” (Kaptan, 1995, s. 59).

Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri tarafından satın alınan e-kitapların kullanım verilerinin temini yönetici hesabı olanlar için ilgili platformlardan, yönetici hesabı bulunmayanlar için ise e-kitap tedarikçilerinden sağlanmıştır. Yayıncı firmadan 2013 yılında satın alma modeli ile sağlanan 15.564 e-kitabın 2014 yılında alındığı kabul edilmiş ve 2014-2017 yılları arasındaki kullanım verileri EBA ve abonelik modeline uyarlanarak maliyet ve konu analizi yapılmıştır. Derleyici firmadan 2013 yılında satın alma modeli ile sağlanan 3.666 e-kitabın 2016 yılında alındığı kabul edilmiş ve 2016-2018 yılları arasındaki kullanım verileri otomatik satın almanın yapıldığı DDA modeli ve kısa vadeli ödünç (STL-Short Term Loan) vermenin kullanıldığı DDA modeline uyarlanarak maliyet ve konu analizi yapılmıştır.¹

1.5.1. Veri Toplama

Çalışma için gerekli verilerin derleyici ve yayıncı firmadan sağlanması ile ilgili süreç aşağıda verilmektedir.

¹ E-kitaplar yayıncı ve derleyici firmadan paket olarak 2013 yılında satın alınmıştır. Bu e-kitapların kullanım ve maliyet verileri gerçek veriler ışığında değerlendirilmiş sadece 2013 yılında yapılan satın alma yılı, derleyici firmada 2016, yayıncı firmada 2014 yılı olarak kabul edilmiştir.

1.5.1.1. Yayıncı Firma

Yayıncı firmadan 2013 yılının Temmuz ayında yayım yılı 2005-2013 aralığında olan sınırsız erişim hakkına sahip toplam 36.657 e-kitap satın alma modeli ile sağlanmıştır. E-kitapların abonelik ve EBA modelleriyle sağlanması durumunda maliyetinin ne olacağı ile ilgili analizler yapılmış ve konu dağılımına bakılmıştır. Bu kapsamda uygulamaların başlatıldığı yıl için e-kitapların paket ve liste fiyatlarına ihtiyaç duyulmuştur.

Satın alma 2013 yılının Temmuz ayında yapıldığı için bu tarihten araştırmanın başlangıcına kadar olan tüm kullanım verilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak yayıncıya ait EBA modelinde yayım yılı geriye dönük olarak sadece son üç yılı kapsayan güncel koleksiyonlar erişime açılmakta ve erişime açılan yılın kullanım istatistikleri dikkate alınarak önceden ödemesi yapılan tutar kadar e-kitabın seçilmesi sağlanmaktadır. Örneğin anlaşma 2019 yılında yapıldıysa yayım yılı 2018, 2017, 2016 olan e-kitaplar erişime açılmakta ve erişime açılan yıl yani 2019 yılının kullanım istatistiklerine bakılarak e-kitap seçimi yapılmaktadır. 2013 yılında satın alınan ve yayım yılı 2005-2013 aralığında olan 36.657 e-kitabın EBA modelinde alındığının kabul edilebilmesi için modelin her yıl ya da üç yılda bir anlaşmasının yapılması önerilmektedir. Her yıl anlaşmanın yapılması durumunda koleksiyonlar tekrar etmektedir. Örneğin, 2008 yılında yayım yılı 2005, 2006, 2007 olan koleksiyon; 2009 yılında yayım yılı 2006, 2007, 2008 olan koleksiyon; 2010 yılında yayım yılı 2007, 2008, 2009 olan koleksiyon erişime açılmaktadır. Koleksiyonun tekrarını önlemek için ise üç yılda bir yani 2008, 2011, 2014 yıllarında bu modelin anlaşmasının yapılması önerilmektedir. Örneğin 2008 yılında yayım yılı 2005, 2006, 2007 olan kitaplar; 2011 yılında yayım yılı 2008, 2009, 2010 olan kitaplar; 2014 yılında yayım yılı 2011, 2012, 2013 olan kitaplar erişime açılmaktadır. Çalışmamızda 2014 yılı hariç anlaşmanın yapılacağı yıllara ait (2008, 2009, 2010, 2011, 2012) kullanım istatistiği bulunmadığı için tüm yıllar değerlendirmeye alınamamıştır. Mevcut kullanım istatistikleri satın alınan başlatıldığı 2013 yılının Temmuz ayından itibaren dir. Bu sebeple 2014 yılında

EBA modeli için anlaşmanın yapıldığı kabul edilmiş ve 2013 yılında satın alınan 36.657 e-kitaptan sadece yayım yılı 2011-2012-2013 olan 15.564 e-kitap değerlendirmeye alınmıştır. Satın alma, abonelik ve EBA modelleri için karşılaştırmanın doğru yapılabilmesini sağlamak adına tüm modellerin uygulaması 2014 yılında başlatılmış ve 2014-2017 yılları arasındaki kullanım verileri değerlendirilmiştir.

Yayım yılı 2011-2012-2013 olan e-kitapların hem 2014 yılında paket olarak satın alındığı hem de kullanılan e-kitapların bireysel başlık halinde tek tek satın alındığı kabul edildiği için paket ve liste fiyatlarına ihtiyaç duyulmuştur.² Elimizde yayım yılı 2005-2013 yıl aralığında olan tüm kitapların indirimli paket fiyatı bulunmaktadır. Yayıncı, koleksiyonun paket fiyatı üzerinden ayrıca bir indirim yaptığı için bu indirim oranını hesaplayabilmek adına firmadan paket fiyatı istenmiştir. Firmanın göndermiş olduğu fiyat kapsamında indirim oranı hesaplanmış ve yayım yılı 2011, 2012, 2013 olan 15.564 e-kitabın paket fiyatından bu indirim oranı düşülerek bu kitapların Hacettepe Üniversitesi için satın alma bedeli bulunmuştur.

EBA modelinin 2014 yılı erişim ücreti ile bu sürenin sonunda satın almanın yapılabilmesi için e-kitapların EBA modeli fiyatlarına ihtiyaç duyulmuştur.³ Yayıncı firmada EBA modeli kapsamında erişim sağlanan kitapların fiyatları ile doğrudan satın almanın yapıldığı liste fiyatları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu sebeple firmadan e-kitapların türüne göre EBA modeli liste fiyatları ayrıca istenmiştir.

Abonelik modelinin uygulanabilmesi için yıllık abonelik bedellerine ihtiyaç duyulmuştur. İlgili yayıncı firmadan edinilen bilgiye göre satın alma fiyatının %30'u ödenerek kurumlar abonelik modeli ile koleksiyonlara erişim sağlamaktadır. Buna göre toplam satın alma bedelinin %30'u hesaplanarak

² Paket fiyatı: E-kitapların toplu olarak satın alınması durumunda uygulanan indirimli fiyatıdır.

Liste fiyatı: E-kitapların indirimsiz tek tek alınması durumunda geçerli olan fiyatıdır.

³ EBA Fyatı: Kitap türlerine göre değişen ve EBA modelinde geçerli olan fiyatlardır.

2014 yılındaki abonelik bedeli bulunmuştur. Ancak bu modelde sadece anlaşmanın yapıldığı tarih aralığında koleksiyona erişim hakkı bulunduğu için diğer e-kitap sağlama modelleri (EBA ve satın alma modeli) ile karşılaştırmayı doğru yapabilmek adına 2015-2016-2017 yıllarında da erişimin devam ettiği kabul edilmiştir. Aboneliğin devamı durumunda yıllık artış bilgisi yayıncı tarafından %3 olarak onaylanmış ve bu artış 2014 yılındaki abonelik bedelinin üzerine eklenerek 2015-2017 yıllarının abonelik bedelleri bulunmuştur.

1.5.1.2. Derleyici Firma

Derleyici firmadan 2013 yılının Eylül ayında farklı yayınevlerine ait bir kullanıcı erişim hakkı ile 3.666 e-kitap, satın alma modeli ile sağlanmıştır. Bu e-kitapların otomatik satın almanın yapıldığı DDA ve STL'nin (Short Term Loan-Kısa Vadeli Ödünç) kullanıldığı DDA modeli ile sağlanması durumunda maliyetinin ne olacağı ile ilgili analizler yapılmış ve konu dağılımına bakılmıştır. Bu kapsamda uygulamaların başlatıldığı yıl için e-kitapların paket ve liste fiyatlarına ihtiyaç duyulmuştur.

Satın alma 2013 yılında yapıldığı için bu tarihten araştırmanın başlangıcına kadar olan tüm kullanım verilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Derleyici firmadaki platform değişikliği sebebiyle 2013-2014-2015 yıllarına ait sağlanan istatistik türü 2016-2017-2018 yıllarına ait sağlanan istatistik türünden farklıdır. Ayrıntılı kullanım istatistikleri sadece 2016-2018 yılları için temin edilebilmiş ve tüm e-kitapların derleyici firmadan 2016 yılında satın alındığı kabul edilmiştir. Satın alma, otomatik satın almanın yapıldığı DDA ve STL'li DDA modelleri için karşılaştırmanın doğru yapılabilmesini sağlamak adına tüm bu modellerin uygulaması 2016 yılında başlatılmış ve 2016-2018 yılları arasındaki kullanım verileri değerlendirilmeye dâhil edilmiştir.

Değerlendirmenin yapılabilmesi için öncelikle e-kitapların 2016-2018 yıllarına ait paket ve liste fiyatlarına ihtiyaç duyulmuştur. Derleyici firmadan sadece 2018 yılı paket fiyatı bilgisi sağlanabilmiş, 2016-2017 yıllarının paket ve liste fiyatları

sağlanamamıştır. 2018 yılı tek kullanıcı listesi fiyatları ise tek tek e-kitaplar için ilgili derleyicinin satın alma platformundan alınmıştır. Buna göre 2018 yılı paket fiyatından 2013 yılı paket fiyatı çıkarılarak beş yıl için toplam fark bulunmuştur. Beş yıl için hesaplanan bu fark tek bir yıla oranlanarak bir yılda paket fiyatının üzerine derleyici firma tarafından ne kadar ücret farkı eklendiği hesaplanmıştır. Yıllara göre liste fiyatını belirleyebilmek için ise 2018 yılı paket fiyatından 2018 yılı liste fiyatına yüzde kaç artış olduğu hesaplanmış ve bu artış miktarı her bir yıl için bulunan paket fiyatları üzerine eklenerek liste fiyatları bulunmuştur. Bulgular ve yorum kısmında hesaplamalar örnekleriyle birlikte daha detaylı bir şekilde verilmektedir.

1.5.2. Veri Analizi ve Değerlendirme

Verilerin analizi ve değerlendirilmesiyle ilgili süreç aşağıda verilmektedir.

1.5.2.1. Yayıncı Firma

Satın alma modeliyle sağlanan e-kitapların 2014-2017 yılları arasındaki kullanımları değerlendirilmiş ve toplam satın alma maliyetine göre birim kullanım maliyetleri hesaplanmıştır.

EBA modelinde önceden bir ödeme yapılmakta ve anlaşmanın yapıldığı yılın sonunda, o yılki kullanım verileri de dikkate alınarak önceden ödemesi yapılan tutar karşılığında kitap satın alınmaktadır. Buna göre 2013 yılında satın alınan 15.564 e-kitabın 2014 yılında 12 ay süreyle erişime açıldığı kabul edilmiş ve bu kitapların kullanımları listelenmiştir. Yayıncı firmada uygulanan EBA modelinde kitapların fiyatları türüne göre değişmekte ve ayrıca modeldeki kitapların liste fiyatları ile kitapların tek tek alınması durumundaki liste fiyatları da farklılık göstermektedir. Modelin 2014 yılında uygulandığı kabul edildiği için o yılın kullanım istatistikleri dikkate alınarak e-kitaplar en çok kullanımdan en az kullanıma doğru sıralanmış ve EBA modeli için verilen fiyat tutarında, kullanım istatistikleri de dikkate alınarak, e-kitap seçiminin yapılması sağlanmıştır. Birim

kullanım maliyetinde satın alınanın yapıldığı 2014 yılından araştırmanın başladığı 2018 yılına kadar ki (2014-2017) kullanım istatistikleri değerlendirilmiştir.

Abonelik modelinde ise yıllık erişim bedelleri ile 2014-2017 yılları arasındaki tüm kullanımlar dikkate alınarak birim kullanım maliyeti hesaplanmıştır. Konu analizinde yayıncı tarafından gönderilen konu başlıkları esas alınmış ve e-kitaplar bu konu başlığı gruplandırmasına göre tüm modeller için ayrı ayrı analiz edilmiştir.

1.5.2.2. Derleyici Firma

Derleyici firmadan satın alma modeliyle sağlanan e-kitapların 2016-2018 yılları arasındaki toplam kullanımları değerlendirilmiş ve toplam satın alma maliyetine göre birim kullanım maliyeti hesaplanmıştır.

Araştırmamızdaki DDA modeli ise iki farklı senaryo şeklinde uygulanmıştır. Bu senaryolardan ilki belirli sayıda kullanımın gerçekleşmesinin ardından satın alma işleminin tetiklenmesiyle (kullanıcı talebi ile satın alma için gerekli koşulların oluşması) birlikte otomatik satın alınanın gerçekleşmesi, diğeri ise kullanıcının kısa bir süre için başlığa erişmesine izin veren belirli sayıda kısa vadeli ödünç (Short Term Loan-STL) işleminden sonra otomatik satın alınanın gerçekleşmesidir.

DDA modeliyle satın alınan e-kitapların kullanım istatistiği türü ile paket olarak satın alınan e-kitapların istatistik türü birbirinden farklıdır. Çünkü paket olarak satın almada kaydetme isteği, tam indirme, bölüm indirme gibi ayrıntılı kullanım istatistikleri bulunurken, DDA modellerinden elde edilen kullanım istatistiklerinde kitapların kullanıcılar tarafından tetiklenmesini sağlayan koşullar ve bu koşullarla birlikte otomatik satın alma, STL sayısı gibi farklı kullanım bilgileri de bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmamızda öncelikle mevcut kullanım istatistiklerinin hangi DDA koşuluna karşılık geldiği bulunmuştur.

Uygulanan birinci senaryoda belirli sayıda kullanımın gerçekleşmesinin ardından otomatik satın almanın yapıldığı DDA modeli için 2016-2018 yıl aralığındaki tüm kullanım istatistikleri incelenmiş ve ayrıntılı kullanım istatistikleri toplanmıştır. Kullanım istatistiklerinde herhangi bir kitabın en az bir kez kullanımı görüldüğünde kitaplar tetiklenerek otomatik satın alınmaktadır. STL'nin kullanıldığı ikinci senaryoda ise 10-10-1-1-1 paradigması adı da verilen bu koşullardan herhangi birinin gerçekleşmesi halinde bunun 1 STL kullanıma karşılık geldiği bilinmekte ve 3 STL kullanımından sonraki 4. kullanımda ise kitap otomatik satın alınmaktadır. Buna göre STL kullanımları ve kaç kitabın otomatik olarak satın alınması gerektiği hesaplanmıştır. Derleyici firmada STL maliyeti, kitabın kullanıcının üzerinde kaldığı zaman aralığı dikkate alınarak gün sayısına göre değişmektedir. Eğer STL anlaşması, kitabın kullanıcıya 1 günlüğüne ödünç verilmesi şeklinde yapılmışsa kitabın liste fiyatının %15'i, 7 gün için yapılmışsa kitabın liste fiyatının %20'si, 14 gün için yapılmışsa kitabın liste fiyatının %25'i, 28 gün için yapılmışsa kitabın liste fiyatının %30'u STL maliyeti olarak alınmaktadır. STL maliyetleri bu alternatiflerin tamamı için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bulgular ve yorum kısmında hesaplamalar örnekleriyle birlikte daha detaylı bir şekilde verilmektedir.

Satın alınan e-kitap listesinde 3.666 kitaptan 3.528 kitabın detaylandırılmış konu alanları ve LC sınıflama numaraları bulunurken, 138 kitabın ise listede sadece LC numaralarına yer verilmiştir. Tüm kitapların konu alanlarını belirleyebilmek için detaylandırılmış konu alanları Web of Science'ın konu sınıflamasına göre düzenlenerek sosyal ve beşerî bilimler; fen, mühendislik, teknoloji ve matematik; tıp ve sağlık bilimleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Sadece LC numaraları bulunan kitapların konu alanları ise LC sınıflama sistemine göre A-P ve TR-Z sınıfları için sosyal ve beşerî bilimler; Q ve S-TP sınıfları için fen, mühendislik, teknoloji, matematik ve R sınıfı için tıp ve sağlık bilimleri şeklinde alınmıştır. Konu analizleri, konu paketlerinin fiyatlarına göre her bir model için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

1.5.3. Birim Kullanım Maliyetinin Hesaplanması

Derleyici ve yayıncı firmanın birim kullanım ve ortalama kitap maliyetini hesaplayabilmek için aşağıdaki formüller kullanılmıştır.

$$BKM = M / K$$

Formülde *BKM*; birim kullanım maliyetini, *M* e-kitapların toplam satın alma maliyetini, *K* ise e-kitapların belirlenen yıl aralığındaki toplam kullanım sayısını ifade etmektedir.

$$OKM = M / S$$

Formülde *OKM* ortalama kitap maliyetini, *M* e-kitapların toplam satın alma maliyetini, *S* ise satın alınan kitap sayısını ifade etmektedir.

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmamız kapsamında bazı sınırlılıklar vardır. Bu sınırlılıklar aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1. Çalışmanın yapılabilmesi için geçmiş yıllara dönük fiyat, depozito, kullanım gibi bilgilere ihtiyaç duyulmuş ve bu kapsamda H.Ü Kütüphanelerinin e-kitap sağladığı bir yayıncı ve bir derleyici firmanın verileri değerlendirilmiştir.
2. Derleyici firmaya ait aynı türdeki kullanım istatistikleri sadece 2016-2018 yılları için sağlanmış ve değerlendirmeler bu aralıktaki veriler üzerinden yapılmıştır. Yayıncı firmada ise EBA modelinde yayım yılına göre geriye dönük sadece son üç yıla ait e-kitap koleksiyonları erişime açılmaktadır. Buna göre EBA modelinin 2014 yılında uygulandığı kabul edilmiş ve değerlendirmeler 2014-2017 yılları arasındaki veriler üzerinden yapılmıştır. Bu kısım araştırmanın yönteminde detaylı anlatılmaktadır.

3. Yayıncı firmadan satın alınan ve yayım yılı 2005-2013 aralığında olan 36.657 e-kitap için bir indirim yapılmıştır. Daha az sayıda bir kitap alımı için yayıncı firmadan aynı indirim oranının alınıp alınamayacağı bilinmemektedir. Ancak bu çalışma kapsamında 36.657 e-kitap için yapılan indirim oranı bu koleksiyon içerisinde yer alan ve yayım yılı sadece 2011-2012-2013 olan 15.564 e-kitaba da uygulanmıştır.
4. Sabit, gizli ve esnek maliyetler gibi değişkenleri de kapsayan maliyet yarar analizlerinde tüm ölçülebilir ve ölçülemeyen bileşenlerin hesaplanması gerekmektedir (Svenningsen, 1998). Bu çalışmada hammadde, işçilik, dolaylı işçilik gibi olması gereken tüm maliyetler hesaba katılmadan birim kullanım maliyetleri araştırılmıştır. Birim kullanım ve toplam maliyetler döviz cinsinden ifade edilmektedir. Bununla birlikte kütüphane bütçelerinin TL olması, satın alımın yapıldığı yıldaki döviz kuru ve yıl içinde ödemenin yapıldığı zaman aralığından da (yılın başında veya sonunda) etkilenmektedir.
5. Konu analizleri yapılırken ilgili disiplindeki akademik personel sayısı, idari personel sayısı, öğrenci sayısı, kişilerin elektronik kaynak kullanmaya yatkınlıkları gibi farklı değişkenlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu çalışmada sadece disiplinlerin e-kitap kullanımları değerlendirmeye alınmıştır.

1.7. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde konunun önemi hakkında genel bir giriş yapılmakta, araştırmanın problemi, amacı, hipotezi, kapsamı, yöntemi ve düzeni ile ilgili bilgi verilmektedir.

İkinci bölümde e-kitaplar ve e-kitap koleksiyon yönetimi hakkında bilgi verilmektedir.

Üçüncü bölümde derleyici, yayıncı ve satıcılardan oluşan e-kitap tedarikçilerinden bahsedilmekte ve tedarikçiler tarafından sunulan tüm e-kitap sağlama modellerinin detayları hakkında bilgi verilmektedir.

Dördüncü bölümde literatürde yer alan çalışmalar değerlendirilmektedir.

Beşinci bölümde Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinin bir yayıncı ve bir derleyici firmadan satın alma modeli ile sağlamış olduğu e-kitapların abonelik, EBA, DDA gibi diğer e-kitap sağlama modelleriyle alınması durumunda senaryolar geliştirilmektedir. Geliştirilen senaryolarla e-kitapların kullanım verilerinin maliyet ve konu analizi yapılmakta ve modellerin karşılaştırmasına ilişkin bulgular yorumlarıyla birlikte sunulmaktadır.

Altıncı bölümde çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar sunulmakta ve bu sonuçlar doğrultusunda bazı önerilerde bulunmaktadır. Yararlanılan kaynaklar ve ekler araştırmanın sonunda yer almaktadır.

2. BÖLÜM

E-KİTAP VE AKADEMİK KÜTÜPHANELER

Bu bölümde e-kitap tanımı, e-kitapların ortaya çıkışı ile avantaj ve dezavantajları hakkında bilgi verilmekte, akademik kütüphanelerde e-kitaplarla ilgili koleksiyon yönetim süreci anlatılmaktadır.

2.1. E-KİTAP

Literatürde e-kitaplar için yapılmış farklı tanımlar bulunmaktadır. En genel ifadeyle e-kitap, kullanıcıların bir kitabın içeriğine elektronik olarak erişmesine imkân sağlayan kitap olarak tanımlanmaktadır (Hawkins, 2000, s. 15).

Armstrong, Edwards ve Lonsdale'e (2002, s. 217) göre e-kitap; ekranı olan (elde taşınabilen veya masaüstü kullanılan) ve elektronik olarak kullanımı mümkün olan (veya optik olarak) boyut veya kompozisyondan bağımsız bir elektronik metin parçasıdır (dijital bir nesne).

Vassiliou ve Rowley (2008, s. 363) ise e-kitaplar için iki bölümden oluşan bir tanım yapmaktadır:

1. Bir e-kitap, elektronik ortamda sağlanabilen özellikleriyle ortaya çıkan metinsel ve / veya diğer içerikleri olan dijital bir nesnedir.
2. E-kitaplar genellikle arama ve çapraz referans işlevleri, metin bağlantıları, yer imleri, ek açıklamalar, vurgulamalar, çoklu ortam nesnelere ve etkileşimli araçlar gibi kullanım özelliklerine sahiptir.

E-kitap, elektronik kitap aynı zamanda dijital kitap, çevrimiçi kitap gibi farklı şekillerde adlandırılan e-kitapların yazımı da *e-kitap*, *ekitap*, *e-Kitap*, *eKitap* şeklinde değişebilmektedir (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 14). Terminoloji ve yazım şekillerinin yanı sıra e-kitaplar türlerine göre de farklılık göstermektedir.

Tedd'e (2005) göre akademik kütüphanelerde edinilmesi muhtemel olan genel e-kitap türleri arasında ders kitapları, çoklu ortam kitapları, referans kitapları ve dizinlerle birlikte basılı kitapların dijitalleştirilmiş sürümleri de yer almaktadır.

2.2. E-KİTAPLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Kullanım oranı sürekli bir artış gösteren e-kitaplar format ve içerik bakımından değişmeye ve gelişmeye devam etmektedir. Genel olarak e-kitapların ortaya çıkışına temel oluşturan süreçler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1960'larda bilgisayarların temel amacı basılı yayın sürecini hızlandırmak olmuştur. 1970'lerde ise bilgisayarlar bilgi yaymak için kullanılmaya başlanmıştır. 1970'li yılların başında bir dijital kütüphane oluşturma vizyonuyla Michael Hart tarafından Gutenberg Projesi başlatılmıştır (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 12). Bu proje e-kitapların gündeme gelip gelişim göstermesi açısından atılan önemli bir adım olmuştur.

1980 ve 1990'larda ise büyük değişiklikler olmuş, bazı şirketler CD-ROM'larda ve disklerde e-kitap üretmeye başlamıştır (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 12). Birçok araştırmacıya göre e-kitapların akademik kütüphanelerde ilk görülmeye başlaması 1990'lı yıllara dayanmaktadır (Armstrong ve Lonsdale, 2005). 1999 yılında kütüphanelere ticari olarak temin edilebilen 2000'den fazla e-kitap ile NetLibrary piyasaya sürülmüştür. Bunu Ebrary, Librius, ZeroHour ve Glassbook gibi diğerleri takip etmiştir (Jenkins, 2008, s. 2).

2000'li yıllar e-kitap gelişiminde en hızlı dönem olarak gösterilebilir. Bu dönemde e-kitap yazılımları ile donanımları geliştirilmiş ve e-kitap türleri çeşitlilik kazanmıştır. Ayrıca e-kitap kullanımının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan telif hakkı sorununun çözümüne yönelik hukuki ve teknik çalışmalar da hızlanmıştır (Önder, 2010, s. 69). 2004 yılının Aralık ayında Google Print Library Project (şimdiki adıyla Google Books Library Project) başlatılmış, New York Halk Kütüphanesi ile Michigan, Harvard, Oxford ve Stanford Üniversitelerinin

dijitalleştirilmiş koleksiyonları kullanıma sunulmuştur. Bu dönemde Elsevier, Springer, Taylor & Francis ve Oxford gibi yayıncılar da e-kitap girişimlerini başlatmıştır (Connaway ve Wicht, 2007).

2007-2009 yıllarında ise e-kitaplar yükseköğretimde daha fazla benimsenmiştir (Nelson, 2008). Kullanıcılara sunulan e-kitap okuyucularının, mobil cihazların, tabletlerin çoğalması ve yayıncıların bu cihazların tümüne yönelik içerik sağlaması ile e-kitaplara olan talep büyük oranda artış göstermeye başlamıştır (Beisler ve Kurt, 2012). Günümüzde ise birçok kütüphane, koleksiyonlarını e-kitaplarla desteklemekte ve e-kitapların sunmuş olduğu avantajlardan yararlanmaktadır.

2.3. E-KİTAPLARIN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

E-kitapların hem format hem de içerik olarak değişimi ve gelişimi birçok fırsatı ve zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bu bölümde e-kitapların sağladığı avantajlar ve dezavantajlardan bahsedilmektedir.

2.3.1. E-kitapların Avantajları

E-kitapların pek çok konudaki avantajları şu şekilde belirtilebilir:

Erişim: Bilgiye anında erişim sağlaması e-kitapların en dikkat çekici özelliklerinden biridir. E-kitaplara her zaman ve her yerden erişim sağlamak mümkündür. Böylelikle hem kampüs içinden hem de uzaktan öğrenen bireylerin öğrenme materyallerine eşit erişimi sağlanmaktadır. Bu avantaj özellikle uzaktan öğrenenler için büyük önem taşımaktadır (Kumar, Agarwal, Lijhara ve Tapkir, 2009, s. 126).

Yer Tasarrufu: Koleksiyonların büyümesi ile birlikte sınırlı fiziksel alan birçok üniversite kütüphanesi için sorun olmaya devam etmekte ve ayrıca fiziksel alanların temini kütüphaneye ayrı bir maliyet getirmektedir. Ancak e-kitaplar

kütüphaneler için raf alanı gereksinimini azaltmakta ve tek bir cihaz ile birden fazla kitap kapasitesi sağlanabilmektedir (Walters, 2014, s. 87; Cheek ve Hartel, 2012, s. 5).

Tam Metin Arama: İlgili içeriğin saniyeler içinde daha hızlı ve kolay taranıp incelenebilmesi sebebiyle bu özellik kullanıcılar için çok değerlidir. Tam metin aramanın diğer arama özellikleriyle bütünleşmesi bilginin daha ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde edinilmesini sağlamaktadır. Kullanıcılar böylelikle hızlı okuma yapabilmektedir (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 20).

Güncelleme: E-kitapların içeriğinin hızlı ve kolay biçimde güncellenmesi sağlanmaktadır.

İçerik Aktarma: Metin kopyalama ve yapıştırma imkân vermesinin yanında alınan notların da diğer e-kitap kullanıcıları ile paylaşılmasını sağlamaktadır (Walters, 2014, s. 87).

Zenginleştirilmiş Metin: Dijital ortam ve onları daha etkileşimli hale getiren video, ses gibi diğer medyalarla birlikte zenginleştirilmiş içerik sunmakta ve sorunsuz çalışmaktadır (Cheek ve Hartel, 2012, s. 5).

Özelleştirme: Ekran parlaklığı, yazı tipi boyutu, yazı tipi stili gibi alanlarda değişiklik yapma olanağını sunmaktadır (Walters, 2014, s. 87; Kumar ve diğerleri, 2009, s. 126). Bu özellikle görme bozukluğu olan kişiler için de yarar sağlamaktadır. Ayrıca e-kitaplar sesli kitaplara dönüştürülebilmekte, kalıcı olmayan vurgulama ve ek açıklamalara izin verilebilmekte, metin içinde çapraz referans için köprüler kullanılabilen ve harici bir kaynağa bağlantılar da oluşturulabilmektedir (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 21).

Maliyet: Sipariş edilen e-kitapların anlık teslimi ile kütüphanelerde tüm satın alma sürecinde oluşabilecek maliyet için tasarruf sağlanmaktadır (Tedd, 2005,

s. 64). Ayrıca kütüphanelere sunulan farklı e-kitap sağlama modelleri ile daha uygun maliyetli e-kitaplar edinilerek bütçeler verimli kullanılabilir.

Çevresel Hususlar: E-kitaplar kâğıt ve ciltleme malzemelerinin tüketimini azaltmaktadır (Walters, 2014, s. 87).

2.3.2. E-Kitapların Dezavantajları

E-kitap teknolojisinin gelişmesi ile ortaya çıkan maliyetler ve kullanıcı beklentileri e-kitapların kullanılabilirliğinin sunmuş olduğu avantajların yanı sıra bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu dezavantajlar şu şekilde açıklanabilir:

Cihaz: E-kitaplar bir masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayar, e-kitap okuyucu veya cep telefonu gibi elektronik cihaz veya yazılım olmadan okunamazlar (Walters, 2014, s. 87). Ayrıca e-kitap okuma cihazları fiziksel hasara daha yatkın oldukları için arızalanabilmektedir. Donanım veya yazılımdaki arızalar e-kitapların kendilerinin de zarar görmesine neden olmaktadır. Bunu önlemek için e-kitapların başka bir cihazda veya e-kitap sağlayıcısı tarafından yedeklenmesi gerekmektedir (Mincic'-Obradovic', 2011, s. 21). Bununla birlikte herhangi bir okuma cihazı elektrik gerektirdiği için pil gücü okunan veya çalışılan süreyi de sınırlandırmaktadır (Walters, 2014, s. 87).

Format Çeşitliliği: E-kitaplar ASCII, PDF, EPUB, HTML gibi çok çeşitli formatlarda bulunmaktadır. Bazı formatlar ek yazılım gerektirdiği için bu durum tüm e-kitapların her cihazda rahatlıkla okunmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca farklı donanım / yazılım arasında uyumluluğun olmaması kullanıcılar için kafa karıştırıcı olabilmektedir (Mincic'-Obradovic', 2011, s. 22).

Ekrandan okuma: Bilgisayar ekranları ile okuma cihazlarındaki teknolojik gelişmelere rağmen birçok kişi ekrandan okumakta zorluk çekmektedir. Ekrandan okuma göz problemi yaşayan bireylerin yanında normal görüşe sahip

bireyler için de yorucu olabilmektedir (Cheek ve Hartel, 2012, s. 5). Aynı zamanda ekran çözünürlüğü, parlaklık gibi özelliklerle ilgili iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir.

Güvenlik sorunları: Dijital formatlar virüslerden ve kötü amaçlı yazılımlardan etkilenebilmektedir (Cheek ve Hartel, 2012, s. 5). Bu durum da e-kitapların zarar görmesine neden olmaktadır.

Maliyet: E-kitap maliyetlerindeki farklı göstergeler bazen e-kitapların daha pahalı olmasına neden olmaktadır. Örneğin, e-kitaplar için alınan platform ücretleri, teknik destek sağlama için yapılan ödemeler sürekli harcamalara neden olmaktadır (Walters, 2014, s. 87).

Kullanıcı: E-kitapların özellikle uzaktan erişim için bir çözüm sunmasına rağmen aynı zamanda hem donanım hem de yazılım teknolojisini kullanmayı gerektirmesi kullanıcıların bazı problemlerle (Örneğin, e-kitap kullanımı için bazı programların yüklenmesi, kullanıcı kaydının oluşturulması gibi) karşılaşmasına sebep olmaktadır. Beklentilerin karşılanabilmesi için kullanıcıların e-kitap kullanımı konusunda bir tanıtım ve eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir.

Çevresel Hususlar: Pil kullanımıyla ilgili çevresel maliyetlerde artış ve daha fazla enerji tüketimine neden olmaktadır (Walters, 2014, s. 87). Bununla birlikte verinin depolanması ve iletiminde tüketilen elektrik miktarı da çevresel hususlardaki dezavantajlar arasında yer almaktadır.

Yasal Zorunluluklar: E-kitapların üretim ve dağıtımında telif haklarına yönelik yasal düzenlemelerin yapılmaması ya da eksikliklerin bulunması telif hakkı sahiplerinin sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır (Önder, 2010, s. 173).

E-kitap kullanımı konusunda engel oluşturabilecek durumlar ise şu şekilde açıklanabilir:

E-kitap kullanımıyla ilgili en önemli hususlardan biri Dijital Haklar Yönetimi (Dijital Rights Management-DRM) kısıtlamalarıdır. DRM bir e-kitap veya başka bir e-içeriğin kullanımını ve paylaşımını sınırlamak için yayıncılar ya da diğer içerik sağlayıcılar tarafından kullanılan bir yazılım teknolojisidir (Delquié ve Polanka, 2011, s. 138). DRM, içeriği bir aygıttan diğerine aktarmaya izin verebilir veya reddedebilir. Ayrıca indirme, yazdırma, kopyalama ve paylaşma için maksimum değerleri belirleyebilir (Maceviciute ve diğerleri, 2014). DRM kısıtlamaları kullanımın sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Wikert (2012) bu konuda çok eleştirel bir görüş paylaşmış, DRM'in korsanlığı ortadan kaldırmadığını birçok kısıtlama nedeniyle e-kitabı basılı formatlarından daha az tercih edilebilir hale getirdiğini savunmuştur. Aslında yayıncılar gelir elde etme yollarıyla erişimi kısıtlamaktadır. Çünkü çoğu e-kitap sağlayıcısı e-kitap kullanımını kısıtlayan teknolojik yöntemleri benimsemiştir. Slater'in (2010, s. 305) belirttiği gibi e-kitapları kullanma sırasında kullanıcıların karşılaştıkları beklenmeyen sınırlamaların birçoğu formata özgü değil DRM'e bağlı, kasıtlı olan sınırlamalardır.

Kütüphaneler arası ödünç verme (Inter-Library Loan-ILL) zamandan ve maliyetten tasarruf yapılarak kaynak kullanımını artırmanın bir yolu olarak düşünülmektedir. Ancak birçok lisans kütüphaneler arası ödünç verme taleplerinin yerine getirilmesinde e-kitap kullanımını sınırlandırmakta veya yasaklamaktadır (Walters, 2014, s. 90). Bazı e-kitap lisansları kitap bölümlerinin paylaşılmasına izin verirken bazıları ise bir e-kitabın tamamını paylaşma konusunda belirli sınırlamalara yer vermektedir (Radnor ve Shrauger, 2012, s. 156).

E-kitaplara erişim ve kullanım konusunda engel oluşturabilecek diğer durumlar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kumar ve diğerleri, 2009, s. 126):

1. Kullanıcının basılıya karşı bir güven duyması ve aynı maliyetle e-kitaplar ile basılı kitaplar arasında seçim yapıldığı zaman basılı kitapların tercih edilmesi.

2. Fiyatlandırma modellerinin tedarikçilere değişiklik göstermesi ve zor anlaşılması
3. E-kitapların kullanımına yönelik farkındalığın artması konusunda bilgi okuryazarlığı programlarının yeterli olmaması.
4. Kullanıcıların e-kitap kullanmadaki çeşitli teknolojileri anlamaması.
5. Yöneticilerin somut olarak raflarda yer almadığı için e-kitap almak konusunda isteksiz davranması.
6. Pek çok yayıncının format olarak e-kitabı benimsemesinde isteksiz olması.
7. E-kitap türleri için geliştirilen donanım/yazılımların standartlaştırılmamış olması.
8. Yazılım çeşitliliğinin kullanım konusunda karmaşaya neden olması
9. E-kitaplar için ortak bir platformun olmaması.

2.4. AKADEMİK KÜTÜPHANELERDE E-KİTAP KOLEKSİYON YÖNETİMİ

Akademik kütüphaneler, eğitim ve araştırmayı desteklemek için ansiklopedi, sözlük, kitap, dergi gibi birçok bilgi kaynağını koleksiyonlarında bulundurmaktadır. Bu bilgi kaynakları arasında yer alan e-kitapların popülaritesinin artması kütüphanelerde yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır. Akademik ve araştırma kütüphaneleri, e-kitaplara sahip olan ilk kütüphaneler olarak kabul edilmiştir. Araştırma Kütüphaneleri Derneği'nin (Association of Research Libraries-ARL) yaptığı bir araştırmaya göre, ilk satın almalar 1990'larda NetLibrary gibi paketlerle yapılmış fakat birçok kütüphane 1999 ve 2004 yılları arasında e-kitap koleksiyonu oluşturmaya başlamıştır (Anson ve Connell, 2009).

E-kitaplar kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamaktadır. Örneğin, tam metin aramanın diğer arama yetenekleriyle entegrasyonu, kullanıcıların koleksiyonları daha kapsamlı bir şekilde aramalarına ve her zamankinden daha fazla bilgi edinmelerine olanak tanımaktadır. E-kitaplar, yükseköğretim kurumlarındaki eğitimin önemli bir parçası haline gelmekte ve bu koleksiyonları

destekleyen akademik kütüphanelerin sayısı da böylelikle artmaktadır (Mincic´-Obradovic´, 2011, s. 19).

Akademik kütüphanelerde e-kitap koleksiyonu oluşturmak ve yönetmek oldukça önemli ve zor konulardan biridir. Seçim, satın alma, kataloglama, tanıtım gibi e-kitap koleksiyon yönetimindeki her aşamada kütüphaneciler birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin Vasileiou, Rowley ve Hartley (2012) kütüphanecilerin e-kitap yönetimi, koleksiyon geliştirme ve bütçeleme ile ilgili zorluklar yaşadığını belirtmektedir. Blummer ve Kenton (2012) ise satın alma konusundaki plan ve stratejilerin e-kitap koleksiyonlarına uyum sağlaması ile başarılı bir şekilde satın almanın yapılabileceğini dile getirmektedir. E-kitapların seçilmesi, satın alınması, kataloglanması, tanıtımı gibi tüm koleksiyon yönetimi ile ilgili konular bütünsel bir bakış açısıyla kurumların koleksiyon geliştirme politikalarında ele alınmalı ve kurumlar mevcut uygulamalarını değerlendirerek geliştirmelidir. Bu bölümde akademik kütüphanelerde e-kitap koleksiyon yönetiminin aşağıda verilen aşamaları ele alınmaktadır.

2.4.1. Bütçe

Bütçe yönetimi e-kitapların sağlanması ile ilgili en önemli konulardan biridir. Hem kullanıcı beklentilerinin hem de içerik maliyetlerinin artması nedeniyle kütüphanelerin mevcut bütçelerini etkili bir şekilde planlamaları ve yönetmeleri gerekmektedir. 2007 yılında Ebrary tarafından, akademik kütüphanelerde e-kitaplar üzerine 75 ülkenin katılımıyla uluslararası bir anket yapılmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki elektronik başlık satın alırken ya da abonelik yaparken kütüphanelerin aradıkları en önemli şey fiyat bilgisidir (McKiel, 2007).

E-kitap içeriklerini barındırma, platform özelliklerini koruma ve teknik destek sağlama maliyeti e-kitap maliyetini etkilemektedir (Kumar ve diğerleri, 2009, s. 125). Bu ve benzeri farklı göstergelerden dolayı kütüphaneler bütçe planlamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin, her malî yılın başında kütüphaneler, abone oldukları e-kitap paketlerine yıl boyunca eklenen her bir kitap için ek

ücret ödemek durumunda kalmaktadır. Aynı zamanda satın alınan e-kitaplara yönelik yıllık platform ücretlerinin yinelenmesi için de ayrı bir bütçeye ihtiyaç duyulması söz konusudur (Johnson, 2013, s. 127; Bennett ve Landoni, 2005, s. 15). Bununla birlikte e-kitaplar için fiyatlarda bir standardın olmaması da kütüphane bütçelerini olumsuz yönde etkilemektedir ve bu olumsuzluğu en aza indirmek için e-kitapların kütüphane bütçesinde ayrı bir unsur olarak yer alması gerekmektedir. Çünkü elektronik içeriğe yapılan harcamaların nasıl ve hangi oranlarda yapıldığını belirtmek son derece önemlidir. Ayrıca açık bir şekilde tanımlanan bu harcama planları bütçenin kontrol altında tutulmasını sağlayarak gelecekte verilecek kararlar için bir temel oluşturacaktır.

2.4.2. Seçim

Seçim işlemi kurumlara göre farklılık göstermekle birlikte, basılı kaynakları seçerken kullanılan bazı teknikler e-kitaplarda da geçerli olduğu için e-kitap seçim sürecinde geleneksel koleksiyon geliştirme yöntemleri kullanılabilir. Ancak e-kitaplarla ilgili erişim ve kullanılabilirlik gibi farkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. E-kitapların seçilmesi kullanıcılar, konu uzmanları, elektronik kaynak kütüphanecileri ve kütüphane yöneticileri gibi birçok paydaşın katılımını gerektirmektedir. Kütüphane için istenen yüksek kaliteli ve uygun maliyetli bir e-kitap koleksiyonu oluşturmak ancak ilgili tüm sorumlularla birlikte yapılan seçimler ile mümkündür (Doucette ve Lewontin, 2012, s. 56).

Bazı kurumlarda kütüphaneciler son kullanıcıların istediği başlıkları seçerken bazı kurumlarda son kullanıcılar seçimi gerçekleştirmektedir. Kullanıcıların başlıkları seçtiği durumlarda, kütüphanecilerin temel sorumlulukları arasında bütçeyi yönetmek, aynı kaynakların tekrar alınmasını önlemek, sipariş vermek, son kullanıcılara erişim sağlamak bulunmaktadır (Gisbergen, Profera ve Stamison, 2009).

E-kitapların seçimi ve akademik kütüphanecilerin karşılaştıkları sorunları ele alan çalışmalar incelendiğinde, en çok üzerinde durulan konular e-kitapların maliyeti, kullanıcı talepleri/yüksek kullanım, lisanslar, sağlama modelleri, platform arayüzleri ve içerik olarak sıralanmaktadır. Daha az bahsi geçen konular ise okuma listeleri, MARC kayıtları ve COUNTER uyumlu istatistiklerdir (Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012, s. 23). Seçim sürecinde bütçe çok önemli bir rol oynamaktadır fakat bu süreci sadece bütçe ile ilişkilendirmemek gerekmektedir. Yayıncılar ve derleyiciler tarafından sunulan içeriklerin ayrıntılı bir analizinin yapılması ve uygun maliyetli sağlama modellerinin lisans koşullarına göre değerlendirilmesi de giderek zorlu bir hâl almaktadır.

2.4.3. Sağlama

Yayıncı ve derleyici firmalar tarafından sunulan çeşitli e-kitap sağlama modelleri bulunmaktadır. Ancak tedarikçiye göre değişiklik gösteren bu sağlama modellerine karar vermede kütüphaneciler bazı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Satın alma (paket ya da bireysel başlık olarak), abonelik yapma, kiralama, kullanıcı odaklı edinimler gibi farklı sağlama modellerinin sunduğu avantaj ve dezavantajları bilmek ve değerlendirmek bütçenin verimli kullanılması ile etkin bir koleksiyon geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Sağlama modelleri lisans sözleşmelerini de doğrudan etkilemektedir. Karar verilen modele göre lisanslama yapılmakta ve koşullar buna göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle lisans sözleşmelerinin uzman kişiler tarafından incelenmesi, karşılıklı hak ve sorumlulukların farkında olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.4.4. Lisanslama

Lisans sözleşmesi bir veya daha fazla veri tabanının, e-derginin, e-kitabın veya herhangi bir e-içeriğin kullanımı için satıcı, derleyici veya yayıncı tarafından

sağlanan karşılıklı hak ve sorumlulukları tanımlamaktadır. Yayıncı, derleyici veya satıcı sözleşmede belirtilen şartlara ve koşullara sahip bir ürün sunmakta, kütüphane teklifi kabul etmekte ve ücretini ödediği ürüne erişim sağlamaktadır. Elektronik ortamdaki bilgiye kapsamlı ve zamanında erişim sağlayabilmek için kütüphanelerin tedarikçilerle bu sözleşmeleri imzalaması gerekmektedir. Temel amacı alıcı ile satıcı arasındaki yetki ve sorumlulukların tanımlanmasını sağlayan sözleşmelerdeki başlıca konular şu şekildedir (Johnson, 2014, s. 154-155):

- Lisanslanan içeriğin tanımı
- Sözleşmedeki taraflar
- Kullanım koşulları-izin verilen kullanımlar veya kullanımdaki kısıtlamalar
- Yetkili kullanıcılar
- Fiyatlandırma modeli
- Sözleşmenin süresi, sözleşmenin iptal edilmesi durumu
- Sözleşmenin sona ermesinden sonra kütüphanenin içeriğe erişip erişmediği
- Sözleşmede taraflarca yapılan garanti ve feragatnameler
- Bir ihlal durumunda cezalar ve cezalar yürürlüğe girmeden önce bu ihlâlin düzeltilmesi için mevcut olan sürenin açıklanması
- Yenileme ve iptal süreçleri
- Yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde her iki tarafın sözleşme yükümlülük ve cezalarının belirtilmesi
- Sözleşme ile ilgili bir anlaşmazlığın karara bağlanması konusunda kanunun tanımlanması

Kütüphanelerin çoğu yapılan sözleşmenin devletin idare hukuku kapsamında olması, bağımsız kullanıcılar için giriş yapılmasına izin verilmesi, yerinde erişim sağlanması gibi kendi lehine olan koşulların sözleşmelerde yer almasını istemektedir. Ancak sözleşme hukuku karmaşıktır ve müzakere sözleşmeleri zaman alıcı olabilmektedir (Johnson, 2014, s. 156). Bu kapsamda lisansları müzakere ederken satın alınan veya aboneliğin nasıl ele alınacağı

konusunda, tarafların kendisi için önemli olan konuları bilmesi gerekmektedir (Algenio ve Thompson-Young, 2005, s. 120; Johnson, 2014, s. 156).

E-kitapları kullanılabilir kılan derleyiciler ve yayıncılar, kullanıcıların e-kitaplara nasıl erişebileceğini kontrol eden çeşitli lisanslama modellerine sahip olduğu için kütüphaneciler bu farklı lisanslama modelleri hakkında bilgi sahibi olmalı ve bundan kullanıcıların haberdar olmasını sağlamalıdır (Tedd, 2005, s. 64). Bu kapsamda lisans sözleşmeleri değerlendirilirken e-kitap içeriğinin nasıl kullanılacağını bilmek önemlidir. Hangi platform elverişli, hangi kullanım modeli en uygun, kütüphaneler arası ödünç vermeye müsaade ediliyor mu, e-kitap içerikleri için koruma veya sürekli erişim hakları var mı gibi soruların cevapları aranmalı ve kurum için en uygun olan seçeneklerin değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Çünkü lisanslarda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin sonuçları bulunmaktadır. Örneğin, bir kütüphane özellikle lisansla belirtilen onaylanmış kullanımları aşarsa lisansı ihlal etmiş olmakta ve bu durum para cezası veya erişimin feshi ile sonuçlanabilmektedir (Johnson, 2013, s. 66). E-içerik için lisans imzalayan kurumlar bu şartları çok iyi okumalı, anlamalı ve kabul edilebilir olduğunu analiz ettikten sonra imzalamalıdır.

2.4.5. Kataloglama

E-kitapların keşif araçlarında veya kütüphane katalogunda görünür olabilmesi için kitapların kataloglanması ve bunun için de MARC kayıtlarının sisteme yüklenmesi gerekmektedir. E-kitapları kataloglarken amaç kullanıcılara mümkün olan en iyi arama sonucunu sunmaktır. Ancak hem alınan kayıtların doğrudan maliyetleri hem de kayıtların yaratılması, düzenlenmesi ve güncellenmesi için harcanan zamanın dolaylı maliyeti nedeniyle bazı zorluklar söz konusudur. Kütüphaneler, paketlerdeki başlıkların ve URL'lerin sık sık değişmesi ve yeni kayıtların eklenmesi (Grigson, 2011a, s. 145), eksik MARC kayıtlarının gönderilmesi ya da gönderilenlerin hatalı olması gibi bir seferde yüzlerce hatta binlerce kitap için yeni iş yükü ile karşılaşabilmektedir.

Kataloglama standartları sağlayıcılar arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Bazı e-içerik sağlayıcılar MARC kayıtlarını düzenli bir şekilde, bazıları ise kayıtlarda hiçbir iyileştirme olmadan çok az sayıdaki iskelet kaydı vermektedir (Wu ve Mitchell, 2010, s. 169). Aslında temel sorun tüm satıcıların ve yayıncıların bunları istenen standartta sağlayamaması, gerektiğinde güncellemelerin sunulmaması ve bu sebeple kalitenin önemli ölçüde değişmesidir. Kütüphane kataloğunda e-kitapların bulunması ve farklı kütüphane katalogları arasında iletişimin sağlanabilmesi için yüksek kaliteli üst veriler gereklidir. MARC kayıtlarının yerini başka bir üst veri türü alabilir ancak standartlara uygun ve farklı veritabanları arasında veri alışverişini kolaylaştırabilecek kayıtlara her zaman ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca standartlara uygun ihtiyacı karşılayacak kayıtların zamanında gönderilmesi için kütüphaneler yayıncıları teşvik etmelidir (Minc'ic'-Obradovic, 2011, s. 94).

E-kitapların görünür hale getirilmesi yalnızca üst verileri ve bağlantıları sağlamakla kalmamaktadır. Bunun dışında e-kitapların katalogda nasıl ve hangi arama seçenekleriyle sunulduğunu ve arama sonuçlarında e-kitapların nasıl vurgulanacağını da dikkate almak gerekmektedir. Basılı ve e-kitaplar için tek bir seferde taramanın yapılarak sonuçlar listesinde ayrı gruplandırmaların yapılması ve böylelikle kütüphane koleksiyonundan haberdar olmayan kullanıcılara e-kitaplar konusunda bilgi verilmesi sağlanmalıdır (Grigson, 2011a, s. 155).

2.4.6. Değerlendirme ve Tanıtım

Diğer elektronik kaynaklar gibi e-kitapların da koleksiyonda kalma zorunluluğu bulunmadığı için kütüphaneler düşük kullanım istatistiklerine sahip e-kitapların aboneliklerini sonlandırabilmeli ya da kullanılmayan başlıkların diğer başlıklarla değiştirilmesini sağlayabilmelidir.

Akademik kütüphanelerde e-kitap başlıklarının yenilenmesi ve iptal edilmesiyle ilgili karar alırken dikkat edilmesi gereken birtakım ölçütler bulunmaktadır.

Örneğin kullanım ve maliyet yenileme ve iptal süreçlerindeki kararlar açısından önemli ölçütlerdir. Kullanım istatistikleri, herhangi bir kaynağın değerlendirilmesinin temel öğelerinden biridir. Çünkü kütüphane koleksiyonlarının kullanımı hakkındaki bilgiler, hangi koleksiyonların saklanması ve hangi aboneliklerin iptal edilmesi gerektiğine karar vermek için önemli bir unsur olmuştur. Ancak istatistikleri toplamak, başarılı bir şekilde takip etmek, karşılaştırmak ve analiz etmek oldukça zor olabilir. Birden fazla koleksiyona sahip kütüphaneler için bu daha büyük bir sorumluluktur (Minc'ic'-Obradovic, 2011, s. 143). Aynı zamanda kütüphanelerin koleksiyonlarla ilgili yaptığı tanıtımlar da kaynakların kullanımını etkilemektedir. Bu sebeple kullanıcılara yönelik yapılan tanıtım ve eğitimler kullanım konusunda önemli bir yere sahiptir. Ancak kullanıcılara yönelik bu tanıtım ve eğitimlerin yapılabilmesi için kütüphanecilerin platformlar, koleksiyonlar, satın alma işlemi tamamlandıktan sonraki değişiklikler ve iyileştirmeler hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Aynı şekilde, öğretim kadrosunda bulunan kişilerin de kütüphanelerde bulunan koleksiyonların yanı sıra, e-kitapları derslerinin bir parçası olarak önerebilmeleri için kapsamlı bir bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (Minc'ic'-Obradovic, 2011, s. 116). Aslında tüm kullanıcılar mevcut veya koleksiyona yeni katılan e-kitap koleksiyonlarından haberdar olmalı ve bu kaynaklardan nasıl yararlanabileceklerini bilmelidir. Bu kapsamda kullanım hakkında bilgilendirme yapmak için videolar hazırlanabilir, kılavuzlar oluşturulabilir. Kütüphane sayfasındaki duyurular, haber bültenlerindeki makaleler, kütüphane blogları ve sosyal medya hesapları ile koleksiyonlar hakkında bilgi verilmesi sağlanabilir.

Maliyet, platform sıkıntıları, kullanım istatistikleri gibi nedenlerle kütüphaneciler yenileme ve iptal süreçlerinde birtakım sorun ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kütüphanelerin hızlı değişen dijital ortama uyum sağlayabilmesi, kullanıcılar ve yayıncılarla iletişimde olabilmesi için iptal ya da yenilemeye ilişkin uygun değerlendirme politikalarını geliştirmesi gerekmektedir (Vasileiou, Rowley ve Hartley, 2012, s. 288).

3. BÖLÜM

E-KİTAP TEDARİKÇİLERİ VE SAĞLAMA MODELLERİ

E-kitaplar yayıncı, satıcı ve derleyici gibi farklı tedarikçiler veya sağlayıcılar tarafından çeşitli sağlama modelleriyle sunulmaktadır. Bu bölümde e-kitap tedarikçileri hakkında bilgi verilerek sunulan sağlama ve kullanıcı erişim modelleri anlatılmaktadır.

3.1. E-KİTAP TEDARİKÇİLERİ

Tedarikçi veya sağlayıcı, kütüphanelerin e-kitap temin edebileceği kanallar olarak tanımlanabilir. Akademik kütüphanelerde e-kitap edinmenin ana kaynakları aşağıdaki gibi verilmektedir (Devenney ve Chowcat, 2013):

1. E-kitapları doğrudan kütüphanelere sunan yayıncılar,
2. Farklı yayıncılardan içerik sunan ve yayıncıların web siteleri aracılığıyla e-kitaplara erişim sağlayan satıcılar,
3. Farklı yayıncılardan kendi platformlarında içerik sağlayan derleyiciler (aggregators)

Tedarikçi seçerken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Örneğin kaynağın portallar aracılığı ile kütüphanelere sağlanıp sağlanmadığı ve tedarikçinin kurumun üyesi olduğu konsorsiyumlardan biriyle bir sözleşmesinin olup olmadığı bilgisi kontrol edilmelidir. Ayrıca tüm tedarikçilerin her birinin sağlayabileceği içeriğin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte tüm kitaplar e-formatta olmadığı için basılı kitapların hepsini elektronik olarak sağlamak mümkün değildir. Özellikle pek çok ders kitabı gelir kaybı endişesiyle e-formatta sunulmamaktadır. Genel olarak tedarikçiler değerlendirilirken aşağıdaki faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (Grigson, 2011b, s. 22-24):

- Tedarikçi kaç tane e-kitap sunuyor?
- Derleyici ise kaç yayıncının içeriğini lisanslıyor?

- Kapsadığı konu alanları nelerdir?
- Kitaplar ne kadar güncel ve en son basımları mevcut mu?
- İçeriğin sağlandığı dil ya da diller nelerdir?
- Multimedya gibi ek içerikler dâhil midir?

Tüm bu faktörler dikkate alınarak tedarikçi seçimi yapılmalı ve sunulan içerikler değerlendirilmelidir.

3.1.1. Yayıncılar

Yayıncılar yalnızca kendi başlıklarını doğrudan kütüphanelere sunan e-kitap tedarikçileridir (Grigson, 2011b, s. 22; Morris ve Sibert, 2011, s. 106). Bazı yayıncılar, satıcıların veya derleyicilerin başlıklarını kullanmalarına veya kendi platformlarında sunmalarına izin vermediği gibi e-kitapları kütüphaneler için uygun hâle de getirmemektedir. Uzun yıllar boyunca çoğu yayıncı kütüphaneleri birincil pazarları olarak görmemiş ve satıcılar aracılığıyla çalışmıştır. Kütüphaneler doğrudan yayıncılardan içerik satın alsalar bile satıcılara sağlanan indirimleri alamamışlardır. Ancak e-içeriğe geçiş ile yayıncılar içeriklerini aktif olarak kütüphanelere satma konusunda istekli olmuşlardır (Johnson, 2014, s. 166).

Yayıncılar genellikle e-kitapları koleksiyonlar halinde paketleyerek basılı fiyatlara kıyasla daha indirimli olarak sunmaktadır. Yayıncı sitelerinde DRM kısıtlamaları daha azdır. Çünkü yayıncılar doğrudan erişimi izlemekte ve korsanlık girişimlerini hızlı bir şekilde engelleyebilmektedir (Johnson, 2014, s. 167; Morris ve Sibert, 2011, s. 106). Doğrudan yayıncı ile çalışan kütüphaneler ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan bir anlaşmanın müzakere edilmesinde daha esnek koşullara sahip olabilmektedir (Johnson, 2014, s. 167).

3.1.2. Satıcılar

Satıcılar e-kaynak bulma, satın alma gibi konularda kütüphanelere yardımcı olan ve içerik sağlayan tedarikçilerdir. Satıcılar kütüphanelere mal veya hizmet sağlamakla birlikte yayıncılar ve derleyiciler için bir dağıtıcı olarak faaliyet gösterebilmektedir. Yani hem yayıncının hem derleyicinin sağladığı içeriği kütüphaneye sunabilmektedir. Ancak bununla birlikte bir derleyici firma ya da bir yayıncı da satıcı konumunda olabilir. Örneğin bir derleyici farklı yayıncılardan sağladığı içeriği kütüphanelere sunarak ya da yayıncı doğrudan kütüphanelere içerik sağlayarak satıcı konumunda olabilmektedir.

Satıcılar sipariş, faturalandırma ve lisans pazarlıkları yapma konusunda e-içerik derleyicilerine benzemekte ancak çoğu satıcı e-kitaplara erişim sağlayacak bir arayüze sahip olmadığı için derleyicilerden farklılık göstermektedir (Johnson, 2013, s. 55). Derleyiciler gibi farklı yayıncılardan içerik sunan satıcıların rolü satış desteği sağlamaktır. Satın alma işlemi tamamlandıktan sonra (veya abonelik düzenlendikten sonra), e-kitabın kendisine erişim yayıncının web sitesi aracılığıyla sağlanmaktadır (Grigson, 2011b, s. 23).

3.1.3. Derleyiciler

Derleyiciler, çeşitli yayıncıların başlıklarını toplayarak bunları tek bir platformda sunan tedarikçilerdir. Platformların özellikleri ve işlevleri derleyiciden derleyiciye değişiklik göstermektedir (Johnson, 2013, s. 53).

Bir derleyici ile çalışmanın avantajları kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Bazı yayıncıların içeriklerinin hiçbirini derleyicilere lisanslamama, bazılarının içeriğinin bir kısmını veya tamamını derleyiciler aracılığıyla sunma ve bazılarının da tek bir derleyici aracılığıyla e-kitapların sunulması için özel bir anlaşma yapma durumu söz konusu olabilmektedir (Grigson, 2011b, s. 23). Dolayısıyla derleyiciler yalnızca yayıncıların kendilerine izin verdiği başlıkları sunabilmektedir. Derleyici ile çalışırken tek tek başlıkların seçiminde

kütüphanenin etkisi bulunmamakta ve derleyici paketin içeriği üzerinde söz sahibi olamamaktadır (Moghaddam ve Moballeggi, 2007, s. 224). Bunun yanı sıra yayıncılar yeni içeriği ambargolu verme ve içeriği çekme hakkına da sahiptirler. Derleyicilerin gelirleri yayıncılarla paylaşıldığı için kütüphanelerin fiyatları müzakere etme konusunda çok fazla şansı bulunmamaktadır. Derleyicilerin pek çok yayıncıyı temsil etmesi nedeniyle sağlama modelleri, DRM, lisans koşulları gibi konularda içerik sundukları tüm yayıncılarla pazarlık etmeleri gerekmektedir. Ancak bir derleyici ile çalışan kütüphane çoğu zaman tek bir lisans sözleşmesiyle bir arayüzde yüzlerce yayıncıya ve binlerce başlığa erişim sağlayabilmektedir (Johnson, 2013, s. 54; Morris ve Sibert, 2011, s. 107). Böylece birçok yayıncı ile ayrı ayrı pazarlık etmek yerine tek bir lisans anlaşmasıyla çok daha kolay bir şekilde elektronik içeriğe ulaşılabilir.

İki veya daha fazla derleyicinin seçeneklerini karşılaştırmak ve kullanıcı memnuniyetini değerlendirmek en uygun tedarikçileri belirleme konusunda yardımcı olmaktadır. Çünkü bazı derleyiciler hizmetlerini ve koleksiyonlarını belirli bir kütüphane türüne göre biçimlendirebilmekte ve geliştirebilmektedir (Johnson, 2013, s. 54).

3.2. E-KİTAP SAĞLAMA VE KULLANICI ERİŞİM MODELLERİ

Bu bölümde e-kitap sağlama modelleri ve kullanıcıyı ya da erişimi sınırlandıran kullanıcı erişim modelleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.2.1. E-Kitap Sağlama Modelleri

Yayıncı ve derleyici firmaların, e-kitapları daha kolay erişilebilir kılmak, gelir sağlamak, içeriği korumak amacıyla kütüphanelere sundukları çeşitli sağlama modelleri bulunmaktadır. Modellerin bu çeşitliliği ihtiyaçların ve beklentilerin uygun bir fiyatla karşılanmasında kütüphanecilerin zorlanmasına neden olmaktadır.

E-kitap sağlama modelleri hem e-kitapların fiyatlarını hem de seçilen modele göre değişiklik gösteren lisans sözleşmelerini doğrudan etkilemektedir. Sağlama modelleri lisanslama seçeneklerinin çeşitliliği ile birleştiğinde, akademik kütüphanelerde e-kitap sağlama süreci karmaşık bir hâl almaktadır (Blummer ve Kenton, 2012, s. 67). Bu kapsamda bir sağlama modeline karar verirken lisans sözleşmelerinde yer alan içerik, platform ücreti, erişim hakkı, fiyat, faturalandırma, dijital haklar yönetimi gibi konular hakkında ayrıntılı bir değerlendirme yapılmalıdır. Lisanslar gözden geçirilerek müzakere edilmeli, lisans şartlarının ve kütüphane yükümlülüklerinin ayrıntılarına dikkat edilmelidir.

Yayıncılar ve derleyiciler e-kitaplar için çeşitli sağlama modelleri sunarken kütüphaneler de bu modellerden en uygun fiyatlarla yararlanmaya çalışmaktadır. Tedarikçiye göre değişiklik gösteren bu modeller üzerinde bir standartlaşma bulunmamakta ve genel olarak modeller satın alma, abonelik ve kiralama şeklinde sunulmaktadır (Kahn ve Underwood, 2013; Morris ve Sibert, 2011). Bununla birlikte onay planlarına bağlı sağlamalar, e-kitap alımlarını kullanıcının yönlendirdiği talep odaklı sağlamalar ve kullanıma göre karar verilen kanıta dayalı sağlamalar da bulunmaktadır. Ancak belirli bir sağlama modeli için kütüphanecilerin genel bir tercihinin bulunmadığı söylenebilir (Kahn ve Underwood, 2013, s. 12). E-kitap sağlama modellerini aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Satın alma/Sürekli erişim
- Abonelik/Sadece erişim
- Kiralama (kullanım başına veya görüntüleme başına ödeme)
- Talep odaklı sağlama (Demand Driven Acquisition- DDA)
- Kanıta dayalı sağlama (Evidence Based Acquisition- EBA)
- Onay planlarına bağlı sağlama

3.2.1.1. Satın Alma/Sürekli Erişim

Kütüphanenin satıcı, yayıncı veya derleyiciden bireysel başlık veya e-kitap koleksiyonlarını kalıcı olarak edinmesidir (Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012, s. 25). Bu model birçok tedarikçi tarafından sunulan ve kütüphanelerin e-kitap sağlamasında en fazla bilinen yoldur. Basılı kitaplarda olduğu gibi ödeme bir kez yapılmakta ve kütüphane e-kitaplara sahip olmaktadır. Ancak bazı tedarikçiler tarafından satın alınan e-kitapları web sitesinde bulundurma maliyetini karşılamak için de yıllık bir platform ücreti alınması söz konusudur. Bu her bir kitabın satın alım fiyatına ek bir ücret veya sitede bulunan tüm kitapları kapsayan sabit yıllık bir ücret şeklinde olabilmektedir. Bazı durumlarda her yıl yeni satın alımlar için asgari miktarda para harcanırsa platform ücretinden feragât edilmekte veya platform ücreti azaltılmaktadır (Grigson, 2011b, s. 27). Devam eden yıllarda platform ücretinin alınması kütüphanelere ek bir maliyet getirmektedir. Bazı lisans sözleşmelerinde belirtildiği gibi platform ücretleri ödenmediği takdirde platform tamamen erişime kapatılarak sahip olunan kitaplara erişim de engellenmektedir. Bu sebeple sözleşmelerin müzakere edilmesi aşamasında kütüphanelerin mümkün olduğunca platform ücretinin alınmaması ya da en aza indirilmesi konusunda ısrarcı davranması gerekmektedir.

Satın alma modeli ile sağlanan e-kitaplar bir abonelik dönemi için ödemesi yapılan e-kitaplardan yayıncı ve erişim türüne bağlı olarak daha pahalıdır (Grigson, 2011b, s. 27). Ancak satın alınan kitaplar başlangıçta pahalı olmasına rağmen, kitabın sonraki yıllarda kullanılacağı varsayımı dikkate alındığında uzun vadede daha fazla avantaj sağlamaktadır. Bunun dışında kitaplar satın alındığında çeşitli nedenlerden dolayı kitaplara erişimi kaybetme riski de bulunmaktadır (Maceviciute ve diğerleri, 2014). Bu kapsamda satın almada sınırsız erişimin nasıl desteklendiği ve bu konuyla ilgili lisans maddeleri önemlidir. Örneğin, orijinal tedarikçinin içeriği sağlama haklarını yitirmesi durumunda aşağıdaki maddelere dikkat edilmelidir (Grigson, 2011b, s. 28):

- Kütüphane erişimi koruyor mu?

- Orijinal tedarikçinin mi, yeni hak sahibinin mi sağladığı platform üzerinden içeriğe erişim sağlanıyor?
- Erişim kaybedilirse tam veya kısmi geri ödeme yapılacak mı?

E-kitaplar sürekli sahiplik modeli ile satın alındığında basılı kitaplarda olduğu gibi ödünç verilebilir. E-kitapların ödünç verilmesi genellikle dosyanın erişilip paylaşılmasını sınırlayan DRM teknolojileri ile etkinleştirilmektedir. Kullanıcı sınırına göre kitaba erişim izni veren bu uygulamada e-kitap ödünç verilmekte ve süresi dolduğu zaman kitap kullanıcıdan kütüphaneye geri dönmektedir. Bu konuyla ilgili lisans maddelerine de dikkat edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak en çok tercih edilen e-kitap sağlama modeli satın almadır (McKiel, 2007; Anson ve Connell, 2009; Newman, 2010). Ebrary'nin küresel e-kitap araştırması e-kitap edinmede kütüphanelerin %59'unun satın alma modelini tercih ederken, %55'inin abonelik modelini tercih ettiğini göstermektedir (McKiel, 2007). Tercihlerin yarıdan fazlasını satın alma ve abonelik modeli oluşturmaktadır. Çok sayıda e-kitabı bir defaya mahsus tek bir lisans sözleşmesiyle almak bütçeleme ve yönetim kolaylığı sağladığı için basılı kitap alımına büyük benzerlik gösteren bu modelin daha çok tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Bireysel Başlık ve Paket Satın Alma

Basılı kitaplarda olduğu gibi e-kitaplar da derleyici, yayıncı ya da satıcılardan tek tek başlık veya paket olarak sağlanabilir. Örneğin, Ebrary gibi derleyiciler, yayıncılardan sağlamış oldukları bir dizi e-kitabı bir araya getirip karma e-kitap ya da e-dergi paketleri sunabilirler (Grigson, 2011b, s. 26). Çoğu e-kitap paketlenmiş koleksiyonlar halinde pazarlanmaktadır. E-kitapların paket halinde satın alınması durumunda seçim için çok az zaman harcanmakta böylece daha hızlı ve uygun maliyetli bir koleksiyon oluşturulabilmektedir. Ancak paket içindeki başlıklara müdahale edilememesi az kullanılacak ya da hiç kullanılmayacak materyallerin kütüphane koleksiyonuna dâhil edilmesine neden

olmaktadır (Ashcroft, 2011; Grigson, 2011b; Soules, 2009). Fiyat açısından bir değerlendirme yapıldığında paket halindeki alımlarda bir e-kitabın maliyeti genellikle bireysel olarak satın alınan bir e-kitabın maliyetine kıyasla daha düşük olmaktadır.

Kütüphanecilerin seçim üzerinde kontrol sağlamak istemesi nedeniyle yayıncılar artık daha fazla bireysel başlığın seçimini de bir seçenek olarak sunmaya başlamışlardır. Başlık seçiminin yapılmasına izin veren bu modeller kütüphanecilere materyal seçiminde maksimum kontrol sağlarken seçim işleminin çok daha uzun bir zaman almasına sebep olmaktadır. Başlıklar halinde yapılan alımlar genellikle paket alımlardaki gibi indirim sağlamamakta ancak bütçenin daha kontrollü bir şekilde harcanmasına olanak tanımaktadır (Minc'ic'-Obradovic', 2011; Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012).

Çok yaygın olmasa da abonelik tabanlı paketlerde de başlık sayısının ya da başlık seçiminin gerçek kullanımlar ışığında değiştirilmesine izin verilebilmektedir. Başlıklar üzerinden seçim yapılmasına izin veren paketler; bilinen bir talebin bulunduğu içeriği seçmeye izin vermekte veya mevcut içeriği kontrol ederek koleksiyonun çakışmasını önlemektedir. Örneğin, bazı paketler, abonelik yenilediğinde yalnızca yılda bir kez değişikliklere izin verebilirken, bazıları abonelik sırasında daha sık güncellemelerin yapılmasına izin vermektedir. Bu durum talebe bağlı olarak içerik güncellemeleriyle ilgili başlıklardan maksimum fayda sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Grigson, 2011b, s. 26).

3.2.1.2. Abonelik

Abonelik modeli bir koleksiyona veya konu alanına erişim için genellikle bir yıllık ödeme yapılması şeklinde işlemektedir (Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012, s. 25; Maceviciute ve diğerleri, 2014). Abonelik modelinde yalnızca belirli bir süre için içeriğe erişim sağlanır ve abonelik yenilenmezse pakete artık erişilemez. Bu nedenle fiyatlar genellikle satın alma fiyatlarından daha düşüktür ve platform

ücretleri fiyatlandırmaya dâhil edilmiştir (Grigson, 2011b, s. 28). Ancak bir abonelik başlangıçta satın alma fiyatından daha düşük maliyetli olsada her abonelik yenileme döneminde oluşan yıllık maliyetler genellikle bunu daha pahalı bir seçenek haline getirmektedir (Lalla, 2012, s. 25). Çünkü aboneliğin iptal edilmesi durumunda içerik kaybı yaşanmakta ve bu durum kütüphanelerde bütçe planlaması açısından bazı sıkıntılara neden olmaktadır (Simon, 2014, s. 71).

Abonelik modelinde içerik genellikle satıcı veya yayıncı tarafından seçilmekte ve kütüphanelerin başlık listelerini şekillendirme imkânı bulunmamaktadır (Maceviciute ve diğerleri, 2014; Morris ve Sibert, 2011, s. 99). Ayrıca birçok yayıncının abonelik döneminde koleksiyondan başlık ekleme veya geri çekme konularında kütüphanelerle iletişimi zayıftır. Satıcı ve yayıncılar bu haklarını saklı tutarak kütüphane ile paylaşmak konusunda çekimser davranmaktadır (Minc'ic'-Obradovic', 2011, s. 57). Paketteki içeriğin değişmesi durumunda kütüphanelerin kendi sistemlerine MARC kayıtlarını aktarabilmeleri ya da ekleme yapabilmeleri için ilgili çalışmalardan haberdar olması gerekmektedir (Morris ve Sibert, 2011, s. 99). Tüm bunlara rağmen eğer içerik kısa bir süre için kullanılacaksa veya talep kısa ömürlü olacaksa sürekli erişim yerine abonelik modeliyle sağlanan geçici erişime düşük bir fiyat ödemenin daha ekonomik olduğu söylenebilir. Satın alma veya abonelik modellerinin yanı sıra her ikisinin birleşiminden oluşan seçenekler de bulunmaktadır. Örneğin bazı referans kitaplarının satın alınıp içerik güncellemeleri için yıllık ücret ödenmesi gibi. İçerik ücretlerinin platform ücretlerine dâhil olması veya ayrı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bazı durumlarda yıllık içerik ücretleri isteğe bağlıdır. Kütüphaneye güncellemeleri almama seçeneği sunulur ancak hâlihazırda ödenen içeriğe kalıcı erişim sürdürülür (Grigson, 2011b, s. 28).

Satın alma modeli ile abonelik modeli arasındaki birincil fark e-içeriğin mülkiyetidir. Çünkü abonelik paketlerinde imzalanan lisans sözleşmelerinde kütüphaneler herhangi bir mülkiyet hakkı elde etmemekte ve abonelik dönemi

sona erdiğinde kütüphane o içeriğe sahip olamamaktadır (Albitz ve Brennan, 2012, s. 78; Lalla, 2012, s. 24).

3.2.1.3. Kiralama

Bazı satıcı, yayıncı ve derleyiciler tarafından sunulan kiralama modeli, kütüphaneler arası ödünç vermeye alternatif olarak değerlendirilmekte ve bireysel başlıklara sınırlı bir süre için erişim sağlamaktadır (Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012, s. 25). Kullanım başına veya görüntüleme başına ödeme olarak da adlandırılan kiralama modelinde kütüphane kullanıcısı tedarikçinin web sitesinde bulunan tüm e-kitapları tarayabilmektedir. Kullanıcı kütüphanenin koleksiyonuna ait olmayan bir başlığa erişmek istediği takdirde kiralama talebinde bulunabilmektedir. Kütüphane daha sonra bir ücret ödemekte ve kullanıcıya belirlenen sayıda gün veya hafta boyunca kitaba geçici erişim izni verilmektedir. E-kitaplar için kiralama başına ücret, tedarikçilere göre değişiklik göstermekle birlikte genel olarak kitabın liste fiyatının %10-20'si kadardır. İçeriğe yalnızca kullanıcı tarafından talep geldiğinde ödeme yapıldığından kullanılmayan başlıklar için herhangi bir ödeme olmamakta kütüphanenin kullanılmayacak başlıklar için büyük masraflar yapması önlenmektedir. Fakat kitap yalnızca bir kullanıcı tarafından sınırlı bir süre boyunca kullanıldığı için kütüphanelerin koleksiyonlarına herhangi bir içerik eklemeyen, kendilerini büyük miktarlarda harcama yaparken bulması da mümkündür (Grigson, 2011b, s. 29). Ayrıca modelin kütüphane bütçesinde kontrol kaybına yol açması da söz konusudur. Faturaların bütçeyi aşmasını engelleyecek tedbirler alınsa da bu durumun birçok kütüphanenin benimsediği temel bütçe politikalarına aykırı olması söz konusu olabilmektedir.

3.2.1.4. Talep Odaklı Sağlama

Kütüphanelerde koleksiyona katılan e-kitapların kullanılmaması durumu ve bütçe kısıtlamalarının artmasıyla birlikte satın alma başına düşen kullanımı artırmak amacıyla bir model geliştirilmiştir. Kullanıcı odaklı sağlama (Patron

Driven Acquisition-PDA) veya talep odaklı sağlama (Demand Driven Acquisition-DDA)⁴ olarak bilinen bu model kiralama modelinin bir uzantısı olarak düşünülebilir. Kullanıcı ya da talep odaklı satın almalar daha fazla başlığa sahip olmak yerine, bir kütüphanenin ihtiyaç duyduğu anda kullanıcıları için belirli e-kitapları satın almasına olanak tanımaktadır (Lippincott ve diğerleri, 2012, s. 3).

DDA modelleri 1990'lı yılların sonlarından itibaren derleyici firmalar ile başlamıştır. Yayıncı platformlarının, belirli sayıda kullanımla satın almanın tetiklendiği bu model için genellikle elverişli olmaması nedeniyle PDA veya DDA etkinlikleri büyük ölçüde derleyici temellidir (Nardini, 2016, s. 87). Günümüzde birçok derleyici (Ebrary, EBL, MyiLibrary, EBSCO) tarafından sunulan model akademik kütüphanelerde kullanılmakta (Machovec, 2013, s. 393) ve giderek daha popüler olmaktadır. Akademik kütüphanelerde yapılan e-kitap kullanım anketine göre kütüphanelerin %31'i bu modeli kullandığını belirtmiştir. Modeli benimseyenlerin %75'i sağladığı birincil avantaj olarak fakülte ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olduğunu söylemiştir. Yarısından fazlası bu modelin makul bir maliyetle daha fazla seçenek sunduğunu, üçte biri ise daha iyi bütçe yönetimi sağladığını belirtmiştir (2012 Survey of E-Book Usage, 2012).

DDA modellerini iki grupta toplamak mümkündür. Belirli sayıda kullanımın gerçekleşmesi ardından satın alma işleminin tetiklenmesiyle birlikte otomatik satın alma ve/veya kullanıcının kısa bir süre için başlığa erişmesine izin veren belirli sayıda kısa vadeli ödünç (Short Term Loan-STL) işleminden sonra otomatik satın alma (Zhang ve diğerleri, 2015, s. 85). Seçilen uygulama kütüphanelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, bazı kütüphaneler doğrudan bir STL olmadan satın alma işlemini tetiklemek için bir kullanım eşiği belirlerken bazı kütüphaneler ise kitabı satın almak için gereken miktardan daha düşük bir ücret karşılığında kısa bir süre başlığa erişmeye izin veren STL kullanmaktadır. DDA modelinde kütüphanenin önceden belirlemiş olduğu e-kitaplar keşif sistemine yüklenmektedir. Bir başlık belli bir sayıda tıklanıldığında,

⁴ Bu çalışmada aynı anlama gelen "Kullanıcı odaklı sağlama (PDA)" ve "Talep odaklı sağlama (DDA)" için talep odaklı sağlama (DDA) ifadesi kullanılacaktır.

okunduğunda veya önceden tanımlanmış sayıda sayfa indirildiğinde kitap kütüphane tarafından satın alınmaktadır. Böylelikle kullanıcılar kütüphanenin daha önce sahip olmadığı içeriğe erişim sağlayabilmektedir (Grigson, 2011b, s. 29; Johnson, 2014, s. 150; Kahn ve Underwood, 2013, s. 13). Çoğu DDA modelinde, e-kitapların nasıl tetikleneceğini (kullanıcı talebi ile satın alma için gerekli koşulların oluşması) belirlemek için bir kullanım formülü bulunmaktadır. Tetikleyici formüller sağlayıcıya göre değişmekle birlikte yaygın bir tetikleme eşiği, kitabın ilk 10 sayfası içinde 10 dakika arka arkaya kullanımda veya bir yazdırma, kopyalama ya da bir indirmede gerçekleşmektedir. Ayrıca 10-10-1-1-1 paradigması olarak da bilinen bu koşullardan herhangi biri karşılandığında otomatik satın alma ya da STL kullanımı gerçekleşmektedir (Zhang ve diğerleri, 2015, s. 85).

STL'nin süresi bir günden bir aya kadar değişmektedir. STL kullanımları için satın alma işlemini gerçekleştirecek bir eşik (kitabın satın alınması için ulaşılmaması gereken sınır) bulunmakta ve belirli sayıda STL kaydedildikten sonra (genellikle 3 STL kullanımından sonraki dördüncü kullanımda) e-kitap kütüphane tarafından her bir ödünç bedeli (STL) ile e-kitabın liste fiyatı karşılığında satın alınmaktadır. Örneğin, bir günlük STL için ödünç ücreti, e-kitabın liste fiyatının %10'u ise, liste fiyatı 100 dolar olan bir kitap için her bir STL karşılığında kütüphanenin ödemesi gereken ücret 10 dolardır. Kitabın kütüphaneye toplam maliyeti 3 STL için 30 dolar ve 100 dolar satın alma fiyatı ile birlikte 130 dolar olmaktadır (Zhang ve diğerleri, 2015, s. 85). Farklı satıcılar bir günlük, bir haftalık veya bir aylık gibi farklı STL seçenekleri sunmaktadır. Bu seçenekler e-kitapların liste fiyatlarının farklı yüzdeleri ile ilişkilidir. Örneğin, Ebrary'e ait e-kitap başlıkları için bir günlük STL yüzdesi tek kullanıcı lisans fiyatının %5'i ile %40'ı arasındadır. Bazı firmalarda ise yedi günlük STL yüzdesi %60'a kadar ulaşmaktadır (Fischer, 2016, s. 119).

Modelin değerlendirilmesi yapıldığında kütüphane sadece kullanılan içerik için ödeme yapmakta ve başlık seçimi için kütüphane personeli zaman harcamamaktadır. Kullanıcı ihtiyacını hızlı bir şekilde karşılaması ile birlikte

kullanımı garantilediği için birim maliyetleri de düşük olmaktadır (Schroeder ve Wright, 2011, s. 218). Ancak DDA modelinde koleksiyon yönetimi politikası için bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kullanıcıların başlık seçmesine izin verilmesi birkaç kullanıcının çıkarlarını yansıtan dengesiz bir koleksiyonun oluşmasıyla sonuçlanabilir. Örneğin, Hodges, Preston ve Hamilton (2010) kullanıcıların acil ihtiyaçlarına yönelik yapılan satın alımlarla zaman içinde akademik koleksiyonların yapısının değişebileceğine dair benzer endişeler taşımaktadır. Çünkü bir alanda aşırı miktarda alım yapmak diğer alanlara zarar verecek ve dengeli bir koleksiyon oluşturulması mümkün olmayacaktır. Bu riski, kullanıcılara seçim için sunulan başlıkların sayısını sınırlandırarak ya da talep edilen isteklerin sayısını azaltarak gidermek mümkündür. Shen ve diğerleri de (2011, s. 217) başlıkların fiyatına sınırlama getirerek ve bazı kısıtlamalarla birlikte DDA modellerinin daha dikkatli bir şekilde uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Modelde satın alma işleminin otomatik onaylanması kütüphanenin daha az bütçe kontrolüne sahip olmasına neden olmaktadır. Çünkü bu modelde geriye dönük yapılan harcamalara bakılarak gelecek bütçe planları yapılamadığı için harcamaların izlenmesi ve kontrol edilmesi gibi durumlar biraz daha karmaşık olmaktadır. Yine bu endişeyi gidermek için daha pahalı kitapları otomatik olarak almak yerine konuyla ilgili sorumluluğu bulunan bir kütüphaneci tarafından satın alma işleminin onaylanması sağlanabilir. Bu modelde bütçeyi etkin bir şekilde yönetmek harcamaların çok yakından izlenmesiyle gerçekleştirilebilir (Grigson, 2011b, s. 30).

Sonuç olarak DDA modeli gelecekteki ihtiyaçların yerine sadece ihtiyaç duyulanı hızlı bir şekilde karşılaması yönünden önemlidir. Çünkü kullanıcı tarafından seçilen her bir başlık, kütüphaneciler tarafından seçilen birçok başlığın aksine en az bir kullanım garantilidir (Johnson, 2014, s. 151; Tyler, Falci, Melvin, Epp ve Kreps, 2013, s. 15). Ancak modelin kütüphaneciler tarafından yönetilmesi ve izlenmesiyle etkin bir şekilde kullanımı mümkün olabilir. Ayrıca bu modeller koleksiyon geliştirmenin bir parçası olarak değerlendirilmeli, kütüphanelerin politika ve uygulamalarıyla tutarlı olmalıdır.

3.2.1.5. Kanıta Dayalı Sağlama

Genelde yayıncılar tarafından kullanılan kanıta dayalı sağlama modelinde (Evidence Based Acquisition-EBA) kütüphanelerin bir yıl boyunca anlaşma sağlanan içeriğe erişmek için bir miktar önceden ödeme yapması gerekmektedir (Proctor, 2015, s. 2). Kütüphaneler bir yıl boyunca kullanıma sunulacak yayıncı koleksiyonlarından birini veya daha fazlasını seçmekte ve koleksiyona abone olmanın maliyetinden daha yüksek ancak satın alma maliyetinden daha düşük bir ücret ödemektedirler. Bu ücret yıl sonunda kitap satın almak için kullanılmaktadır. Kararlaştırılan sürenin sonunda kütüphaneler kullanım verilerini dikkate alarak, önceden yaptıkları ödeme miktarı tutarında e-kitap satın alabilmektedir. Yayıncılardan sağlanabilen bu modelde kütüphane anlaşmaya devam etmeme kararı verirse satın alınmayan kitaplara erişim geri çekilmekte ve kayıtlar kütüphane kataloğundan çıkarılmaktadır. Eğer kütüphane anlaşmaya devam etmeye karar verirse başka bir ücret ödenmekte ve kullanıcılar bir sonraki yıl için tüm kitap listesine erişmeye devam etmektedir. Modelin olumlu yönleri değerlendirildiğinde kullanıcılar uzun süre boyunca çok geniş bir içeriğe tam erişim sağlamaktadır ve kullanım istatistikleri değerlendirilerek e-kitaplar için satın alma kararı verilmektedir. Ancak kullanım istatistiklerine bakarak satın alma kararını kütüphaneler verdiği için bu model tam anlamıyla kullanıcı odaklı değildir. Ayrıca tek bir yayıncıya ait koleksiyonlardan garantili bir harcama yapma zorunluluğu da bulunmaktadır (E-BASS25, 2013).

EBA modeli, önceden ödemesi yapılan belli bir miktar karşılığında potansiyel olarak çok sayıda başlığa erişim sağlayan bir modeldir. Bununla birlikte, kütüphanenin başlıklara erişmesi için abonelik fiyatından daha fazla bir ücret ödemeyi gerektirmesi bütçe kısıtlaması olan kütüphanelerde bu modelin uygun olmadığını göstermektedir. Ödenmesi gereken toplam miktar çok yüksekse kütüphane az veya hiç kullanılmamış başlıkları satın almak durumunda kalmaktadır. Ancak önceden ödenmesi gereken tutar düşük olursa kütüphanelerin satın alma konusunda bilinçli kararlar almasına izin vermekte ve

daha büyük bir başlık portföyüne erişim imkânı sağlamaktadır. Ancak bu modeldeki dezavantajlar ikinci ve sonraki yıllarda ortaya çıkmaktadır. Tedarikçiye göre erişime açılan koleksiyon ve yıl aralığı değişmekle birlikte erişim sağlanan koleksiyon aynı olursa muhtemelen kullanıcılar ilk yıl en çok talep edilen başlıkları kullanmış olacaklardır ve anlaşmaya devam edilmesi durumunda ikinci yılda daha az kullanılan başlıklar kalmış olacaktır. Eğer başka bir alternatif yoksa bu kitapların tercih edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu çözebilmek için kütüphane en az iki durumu göz önünde bulundurmalıdır. İlki başlıkları kullanılabilir kılmak için koleksiyona yeni başlıkların eklenmesi, ikincisi ise modelin uygulanmasına devam edilecekse ikinci ve sonraki yıllar için daha az maliyetle anlaşmaların müzakere edilmesidir. Böylece zamanla birçok başlık satın alınabilecek ve kütüphaneler çok az veya hiç kullanımı olmayan başlıkları satın almak zorunda kalmayacaktır (Machovec, 2013, s. 395).

3.2.1.6. Onay Planlarına Bağlı Sağlama

Basılı kaynaklar için kullanılan geleneksel onay planları e-kitaplar için de sunulmaktadır. Konu, yayıncı, fiyat vb. durumlar dikkate alınarak kütüphanenin profili ve tercihlerine uygun oluşturulan onay planlarıyla, elektronik veya basılı alımların otomatik yapılması mümkün olmaktadır. Ayrıca onay planlarında kitapları değerlendirme, onaylama, reddetme gibi seçenekler de bulunmaktadır. Ancak otomatik satın alma onaylarının verildiği bu modelde istenmeyen başlıkları reddetmek için sistemin zamanında gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi önemlidir (Doucette ve Lewontin, 2012, s. 57).

Onay planlarında kitabı hem basılı hem de e-kitap formatlarında alma imkânı bulunmaktadır. Ancak burada kitapların yayımlanma süresine dikkat etmek gerekmektedir. Kitap elektronik tercih edilirse kullanılabilir duruma gelmesi ya da tam tersi bir istekte basılı kitap mevcut olana kadar beklemek durumunda kalınması gerekebilir. Yayının gecikmesi endişesini gidermek için kütüphaneler, e-kitap onay planı sağlayıcılarından, belirli bir yayın parametresine göre bir

formatı diğere tercih etme durumunun mümkün olduğu bir sistem kurmasını istemektedir. Örneğın, e-kitap altmış gün içerisinde serbest bırakılırsa kütüphane e-kitap formatını ancak e-kitap altmış gün içinde serbest bırakılmazsa, onun yerine basılısının gönderilmesini tercih edilebilmelidir (Morris ve Sibert, 2011, s. 113). Onay planının bir diğere zorluğu ise kitapların satıcı tarafından temsil edilen yayıncılarla sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Satıcılar yalnızca anlaşması olduğu yayıncılardan kitaplar sunabilmekte ve e-kitapları yayıncı tarafından izin veriliyorsa satabilmektedir (Doucette ve Lewontin, 2012, s. 58). Yıllık harcamalar ise onay planlarıyla sağlanan kitapların sayısına ve maliyetine göre değışiklik göstermektedir ancak birçok kütüphane gelecek yılın öngörülen onay planı harcamalarına bütçe ayırabilmek için önceki yıllarda yapılan harcamaları kullanmaktadır (Johnson, 2013, s. 125).

Onay planları yeni yayınlanan kitapların farkındalığını sağlamak açısından önemlidir. Aynı zamanda bazı satıcılar kütüphanenin kitabı satın almadan önce tam metin ön izleme yapmasına, içeriği incelemesine veya reddetmesine de olanak vermektedir. Ancak bazı satıcılar ise yayıncının izin verdiği ölçüde kitabın ön izlemesini göstermektedir. E-kitabın mümkün olduğu kadar eksiksiz değerlendirmesinin yapılabilmesi için yayıncıların tam metin konusunda teşvik edilmesi önemli bir husustur (Morris ve Sibert, 2011, s. 103).

Genel Değerlendirme

Farklı sağlama modelleri sunan tedarikçiler arasından seçim yapmak oldukça zor bir süreçtir. Ancak en uygun olanı bulmak için birtakım ölçütlerin belirlenmesi ve e-kitap tedarikçilerinin sunduğu sağlama modellerinin, fiyatlandırmanın ve lisans koşullarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda dikkate alınması gerekenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İhtiyaç duyulan e-kitaplar için hangi sağlama modeli (satın alma, abonelik, kiralama, DDA, EBA, onay planlarına bağlı sağlamalar) daha uygundur?
- Seçilen sağlama modeli tedarikçi tarafından nasıl ve hangi koşullarda sunulmaktadır?
- Seçilen sağlama modelinde kullanıcı erişim sınırı var mıdır ve bu sınıra ulaşırsa ne olur?
- Sağlama modelleri kütüphanelerin koleksiyon geliştirme politikalarına uygun mudur?
- Satın alma modelinde sürekli erişim hakkı var mıdır?
- Abonelik modelinde fiyat artışları nedir, belirli bir zamanda eklenen başlıklar için maliyet artmakta mıdır?
- Maliyete ek olarak bir platform ücreti var mıdır ve bu ücretin devamlılığı söz konusu mudur?
- Kullanımı kısıtlayan DRM uygulaması var mıdır?
- Lisans koşulları kütüphane politikalarına uygun mudur?

E-kitap edinimindeki mevcut sağlama modellerinin tüm akademik kütüphaneler için ideal olmadığını söylemek mümkündür (Maceviciute ve diğerleri, 2014). Örneğin, Ebrary'nin küresel e-kitap araştırmasında e-kitap edinmede kütüphanelerin en çok satın alma ve sonrasında abonelik modelini tercih ettiği belirtilmiştir. Ancak İsveç ve Litvanya'daki akademik kütüphaneler üzerine yapılan başka bir araştırmada ise her iki ülkede de kiralama ve abonelik modelinin en popüler, sürekli sahiplik ile satın almanın ise ikinci popüler sağlama modeli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Maceviciute, Wilson, Gudavičius ve Šuminas, 2017). Görüldüğü üzere akademik kütüphanelerde sağlama modelinin tercihi değişebilmekte ve bu durumu etkileyen başka ölçütler bulunmaktadır. Bu anlamda kullanıcı ihtiyaçları, kurumun bütçesi ve e-kitap koleksiyon geliştirme politikaları kapsamında değerlendirmelerin yapılması daha isabetli kararların verilmesi ve uygun sağlama modellerinin seçilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.2.2. Kullanıcı Erişim Modelleri

Bazı sağlama modellerinde e-kitaplar sınırsız kullanılırken bazılarında aynı anda erişen kullanıcı sayısını sınırlayan ya da belirlenen bir zaman diliminde erişim sayısını sınırlayan kullanım hakları bulunmaktadır. E-kitap tedarikçileri tarafından sunulan çeşitli kullanıcı erişim modelleri aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Sınırlı kullanıcıli erişim modeli: Bu modelde erişim sadece tek bir kullanıcı veya az sayıda kullanıcı ile sınırlandırılmaktadır. Limite ulaşıldığında kitaba erişmeye çalışan diğer kullanıcılar erişim sağlayamamakta ve bu kullanıcılar daha sonra tekrar denemek zorunda kalmaktadır (Grigson, 2011b, s. 31; Morris ve Sibert, 2011, s. 109). Kullanımı sınırlayan bu yöntem, talebin çok fazla olmadığı ve birden fazla kullanıcının aynı kitaba aynı zamanda erişim sağlama ihtiyacı duymadığı başlıklar için uygun olabilir. Bu modelde kullanıcı sayısında bir sınır bulunurken kitabın toplam kaç kez kullanılacağı konusunda herhangi bir sınır bulunmamaktadır (Grigson, 2011b, s. 31).

Çok kullanıcıli erişim modeli: Bu modelde eş zamanlı kullanıcı sınırı olmaksızın e-kitaba erişim sağlanmaktadır. Çok kullanıcıli erişim modeli genellikle tek kullanıcı modelden biraz daha pahalıya mal olmaktadır (Morris ve Sibert, 2011, s. 109). Ancak talep gören kitaplar için bu modelin uygun olduğunu söylemek mümkündür.

Sınırlı kullanımlı erişim modeli: Birçok kullanıcının eş zamanlı bir kitaba erişmesine izin verirken kitabın belirli bir sürede (genellikle bir yıl içinde) kullanım sayısını sınırlamaktadır. Bir e-kitap kullanım sınırına ulaşırsa bir sonraki yılın başlangıcına kadar tekrar kullanılamaz. Bu model, yoğun talebi karşılamak için daha fazla esneklik sağlamaktadır. Fakat kitabın yıllık kullanım limitinin çok hızlı bir şekilde bitme riski nedeniyle yıl boyunca yüksek talep gören kitaplar için çok uygun olmadığını söylemek mümkündür (Grigson, 2011b, s. 31). Kullanım kısıtlaması, aynı zaman diliminde, birden çok kullanıcının aynı

başlıklara erişmek isteyeceği kütüphaneler için uygun olmayabilir (Simon, 2014, s. 72).

Erişimi kısıtlayan ve kullanıcıyı sınırlandıran erişim modelleri arasında maliyet farklılıklarının bulunması kütüphane bütçesini etkilemektedir. Bu sebeple erişim modelleri arasında karar verirken kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Bir başlık için hem genel talep seviyesi hem de bu talebin yıl boyunca dağılımı dikkate alınmalıdır. Kullanım istatistikleri bu konuda yol göstericidir. Örneğin, bir kitaba kaç kez erişildiği, kullanımın kısa bir süre içinde mi biriktiği veya yıl boyunca mı yayıldığı, herhangi bir okuyucunun geri çevrilip çevrilmediğini gösteren istatistikler hangi seçeneğin en iyi olduğuna karar vermede yardımcı olabilir. Bazı tedarikçiler bu seçenekleri birlikte sunarken diğerleri sadece birini sunmaktadır. Bu yüzden kütüphanenin tedarikçi seçimi de bu aşamada önemli bir faktör olmaktadır (Grigson, 2011b, s. 32).

4. BÖLÜM

LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Yayıncı ve derleyici firmalar tarafından kütüphanelere sunulan birçok e-kitap sağlama modeli bulunmaktadır. Modellerin arasından seçim yapma ve bütçeye uygun bir sağlama modeline karar verme oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle kütüphane bütçelerinin daha etkili bir şekilde kullanılarak satın alma gücünün genişletilmesini sağlamak için e-kitap sağlama modellerinin değerlendirilmesi kütüphaneler açısından büyük önem taşımaktadır.

Literatürde e-kitap sağlama modellerini değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır. Bu bölümde satın alma, abonelik, kullanıcı odaklı (DDA) ve kanıta dayalı (EBA) gibi e-kitap sağlama modellerini değerlendiren çalışmalar ile bu modellere yönelik yayıncı ve konu analizlerinin yapıldığı çalışmalara yer verilmektedir.

4.1. E-KİTAP SAĞLAMA MODELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Westminster Üniversitesi Kütüphanesi üç farklı tedarikçiden yaptığı abonelikler ile bireysel olarak seçtiği başlıkların değerlendirmesini yapmıştır. Referans kitaplarını içeren e-kitap paketine erişim, yıllık abonelikle tedarikçi firma A tarafından sağlanmaktadır. Firma kütüphaneye; aboneliğe eksiksiz koleksiyon ile devam etmek, koleksiyonu seçilen 100 ve 150 başlığa indirerek maliyetini azaltmak şeklinde üç yenileme seçeneği sunmuştur. İlgili koleksiyonun kullanımları değerlendirildiğinde kullanımın çoğu 100 ile 150 başlık altında toplanmış ve ilk 20 başlık kullanımın %80'ini, ilk 100 başlık kullanımın %95'ini, ilk 150 başlık kullanımın %98'ini karşılamış ve dolayısıyla az sayıda başlığın ihtiyacın büyük bir kısmını karşıladığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer analizde ise tedarikçi B ve C tarafından sunulan bireysel e-kitapların satın alınması karşılaştırılmıştır. Tedarikçi B tarafından, e-kitap başına bir veya iki eşzamanlı kullanıcı seçeneği, tedarikçi C tarafından ise e-kitap başına yılda en fazla 400

erişim ile sınırlı kullanım seçeneği sunulmuştur. Tedarikçi B ve C'nin karşılaştırması eş zamanlı bir kullanıcı seçeneği yerine yıllık kullanım limitine dayalı modelin daha iyi bir sonuç sunacağını göstermiştir. Yapılan bu değerlendirmeler mevcut seçenekler arasında üniversite için en uygun maliyetli sağlama modelinin belirlenmesinde yardımcı olmuştur (Grigson, 2009).

Brigham Young Üniversitesinde e-kitap koleksiyonu oluşturma sürecine kullanıcı katılımını sağlamak için bir çalışma yapılmıştır. PDA Modeli⁵ ile sunulan e-kitaplardan satın alınan kitapların üçte ikisinin sosyal bilimler disiplinine ait olduğu görülmüştür. Erişim sağlanan kitapların yayıncıları arasında ilk sıralarda Wiley, Taylor, Elsevier, Cambridge gibi yayıncılar gösterilirken satın alınan kitapların ortalama fiyatı 77 Amerikan dolarıdır. Üniversite bu modelde bütçesini daha uzun bir süre kullanılabilemiştir. Bütçenin uzun süreli kullanılmasında tatillerden hemen önce ve dönem sonunda uygulamanın başlaması, başlıkların bulunduğu listelerde bazı düzenlemelerin yapılması ve bir fiyat eşiğinin belirlenmesi etkili olmuştur. Araştırma kullanıcıların sadece araştırma ve ilgi alanlarına yönelik kitaplara yöneldiklerini ve kitapların belirli bir yüzdesinin kullanıldığını göstermiştir. Çalışmada kütüphanede bulunan mevcut e-kitapların çoğunun koleksiyon olarak satın alındığı ve koleksiyonların daha küçük bir kısmının düzenli olarak kullanıldığı bilgisi verilmiştir. Daha fazla sayıda kitabın kullanıma sunulduğu ve yalnızca erişildiğinde satın alındığı bu modelle devam edilebileceği fakat PDA'nın iyi bir deneyim olsa da kütüphane koleksiyonunu doğrudan yansıtmadığı belirtilmiştir. Koleksiyonun kapsamını, genişliğini tanımlarken ve PDA'da yer alacak listeleri oluşturmada konu kütüphanecilerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiş ve bununla birlikte bütçelerde değişikliğe yola açacak olan PDA'nın ilerleyen zamanlarda koleksiyon geliştirme üzerinde önemli etkilerinin olabileceği de ifade edilmiştir (Schroeder, Wright ve Murdoch, 2010).

⁵ PDA çalışmamızda aynı anlama gelen DDA olarak verilmiş ancak literatürdeki çalışmalar için çalışmanın orijinalindeki kullanım aktarılmıştır.

Bir başka çalışmada ise aynı liste üzerinden kullanıcıların seçtiği başlıklar ile konu kütüphanecilerinin seçtiği başlıkların karşılaştırması yapılmıştır. On altı haftalık kullanıcı odaklı sağlama (PDA) pilot çalışmasının sonunda kullanıcılar tarafından seçilen başlıkların ortalama maliyetinin 83,87 dolar olduğu ve başlıkların %68'inin fiyatının 100 doların altında olduğu görülmüştür. Konu kütüphanecileri tarafından seçilen e-kitapların ortalama maliyetinin ise 87,31 dolar olduğu ve kullanıcı tarafından seçilen başlıkların fiyatına benzer şekilde %69'unun 100 doların altında olduğu görülmüştür. Kullanıcıların seçtiği başlıklar ile ilgili konu alanlarında çalışan kullanıcı sayıları arasında önemli bir korelasyon bulunamamıştır. Örneğin kullanıcıların %23'ü eğitim alanında çalışırken eğitim konusunda seçilen başlık oranı sadece %4'tür. Bu sonuçlar e-kitap kullanımına yatkınlığın disipline göre değiştiği ve kütüphanelerin tüm disiplinler için e-kitap alımında eşit fon ayırmak yerine bütçelerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir. Kullanıcıların seçtiği 116 başlık kütüphaneciler tarafından da seçilmiş ve bu başlıkların %28'i ileri akademik düzey %25'i genel akademik düzey %18'i mesleki düzey %9'u ise popüler düzey olarak sınıflandırılmıştır. Kullanıcı ve kütüphanecilerin bakış açısı farklı olduğu için paylaşılan seçimlerin sayısı düşük çıkmıştır. Kullanıcılar genellikle mevcut bir ihtiyacı karşılamak için seçim yaparken kütüphaneciler eğitim, öğretim, araştırma gibi gelecekteki ihtiyaçların karşılanmasına yönelik daha uzun dönemli seçimler yapmaktadır. Kullanıcı odaklı sağlamadan kaçınan kütüphanelere ve hem kullanıcı odaklı sağlamada hem de geleneksel kütüphaneci seçimlerindeki bazı boşlukların doldurulmasında bu çalışmanın yol gösterici olabileceği belirtilmiştir (Shen ve diğerleri, 2011).

Shen ve diğerlerinin (2011) çalışmasına benzer şekilde Purdue Üniversitesi Kütüphanelerinde kullanıcı odaklı sağlama (PDA) modeliyle alınan e-kitaplar ile kütüphaneciler tarafından seçilen e-kitapların analizi yapılmıştır. PDA modelinde dördüncü STL kullanımında başlık otomatik satın alınmakta ve fiyatı kitapların liste fiyatının yaklaşık %10'u üzerinden hesaplanmaktadır. PDA modeli ile sunulan 32.988 başlıktan 599'u satın alınmış ve 72.875 doları STL için, 59.554 doları otomatik satın alma için olmak üzere toplam 132.429 dolar harcama

yapılmıştır. PDA modelinin uygulandığı yıllarda STL sayısı ve otomatik olarak satın alınan başlıkların sayısı ile birlikte maliyetler de her yıl artmıştır. Bu durum PDA'ya eklenen yeni başlıkların ve kullanıcıların kullanım oranlarının artması ile açıklanmıştır. Sonuç olarak otomatik satın alımı tetikleyen başlıklar en fazla kullanılan başlıklar olmuş ve model kısa veya orta vadede kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kütüphaneciler tarafından seçilen 684 e-kitap için ise toplamda yaklaşık 72.000 dolarlık harcama yapılmıştır. Ancak 189 kitabın bu süreçte hiç kullanılmadığı, 149 kitabın sadece bir kere, 225 kitabın ise dört veya üzeri sayıda kullanımı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, kütüphaneciler için gerçekte hangi başlıkların kullanılacağını tahmin etmenin ne kadar zor olduğunu göstermiştir. Kütüphaneciler tarafından seçilen 684 kitap eğer PDA modeli ile sağlanmış olsaydı bazı kitapların herhangi bir maliyetinin olmayacağı ve 43.500 dolar tasarruf sağlanmış olacağı sonucu ortaya çıkmıştır. Kütüphaneciler tarafından satın alınan e-kitaplarda kullanım oranlarının nispeten düşük olduğu ancak PDA ile yapılan alımlarda maliyet tasarrufunun sağlanabileceği belirtilmiştir (Ward ve Richardson, 2016).

Liverpool Üniversitesi (UoL) Kütüphanesinde de e-kitap sağlama modellerini değerlendiren bir çalışma yapılmıştır. E-kitaplara abonelik ve satın alma yoluyla erişim sağlayan UoL bu alımları değerlendirerek alternatif satın alma stratejilerinin olup olmadığını ele almak istemiştir. Kütüphanenin abone olduğu e-kitap koleksiyonu için görüntülenen sayfa başına maliyet abonelik döngüsüne bağlı olarak değişim göstermiştir. Tek seferlik bir satın almada ise tekrar ödeme yapılmadığı için maliyetin sadece düşüş gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yıl boyunca düzenli olarak satın alınan e-kitaplar için durum biraz karmaşık olsa da her ay ne kadar harcama yapıldığı ve satın alınan ürünler için kullanımın başladığı zamana bağlı olmak şartıyla kullanım başına maliyetin yine de aşağı doğru bir değer gösterdiği belirtilmiştir. Bunun dışında satın alınan Springer koleksiyonları için başlıkların yaklaşık %45'inin ilk yılda, başlıkların yaklaşık %65'inin ilk iki yılda ve başlıkların yaklaşık %75'inin ise ilk üç yılda kullanımının olacağı belirlenmiştir. Çalışma her yıl Springer koleksiyonunun benzer şekilde kullanıldığını ve koleksiyonun bir yıl içindeki kullanımının sonraki yıllardaki

kullanıma yönelik yol gösterici olacağını ortaya çıkarmıştır. Satın alınan ve abonelik yapılan koleksiyonlar değerlendirildikten sonra UoL Kütüphanesi Springer e-kitaplarının kullanım istatistiklerine dayanarak PDA modelini kullandığını varsaymıştır. Buna göre zamanla PDA modelinin koleksiyonun fiyatını aşacağı sonucuna varılmış ve yoğun olarak kullanılan kitaplarda PDA modelini uygulamanın mantıklı olmadığı belirtilmiştir (Bucknell, 2012).

Talep ya da kullanıcı odaklı e-kitap sağlama modelinin değerlendirildiği bir diğer çalışma ise Kent State Üniversitesi Kütüphaneleri (KSUL) için yapılmıştır. STL olmadan bir DDA alımı için 10-10-1-1-1 tetikleyici formülü kullanılmış ve bir e-kitaptan on sayfa görüntüleme, on dakika zaman geçirme, bir kopya, bir çıktı veya bir indirmeden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda satın alma işlemi yapılmıştır. Kütüphane kataloğuna yüklenen 46.858 kayıttan %87'si (40.875) kullanılmamış, kullanılan %13'lük (5.983) e-kitaptan sadece %5'i (2.124) tetiklenerek satın alınmış, geri kalan %8'in (3.859) ise tetik eşiğinin altında kullanımı olmuştur. Karşılaştırma için aşağıdaki senaryolar kullanılmıştır:

- Senaryo 1 (mevcut KSUL DDA uygulaması): STL'ler olmadan ilk tetiklemeden sonra doğrudan satın alma
- Senaryo 2: Dördüncü tetiklemeye kadar satın alma işleminin yapılmaması ve bir günlük STL fiyatının kitabın liste fiyatının %10'u üzerinden hesaplanması
- Senaryo 3: Dördüncü tetiklemeye kadar satın alma işleminin yapılmaması ve bir haftalık STL fiyatının kitabın liste fiyatının %20'si üzerinden hesaplanması

Genel olarak, herhangi bir STL olmadan mevcut KSUL DDA uygulaması ile daha düşük bir maliyet ortaya çıkmıştır. Senaryo 2 ve 3'e göre bir günlük STL'lerin maliyetinin toplam harcamanın %26-27'sini, bir haftalık STL'lerin maliyetinin ise toplam harcamanın %41-43'ünü oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca e-kitapların %67,2'sinin üç STL kullanımından sonra satın alınması gerekmektedir. Bu durum bir günlük STL'lerde %21, bir haftalık STL'lerde ise

%33 ek masraf ortaya çıkarmakta ve iki senaryoda da edinilen e-kitaplar için daha yüksek bir satın alma bedeli sunmaktadır. Bu çalışmaya göre akademik kütüphaneler için STL seçeneğini kullanmak ekonomik görünmemektedir. STL'lerin iyi bir seçenek olup olmadığının anlaşılması için çeşitli kütüphane türleri üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerektiği belirtilmiştir (Zhang ve diğerleri, 2015).

Brigham Young Üniversitesinde farklı e-kitap sağlama stratejilerinin kütüphanenin onay planı üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu ve harcamaların bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya koymak için bir araştırma yapılmıştır. Onay planı kütüphanelerin kendi koleksiyon geliştirme politikalarını yansıtan profil oluşturmayı ve bu profile eşleşen basılı ve elektronik yeni başlıkların otomatik olarak satın alınmasını kapsamaktadır. Harold B. Lee Kütüphanesi satın alma, paket abonelikleri ve DDA modeli ile başarı sağlamış ve bu modeller e-kitap edinme politikalarına eklenmiştir. Uygulanan farklı e-kitap modellerinin her biri onay planını etkileyerek satın alınan kitapların sayısını ve bu satın alımlara harcanan maliyeti azaltmıştır. Daha fazla içeriğe erişim sağlanarak kullanım artmış ve aynı yıllık harcama ile kullanım başına maliyet düşmüştür. Bununla birlikte kütüphane onay planı ile çok daha geniş bir koleksiyon arasından seçim yapabilmiş ve tek kullanıcı lisansların yanında EBA ve abonelik modelleri ile sınırsız sayıda kullanıcı erişimi de sağlamıştır. Farklı ve yeni e-kitap edinme modelleri ortaya çıktıkça kütüphanelerin bu modelleri değerlendirmesi ve onlardan ne gibi faydalar sağlayabileceği konusunda çalışmaların yapılması gerektiği önerilmiştir (Schroeder ve Boughan, 2017).

Swinburne Teknoloji Üniversitesinde mümkün olduğunca çok sayıda e-kitabı koleksiyona katabilmek, koleksiyonun kullanımını korumak ve harcamaları sürdürülebilir bir düzeye getirebilmek için bir çalışma yapılmıştır. Bu kapsamda mevcut DDA modelindeki STL harcamaları büyük bir artışa sebep olduğu için "Access to Own" adı verilen yeni ATO modeli değerlendirilmiştir. Uygulanan DDA'da harcamalar başlangıçta genel bütçe kapsamında sürdürülebilir iken STL ücretlerindeki büyük artış ile durum değişmiştir. Kütüphane harcamalarının

oranını düşürmek için yayın tarihi, fiyat sınırı gibi bazı alanlarda değişiklikler yapmıştır. Uygulanan yeni ATO modeliyle mevcut STL tabanlı DDA programı değişmemiş, bu model ile paralel olarak çalışmaya devam etmiştir. Yeni modele göre ATO kredileri e-kitabın satın alım fiyatının tamamına ulaştığında, bu e-kitabın tek kullanıcı bir kopyası, hiçbir ek ücret ödemedi otomatik olarak satın alınmaktadır. Kütüphane sadece eşzamanlı kullanıcı modelini artırmayı hedefliyorsa ek masraflar yapılmaktadır. İlk altı aylık dönemin sonuçlarına bakıldığında ATO uygulaması ile kullanıcılara sunulan e-kitapların çeşitliliğinin artması sağlanmıştır. Ayrıca ilk analizler e-kitap koleksiyonlarının desteklenmesi için bunun sürdürülebilir ve düşük maliyetli bir yöntem olmaya devam edeceğini göstermiştir (Davies, 2017).

Case Western Reserve Üniversitesinde mühendislik disiplinleri için Elsevier, CRC ve EBSCO EBA modelleri ile bütçenin daha verimli kullanılması ve içerik erişiminin artırılması amaçlanmıştır. İlk olarak başlatılan Elsevier EBA modelinde kitap başına ortalama maliyet 103 dolar, ortalama birim kullanım maliyeti ise 7 dolar olmuştur. Sonraki dönemde Elsevier EBA modeline devam edilmiş uygulamanın sonunda kitap başına ortalama maliyet 173 dolar, ortalama birim kullanım maliyeti de 14 dolar olmuştur. CRC Yayınevi'ne ait EBA uygulamasında ise sadece mühendislik disiplinine ait kullanılan başlıkların kitap başına ortalama maliyeti 245 dolar, ortalama birim kullanım maliyet 40 dolar olmuştur. CRC EBA uygulaması Elsevier kadar başarılı olamamış ve tutarlı olmayan kullanım istatistikleri karar verme konusunda yeterli bilgi sağlayamamıştır. Son olarak EBA uygulamasına benzer şekilde başlatılan EBSCO e-kitap koleksiyonu değerlendirilmiştir. Bu koleksiyon abonelik olarak başlatılmış ancak bir yılın sonunda aboneliğin devam etmemesi durumunda en çok kullanılan kitapların satın alınması şeklinde planlanmıştır. Diğer kullanımlarla birlikte değerlendirildiğinde (indirme, yazdırma, e-posta gibi) birim kullanım maliyeti 54 dolar olmuştur. Uygulanan üç EBA modelinin karşılaştırılması yapıldığında Elsevier başlıklarının EBSCO başlıklarından daha fazla kullanıldığı CRC kullanımlarının ise gerçekten düşük olduğu görülmüştür. Elsevier'in EBA ve EBSCO'nun abonelik modellerinin mühendislik konularında

başarılı olduğu ve gelecekte de devam edebileceği belirtilmiştir. Buna karşın CRC başarısız kabul edilmiş ve program durdurulmuştur (Solomon ve Gray, 2018).

4.2. YAYINCI VE KONU ANALİZLERİNİN YAPILDIĞI ÇALIŞMALAR

Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinin abone olduğu farklı disiplinlere ait yaklaşık 45.000 e-kitabı bulunan Ebrary'nin 2006-2009 yılları arasındaki kullanımları değerlendirilmiş ve konu analizi yapılmıştır. E-kitapların %10'unun toplam talebin %63'ünü ve en fazla talep edilen 20 kitabın ise toplam talebin %5'ini karşıladığı görülmüştür. Genel olarak e-kitap kullanımının düşük olduğu ve disiplinlere göre kullanımın farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada seçim yapılırken kullanıcı özellikleri ile taleplerinin dikkate alınması ve kullanım analizi çalışmalarının düzenli olarak tekrarlanması gerektiği vurgulanmıştır (Al, Soydal ve Tonta, 2010).

Nevada Üniversitesi Las Vegas Kütüphanelerinde ise satın alınan NetLibrary ile abonelik bazındaki Ebrary yayıncı ve konu bazında değerlendirilmiştir. Toplam kullanım üç yıllık veriler üzerinden değerlendirilmiş Ebrary'de kullanılan kitapların sayısının her yıl arttığı ve NetLibrary'den daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durum Ebrary'nin daha geniş ve daha güncel bir koleksiyona sahip olmasıyla açıklanmıştır. Konu analizi ise NetLibrary'de en yüksek kullanımın sağlık bilimleri ve sanatta olduğunu eğitimin ise her yıl kullanımda artış gösteren tek disiplin olduğunu göstermiştir. Ebrary'de ise şehir sorunları, sağlık bilimleri, otel ve güzel sanatlar koleksiyonlarının kullanımı her yıl artış göstermiştir. En fazla kullanım en fazla e-kitap koleksiyonuna sahip sanat ve işletmede görülmüştür. Toplam kitap sayısı ile kullanılan kitaplar karşılaştırıldığında her iki pakette aynı koleksiyon en çok kullanılan konular arasında yer almıştır. Yayıncı analizi yapıldığında NetLibrary'de Wiley Yayınevi'ne ait e-kitaplar en fazla kullanıma sahipken Ebrary'de kullanım yayıncılar arasında daha eşit bir dağılım göstermiştir. Her iki paketin toplam kullanımına bakıldığında en iyi on kullanımda beş yayıncı bulunduğu ve bu

yayıncıların koleksiyonlarda daha büyük bir e-kitap yüzdesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Konu alanları ve yayıncılara yönelik eğilimlerin belirlenmesinde bu analizlerin kullanıcı davranışlarına ışık tutacağı belirtilmiştir (Tucker, 2012).

E-kitap edinme modellerinin koleksiyon geliştirme kararlarını nasıl etkilediğini gösterebilmek için Florida Üniversitesi büyük yayıncı paketleri, seçilen tek tek e-kitaplar ve PDA modeli için yaptığı çalışmada maliyet ve kullanım verilerini beşeri ve sosyal bilimler (HSS), fen-teknoloji-mühendislik-matematik (STEM) ve tıp (MED) için karşılaştırarak farklı disiplinlerdeki satın alımların maliyet etkinliğini araştırmıştır. E-kitap paketlerinde ve seçilen tek tek e-kitaplarda en düşük birim kullanım maliyeti MED'de, PDA modelinde ise en düşük birim kullanım maliyeti STEM'de görülmüştür. PDA modelinin uygulanmasıyla satın alınan kitapların %64'ü HSS, %22'si STEM, %14'ü MED olarak sınıflandırılmıştır. PDA modeline göre şimdiye kadar satın alınan en az sayıdaki başlık en az kullanım miktarı ve kullanım başına en yüksek maliyet MED'de görülmüş ve bu modelden en az yararlanan konu alanının MED olduğu belirtilmiştir. Bu istatistikler, tüm disiplinlerde içerik sunmak için tasarlanan PDA modelinin HSS merkezli olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte paket veya tek tek satın alınan HSS disiplinine ait e-kitapların da yüksek bir oranı kullanılmamıştır. Buna göre PDA modeli ile HSS kitaplarının edinilmesi daha verimli bir yöntem olarak düşünülmüştür. STEM için paket alımlarında kullanılmayan e-kitap sayısı fazla olsa da ortalama ve birim kullanım maliyetleri bunun geçerli bir yöntem olduğunu göstermiştir. MED için ise paket alımları yoluyla alınan e-kitapların yüksek bir yüzdesi kullanıldığından kullanım başına maliyetler çok daha uygun çıkmıştır. Bu durum MED'in bu paket anlaşmalarından gerçekten yararlandığını göstermiştir. Ayrıca seçilen e-kitaplarda da yüksek bir kullanım yüzdesi ortaya çıkmış ve uygun maliyetli olmuştur. Ancak az bir bütçeyle bireysel alımların sınırlandırılarak paket alımlarına ağırlık verilmesinin daha doğru olduğu ifade edilmiştir (Carrico, Cataldo, Botero ve Shelton, 2015).

PDA modelinin değerlendirildiği bir diğer çalışmada ise Iowa Üniversitesi Kütüphaneleri için konu alanı, fiyat, yayıncı gibi alanlara yönelik analizler yapılmıştır. Bu analizlerle bir PDA modelinin en iyi nasıl yönetileceğine dair ön görüşler sunularak modele karar verilmesinde, modelin iyileştirilmesinde ve maliyetlerin yönetilmesinde verilerin büyük ölçüde yardımcı olabileceği ortaya çıkarılmıştır. PDA modeli ile 5.904 e-kitap alımı gerçekleşmiş ve e-kitap başına ortalama maliyet ise 99,72 dolar olarak hesaplanmıştır. Ancak sonrasında her bir başlığı doğrudan satın almak yerine, bir günlük STL seçeneği uygulanmaya başlanmış, satın alma ve dolayısıyla maliyetlerde önemli bir düşüş görülmüştür. Konu alanı analizinde ise PDA modeliyle en çok alımın olduğu disiplinlerin sağlık bilimleri, sosyoloji, ekonomi, ticaret ve eğitim olduğu ortaya çıkmıştır. Belirli bir konu alanında kaç e-kitabın PDA aracılığıyla satın alındığı bilgisinin koleksiyon yöneticilerine bütçe yönetiminde yardımcı olabileceği belirtilmiştir. Yayıncı analizinde ise PDA alımlarında kullanıcıların üniversite yayınlarına ve güncel başlıklara daha fazla değer verdiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada maliyetleri kontrol etmek ve yönetmek amacıyla PDA profili, STL seçenekleri ve PDA'da risk havuzu olarak adlandırılan satın alınmamış başlıklar da ayrıca değerlendirilmiştir. Risk havuzunda 225 doların üzerinde 337 başlık belirlenmiş ve yüksek fiyatlı başlıkların toplam maliyeti ise 94.000 doları aşmıştır. Bu durum, risk havuzunu rutin olarak gözden geçirmenin önemli olduğunu ortaya koymuş ve bu başlıklar hemen PDA profilinden kaldırılmıştır. PDA profilinde yayın tarihi, fiyat sınırı gibi bazı parametrelerle değişiklikler yapılmış ve fiyat artışları önlenmeye çalışılmıştır. Iowa Kütüphanesi sadece bir kez kullanılmış başlıkları satın almak yerine STL kullanarak maliyet tasarrufu yapmak istemiş ancak sadece bir yıl içinde PDA'daki STL'nin ortalama maliyeti artış göstermiştir. Ortalama STL maliyetinin artmaya devam edeceğinin tahmin edilmesi üzerine STL seçeneklerinin devamı konusunda daha fazla verinin toplanması gerektiği belirtilmiştir (Fischer, 2016).

Literatürde satın alınan, abonelik yapılan, kanıta dayalı (EBA) ya da talep odaklı (DDA) e-kitap alımlarını değerlendiren birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak bizim çalışmamızda olduğu gibi gerçek kullanım verilerinin

diğer e-kitap sağlama modellerine uyarlanmasıyla birebir maliyet analizini yapan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Sadece Bucknell (2012) ile Ward ve Richardson'ın (2016) alışmalarında mevcut veriler ile başka bir modelin değerlendirilmesi yapılmıştır.

5. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümün ilk kısmında yayıncı firmanın ikinci kısmında derleyici firmanın verileri değerlendirilmekte ve araştırma sorularımıza yönelik istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular sunulmaktadır.

5.1. YAYINCI FİRMA

Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri tarafından 2013 yılının Temmuz ayında farklı konu alanlarında, yayım yılı 2005-2013 aralığında olan toplamda 36.657 e-kitap sınırsız kullanıcı erişim hakkı ile yayıncı firmadan satın alınmış ve 734.500,88 € ödeme yapılmıştır.

Araştırmamızda 2013 yılında paket olarak satın alınan e-kitaplar yayıncı firmada mevcut olan kanıta dayalı sağlama (EBA) ve abonelik modelleri ile sağlanmış olsaydı maliyetin ne olacağına ve birim kullanım maliyetlerinin bu durumdan nasıl etkileneceğine yanıt aranmıştır. Bu sebeple satın alınan e-kitapların EBA ve abonelik modelleri ile sağlandığı kabul edilerek tüm modeller için maliyet ve konu analizi yapılmıştır.

5.1.1. Satın Alma (Sürekli Erişim) Modeli

İlgili yayıncı firmadaki kullanım verisi her bir kitaptan indirilen bölüm (section) sayısıdır. Örneğin, A kitabının kullanım istatistiğinin 100 olması, ilgili kitaptan indirilen toplam bölüm sayısının 100 olduğu anlamına gelmektedir. Satın alınan maliyetini doğru hesaplayabilmek için alımın yapıldığı yıldan başlayarak tüm yıllara ait birikimli kullanım istatistiklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yayıncı firmadan satın alınan pakette yayım yılı 2005 ile 2013 yılları arasında değişen toplam 36.657 e-kitap yer almaktadır. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinde 2013-2017 yılları arasında bu paketteki 20.897 farklı e-kitaptan 862.484 bölüm indirilmiştir (Tablo 1). Hem kullanılan tekil e-kitap sayısı (N=11.129) hem de indirilen bölüm sayısı (%26,8 N=231.217) açısından en yüksek kullanımın 2015 yılında olduğu görülmektedir. Kullanılan tekil e-kitap sayısı 2013 (4.920) ve 2015 (11.129) yılları arasında artış gösterirken 2015 yılından sonra hem indirilen bölüm sayısında hem de kullanılan tekil e-kitap sayısında azalma görülmektedir. 2013 yılında satın alınan e-kitapların sosyal medya ve kütüphane web sayfası üzerinden duyuruları yapılmıştır. Erişim sağlanan içeriğe yönelik tanıtımların yapılması 2013 yılındaki kullanımları artırmıştır. 2015 yılındaki artış ise 2013 yılının Temmuz ayında satın alınan e-kitaplara ait MARC kayıtlarının kataloğa ekleme işlemlerinin 2014 yılında tamamlanması ile açıklanabilir. Satın alınan e-kitap sayısının çok fazla olması sebebiyle kayıtlarla ilgili düzenlemelerin ve kontrollerin yapılması ve dolayısıyla MARC kayıtlarının sisteme yüklenmesi zaman almıştır. Bu süreçte yayıncı arayüzünden ve keşif aracından e-kitaplara erişim hakkı bulunmaktadır. Ancak genelde kullanıcı alışkanlığının doğrudan katalogdan tarama yapmak şeklinde olması nedeniyle, erişim kolaylığının e-kitap kayıtlarının kataloğa eklenmesiyle sağlandığını ve bunun da kullanımı artırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 1. 2013 yılında satın alınan e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı

Yıl	İndirilen Bölüm Sayısı		Tekil E-kitap Sayısı
	N	%	N
2013	182.079	21.1	4.920
2014	166.783	19.3	8.075
2015	231.217	26.8	11.129
2016	142.270	16.5	6.978
2017	140.135	16.2	5.459
Toplam	862.484	99,9	20.897*

Not 1: *20.897, 2013-2017 yılları arasında kullanılan toplam tekil e-kitap sayısını göstermektedir. Sütun toplamı değildir.

Not 2: Yuvarlama hatasından dolayı toplam %100'den farklıdır.

Tablo 2’de yayım yılına göre 2013-2017 yılları arasında e-kitaplardan indirilen bölüm ve satın alınan kitap sayısı verilmektedir. 2013 yılında en fazla yayım yılı 2011 olan kitaplar (%16), 2014 yılında yayım yılı 2012 olan e-kitaplar (%19), 2015, 2016 ve 2017 yıllarında ise (sırasıyla %19, %23, %19) yayım yılı 2013 olan kitaplar kullanılmıştır. Kullanılan ve satın alınan kitapların yarısından fazlasının 2010-2013 yıl aralığında yayımlandığı görülmektedir. Satın alınan kitap sayısı da etkili olmak üzere kullanıcıların daha çok güncel yıllara ait kitaplar üzerinde yoğunlaşmış olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2. Yayım yılına (2005-2013) göre indirilen bölüm ve satın alınan kitap sayısı

E-Kitap Yayım Yılı	Yıllara Göre İndirilen Bölüm Sayısı										Toplam		Satın Alınan Kitap Sayısı	
	2013		2014		2015		2016		2017					
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2005	21.152	12	14.916	9	13.458	6	8.632	6	9.577	7	67.735	8	2.979	8
2006	22.170	12	13.959	8	12.265	5	8.940	6	10.243	7	67.577	8	3.281	9
2007	10.254	6	17.533	11	15.076	7	11.297	8	15.146	11	69.306	8	3.373	9
2008	26.061	14	18.220	11	15.553	7	11.923	8	13.238	9	84.995	10	3.561	10
2009	22.616	12	18.155	11	40.367	17	13.238	9	14.463	10	108.839	13	3.949	11
2010	14.132	8	22.707	14	30.347	13	17.437	12	14.747	11	99.370	11	3.950	11
2011	28.723	16	23.500	14	27.949	12	16.803	12	17.982	13	114.957	13	4.698	13
2012	25.828	14	31.702	19	32.186	14	21.510	15	17.596	13	128.822	15	4.827	13
2013	11.143	6	6.091	4	44.016	19	32.490	23	27.143	19	120.883	14	6.039	16
Toplam	182.079	100	166.783	100	231.217	100	142.270	100	140.135	100	862.484	100	36.657	100

Satın alınan e-kitapların toplam maliyetinin (M) kullanım istatistiklerine (K) bölünmesiyle birim kullanım maliyeti (BKM), toplam maliyetin (M) satın alınan kitap sayısına (S) bölünmesiyle ortalama kitap maliyeti (OKM) hesabı yapılmıştır.

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 734.500,88 / 862.484 \rightarrow BKM = 0,85 \text{ €}$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 734.500,88 / 36.657 \rightarrow OKM = 20,04 \text{ €}$$

Araştırmanın yöntem kısmında da belirtildiği üzere 2005-2013 yıl aralığında yayımlanan tüm kitaplar değerlendirmeye alınamamıştır. Yayıncı firmaya ait e-kitap sağlama modellerinin doğru karşılaştırılmasını sağlamak adına 2013 yılında satın alınan yayım yılı 2011, 2012 ve 2013 olan e-kitapların (15.564 adet) 2014 yılında paket olarak satın alındığı kabul edilmekte ve tüm modellerin uygulaması 2014 yılında başlatılarak e-kitapların 2014-2017 yılları arasındaki kullanımları değerlendirilmektedir.

Değerlendirmeleri yapabilmek için yayım yılı 2011-2012-2013 olan e-kitapların 2014 yılı paket ve liste fiyatı bilgisine ihtiyaç duyulmuştur. Ancak elimizde sadece yayım yılına göre 2005-2013 yıl aralığındaki tüm kitapların 2013 yılı indirimli paket fiyatı mevcuttur. Paket fiyatı üzerinden yayıncı firmanın yaptığı bir indirim oranı da bulunmaktadır. Bu oranı hesaplayabilmek için öncelikle tüm kitapların indirim yapılmadan önceki paket fiyatı firmadan istenmiştir. Firma 2013 ve 2014 yılı paket fiyatlarının değişiklik göstermediğini belirtmiş ve yayım yılına göre konu konu ayrılmış paket fiyatları göndermiştir. Firmanın gönderdiği 2013 yılı paket fiyatından, Hacettepe Üniversitesinin aynı paket için 2013 yılında ödediği ücret çıkarılarak kütüphane için paket fiyat üzerinden yapılan indirim oranı hesaplanmıştır. Çalışmamız kapsamında değerlendirilen 2011, 2012 ve 2013 yayım yılına ait kitapların paket fiyatından yapılan indirim oranı düşülmüş ve 15.564 e-kitabın 2014 yılı paket olarak satın alma bedeli 484.880,88 € olarak hesaplanmıştır. Ayrıca kullanılan kitapların bireysel başlık halinde tek tek satın alınması durumundaki maliyet karşılaştırmasını yapabilmek için ihtiyaç duyulan liste fiyatları da yayıncı firmadan sağlanmıştır.

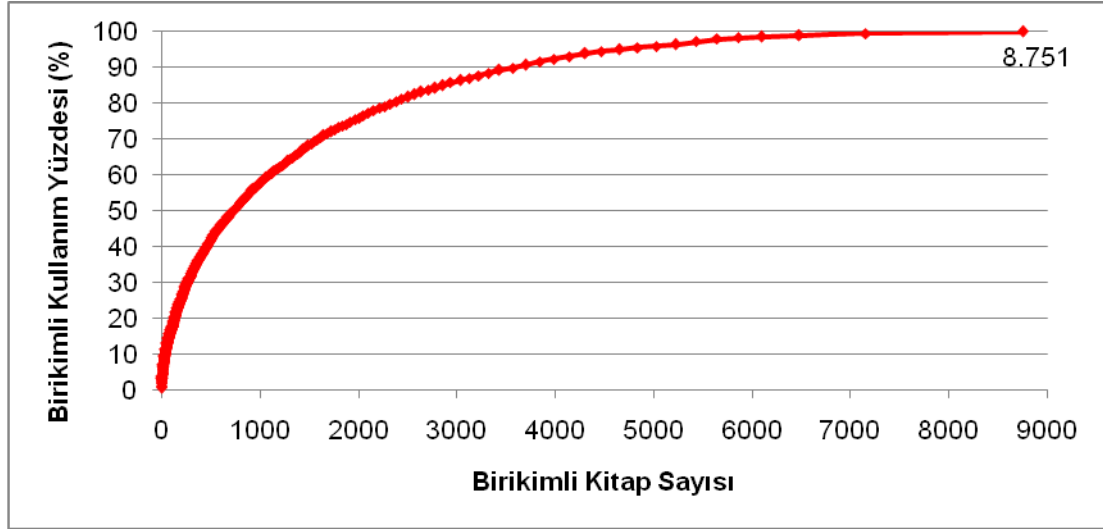
2014 yılında paket olarak satın alındığı kabul edilen e-kitaplardan 2014-2017 yılları arasında indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı Tablo 3'te gösterilmektedir. Paketteki 15.564 kitabın %56'sı (8.751) kullanılmış, %44'ü (6.813) hiç kullanılmamıştır. 2014-2017 yılları arasında 8.751 farklı kitaptan indirilen bölüm sayısı ise 298.968'dir. Hem kullanılan tekil e-kitap sayısı (5.482) hem de indirilen bölüm sayısı (%34,8 N=104.151) açısından en yüksek oranların 2015 yılında olduğu görülmektedir. 2014 ve 2017 yıllarında indirilen bölüm sayısı açısından (sırasıyla %20,5 %21) önemli bir fark görülmezken, kullanılan tekil e-kitap sayısında (sırasıyla N=3.448 N=2.562) bir düşüş görülmektedir.

Tablo 3. 2014 yılında satın alındığı kabul edilen e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı

Yıl	İndirilen Bölüm Sayısı		Tekil E-kitap Sayısı
	N	%	N
2014	61.293	20,5	3.448
2015	104.151	34,8	5.482
2016	70.803	23,7	3.295
2017	62.721	21,0	2.562
Toplam	298.968	100,0	8.751

Not: *8751, 2014-2017 yılları arasında kullanılan toplam tekil e-kitap sayısını göstermektedir. Sütun toplamı değildir.

Şekil 1'de 2014-2017 yılları arasında en az bir defa kullanılan 8.751 kitabın birikimli kullanım yüzdesi gösterilmektedir. Paketteki kitapların sadece %8'i (N=731) toplam kullanımın %50'sini (N=8.751), %27'si ise (N= 2.382) %81'ini (N=8.751) oluşturmuştur. Satın alınan kitapların %44'ü hiç kullanılmamış kullanılan kitapların ise yaklaşık üçte biri ihtiyacın %80'nini karşılamıştır. Ashcroft (2011), Grigson (2011b) ve Soules'un (2009) da belirttiği gibi paket halinde alımlar az kullanılacak ya da hiç kullanılmayacak materyallerin kütüphane koleksiyonuna eklenmesine sebep olabilmektedir.

Şekil 1. 2014-2017 yılları arasında kullanılan e-kitapların dağılımı

Paket olarak satın alındığı kabul edilen e-kitapların birim kullanım ile ortalama kitap maliyeti aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 484.880,88 / 298.968 \rightarrow \text{BKM} = 1,62 \text{ €}$$

$$\text{OKM} = M / S \rightarrow \text{OKM} = 484.880,88 / 15.564 \rightarrow \text{OKM} = 31,15 \text{ €}$$

Konu Analizi

2014 yılında satın alındığı kabul edilen kitapların konu alanlarına göre dağılımı kitaplardan indirilen bölüm sayısı, fiyatı ve birim kullanım maliyeti Tablo 4'te gösterilmektedir. En yüksek kullanımlar tıp (%21,4) ve bilgisayar biliminde (%20,8) görülürken en düşük kullanım ise enerji (%0,5) alanındadır. Paketteki e-kitap sayılarına bakıldığında ise en fazla kitabın bilgisayar biliminde (%20) olduğu görülmektedir. Satın alınan kitap sayısı açısından 5. sırada yer alan tıp, kullanımda en yüksek değere (N= 64.044) sahiptir. Bu alandaki kitap sayısının kullanımın yoğunluğunu etkilemediğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte en az kitap sayısı (%0,8) ve en az kullanımın (%0,5) görüldüğü konu enerji olmuştur. Ancak enerji konu alanının sadece yayım yılı 2013 olan kitapların içinde yer aldığı ve kitap sayısı ile kullanımının bu sebeple düşük olduğu söylenebilir. Birim kullanım maliyetinde ise en düşük değer (0,64 €) davranış bilimindedir.

Davranış bilimlerinin en düşük maliyete sahip olması en az ödemenin (%0,9) bu konu alanına yapılması ile açıklanabilir. Paket olarak satın alma modelinde en düşük birim kullanım maliyetinin davranış bilimleri (0,64 €) ile tıp (0,81 €) konu alanlarında olduğu görülmektedir. En yüksek kullanıma sahip bilgisayar bilimleri, biyomedikal ve yaşam bilimleri de düşük birim kullanım maliyetleri arasında yer almaktadır. Fizik ve astronomi ise en yüksek birim kullanım maliyetine (4,84 €) sahiptir. Disipline göre kitapların pahalı ya da ucuz olması kitaplara ödenen toplam maliyeti ve dolayısıyla ortalama kitap maliyetlerini etkilemektedir. Bununla birlikte tüm konu alanları incelediğinde çok yüksek bir maliyet ile karşılaşılmadığını söylemek mümkündür. Birikmiş kullanımlar devam ettikçe mevcut olan birim kullanım maliyetlerinin daha da aşağı bir değer göstereceği gözden kaçırılmamalıdır.

Tablo 4. 2014 yılında satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı ve maliyeti

Konu Alanları	Satın Alınan Kitap Sayısı		Kullanılan Kitap Sayısı		İndirilen Bölüm Sayısı		Fiyat (€)		BKM (€)
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Davranış Bilimleri	235	1,5	153	1,7	7.105	2,4	4.525,00	0,9	0,64
Tıp	1.450	9,3	1.061	12,1	64.044	21,4	51.703,00	10,7	0,81
Bilgisayar Bilimleri	3.113	20,0	1.942	22,2	62.256	20,8	69.466,00	14,3	1,12
Biyomedikal ve Yaşam Bilimleri	1.466	9,4	867	9,9	35.329	11,8	56.152,00	11,6	1,59
Çevre ve Yer Bilimleri	819	5,3	446	5,1	16.592	5,5	28.861,00	5,9	1,74
İşletme ve Ekonomi	978	6,3	474	5,4	11.941	4,0	22.381,00	4,6	1,87
Mühendislik	2.227	14,3	1.322	15,1	32.504	10,9	63.162,00	13,0	1,94
Beşerî ve Sosyal Bilimler ve Hukuk	1.678	10,8	867	9,9	25.645	8,6	50.911,00	10,5	1,99
Kimya ve Malzeme Bilimi	683	4,4	406	4,6	15.851	5,3	38.200,00	7,9	2,41
Matematik ve İstatistik	1.432	9,2	545	6,2	13.418	4,5	36.493,00	7,5	2,72
Enerji	128	0,8	81	0,9	1.517	0,5	5.470,88	1,1	3,61
Mesleki ve Uygulamalı Bilişim	456	2,9	179	2,0	5.049	1,7	20.169,00	4,2	3,99
Fizik ve Astronomi	899	5,8	408	4,7	7.717	2,6	37.387,00	7,7	4,84
Toplam	15.564	100,0	8.751	100,0	298.968	100,0	484.880,88	99,9	-

Not: Yuvarlama hatasından dolayı bazı toplamlar %100'den farklıdır

5.1.2. EBA (Kanıtı Dayalı Sağlama) Modeli

Yayıncı firmadan paket olarak satın alınan 15.564 e-kitabın 2014 yılında EBA modeli ile sağlandığı kabul edilmekte ve gerçek kullanım verilerine dayanarak modelin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Yayıncıya ait EBA modeli aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

Geriye dönük son üç yılda yayımlanan koleksiyonlar bir yıl boyunca erişime açılarak lisans anlaşmasında belirlenen fiyatın önceden ödemesi yapılmaktadır. Bir yılın sonunda önceden ödemesi yapılan tutar karşılığında ve kullanım verileri de dikkate alınarak bir koleksiyon oluşturulmakta ve kütüphane böylece seçtiği kitaplara sürekli erişim hakkı ile sahip olmaktadır. Modelde bir yılın sonunda ödenen miktar kadar e-kitap seçimi, kitapların tek tek liste fiyatlarına göre değil kitap türüne göre belirlenmiş EBA fiyatları üzerinden yapılmaktadır. Tablo 5'te yayıncı firma tarafından verilen fiyatlarda yıllara göre herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 5. Yayın türüne göre EBA fiyat listesi

Tür	EBA Fiyatı (€)	Açıklama
Ders kitabı	389	Lisans ve lisansüstü ders kitabı, Almanca ders kitabı
Referans Kaynakları	Liste fiyatı	Sözlük, el kitabı, ansiklopedi, referans, atlas
Özet	49	Özet
Araştırma	169	Monograf, çok yazarlı kitaplar, bildirimler, doktora tezi, inceleme vb.

Yayın yılı 2011-2012-2013 olan 15.564 e-kitabın bir yıl boyunca erişime açılması ve bu sürenin sonunda yapılan ödeme kadar kitap seçmek için 2014 yılı EBA modeli ücreti yayıncıdan istenmiştir. Yayıncı tarafından gönderilen 2014 yılı EBA modeli ücreti 115.500,00 €'dur.

12 ay süreyle erişime açıldığı kabul edilen e-kitapların 2014 yılı gerçek kullanımları listelenmiştir. Yayıncı firmada uygulanan EBA modeli fiyatları doğrultusunda (Tablo 5) her bir kitabın türüne göre fiyatı belirlenmiştir. 2014

yılında kullanılan e-kitaplar en yüksek kullanımdan en düşük kullanıma doğru sıralanmış ve 115.500,00 € tutarında e-kitap seçiminin yapılması sağlanmıştır.

Tablo 6'da 2014 yılında en fazla kullanılarak EBA Modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların türü, EBA maliyeti ve toplam liste fiyatı gösterilmektedir. Eğer bu model 2014 yılında uygulanmış olsaydı yayım yılı 2011-2012-2013 olan toplam 557 e-kitap satın alınabilecek ve 115.499,19 € ödeme yapılması gerekecekti. 557 e-kitabın bu model dışındaki toplam liste fiyatı ise 104.403,78 € olarak bulunmuştur. EBA fiyatı ile liste fiyatı arasında 11.095,41 € fark bulunmaktadır ve EBA fiyatı liste fiyatlarına oranla daha fazladır. Ancak liste fiyatı daha uygun olsa da tek tek e-kitap seçimi yapılmış olsaydı bu kitapların kullanılıp kullanılmayacağı bilinmeyecekti. Bu nedenle aradaki fiyat farkı daha isabetli seçimlerin yapılmasını mümkün kılmıştır.

Tablo 6. 2014 yılında EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların maliyeti

Tür	EBA Fiyat (€)	Adet	EBA Maliyeti (€)	Toplam Liste Fiyatı (€)
Atlas	Liste Fiyatı	8	1.842,86	1.842,86
Özet	49,00	2	98,00	104,94
Derleme	169,00	1	169,00	249,99
Çok yazarlı kitap	169,00	164	27.716,00	31.416,06
Sözlük	Liste Fiyatı	2	559,98	559,98
Ansiklopedi	Liste Fiyatı	5	11.399,96	11.399,96
Lisans ve lisansüstü ders kitabı	389,00	30	11.670,00	2.128,51
Eİ kitabı	Liste Fiyatı	34	9.848,45	9.848,45
Kılavuz	Liste Fiyatı	3	209,97	209,97
Monograf	169,00	91	15.379,00	15.366,05
Bildiri	169,00	146	24.674,00	21.683,03
Uzmanlık kitabı	169,00	64	10.816,00	8.219,05
Referans kaynağı	Liste Fiyatı	2	289,98	289,98
İnceleme	169,00	3	507,00	909,97
Popüler bilim	169,00	1	169,00	24,99
Yıllık	Liste Fiyatı	1	149,99	149,99
Toplam		557	115.499,19	104.403,78

Not: EBA modelinde kitap türüne göre fiyatlar sabittir ancak liste fiyatında her bir kitabın fiyatı birbirinden farklıdır.

2014-2017 yılları arasında EBA modeli ile sağlandığı kabul edilen 557 farklı e-kitaptan 79.032 bölüm indirilmiştir (Tablo 7). Hem kullanılan tekil kitap sayısı (N=557) hem de indirilen bölüm sayısı (%54,1, N=42.761) açısından en yüksek kullanımın erişime açıldığı kabul edilen 2014 yılında olduğu görülmektedir. Elbette EBA modeli garantili harcamaların yapılmasını sağlamak adına uygulanmaktadır. Ancak sadece bir yılın kullanımı sonraki yılların kullanımı için garanti vermeyebilir. Örneğin, kullanımın yarısından fazlası (%54,1) ilk yıl gerçekleşirken, geriye kalan kullanım ise (%45,9) sonraki üç yılda gerçekleşmiştir. Satın alınan e-kitapların 2015-2017 yılları arasında sadece %20,7'si ile %12,2'si kullanılmış (Tablo 7) ve hem indirilen bölüm sayısı hem de kullanılan tekil e-kitap sayısında yıldan yıla azalma görülmüştür. Ulaşılan bu sonuçlar satın alınan e-kitaplar için isabetli kararların verildiğini gösterir mi sorusunu akıllara getirebilir. Bu endişeyi gidermek için EBA modelinin uzun süreli kullanımı olabilecek kitaplar için tercih edilmesi sağlanmalıdır.

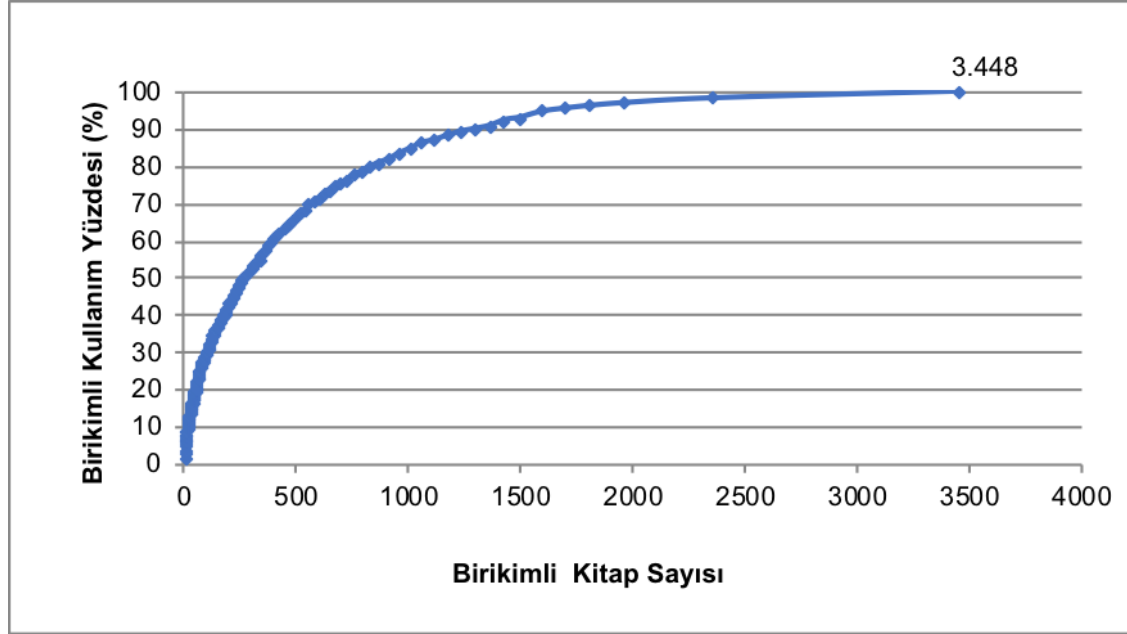
Tablo 7. EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitaplardan indirilen bölüm ve kullanılan tekil e-kitap sayısı

Yıl	İndirilen Bölüm Sayısı		Tekil E-kitap Sayısı
	N	%	N
2014	42.761	54,1	557
2015	16.385	20,7	370
2016	9.641	12,2	258
2017	10.245	13,0	220
Toplam	79.032	100,0	557*

Not: *557, 2014-2017 yılları arasında kullanılan toplam tekil e-kitap sayısını göstermektedir. Sütun toplamı değildir.

EBA modeli ile 2014 yılında erişime açıldığı kabul edilen 15.564 kitabın sadece 3.448'i (%22) kullanılmış ve en yüksek kullanım oranına sahip 557 kitap (Tablo 6) satın alınmıştır. Geriye kalan 2.891(%84) e-kitabın da sahiplik durumu olmadan sadece erişim hakkı ile 18.532 kez kullanıldığı görülmektedir. Şekil 2'de EBA Modeline göre en az bir kez kullanılmış e-kitapların birikimli kullanım yüzdesi gösterilmiştir. Toplam kullanımın yarısı 3.448 kitabın sadece %8'inden (267 kitap), %69'u ise %16'sından (559 kitap) karşılanmıştır. EBA modeli ile

satın alınan 557 kitap toplam kullanımın üçte ikisinden fazlasını karşılamış ve en çok kullanılan kitaplar böylelikle satın alınmıştır.

Şekil 2. EBA Modeli ile kullanılan e-kitapların dağılımı

Paket olarak satın alınan 15.564 e-kitabın 2014-2017 yılları arasındaki dört yılda %56'sı (N=8.751) kullanılmış ve 484.880,88 € ödeme yapılmıştır (Tablo 3). EBA modeli ile 2014 yılında erişime açılan 15.564 e-kitaptan sadece bir yılda %22'si (N=3.448) kullanılmış ve en çok kullanılan 557 adet kitap satın alınarak 115.499,19 € ödeme yapılmıştır. E-kitaplar için paket olarak satın alma modeli yerine EBA modeli tercih edilmiş olsaydı erişime açılan kitapların içinden en yüksek kullanımlı olanlar alınacak ve hiç kullanılmayan e-kitaplar için maliyet tasarrufu ile garantili harcamalar yapılmış olacaktı. Buna göre e-kitapları edinmede tercih edilen sağlama modelinin maliyet üzerinde bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

EBA modelinde birim kullanım maliyeti hesaplanırken modelin uygulandığı yılda erişilen tüm e-kitapların toplam kullanımı ile o yılın sonunda satın alınan kitapların devam eden yıllardaki kullanımları dikkate alınmıştır. Buna göre 2014 yılında uygulandığı kabul edilen EBA modeli ile sadece kullanımı olan (N=

18.532) ve o yılın sonunda satın alınan 557 e-kitabın 2014-2017 yılları arasındaki kullanımları (N=79.032) ile birlikte toplam kullanım 97.564 olmuştur. EBA modeli ile sağlanan e-kitapların birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 115.499,19 / 97.564 \rightarrow \text{BKM} = 1,18 \text{ €}$$

E-kitapların paket olarak satın alma modelinde birim kullanım maliyeti 1,62 € bulunurken EBA modelindeki birim kullanım maliyeti ise 1,18 € bulunmuştur. Satın alma modelinde ödenen miktarın büyük olmasına rağmen birim kullanım maliyetinin çok yüksek çıkmaması 2014-2017 yılları arasındaki toplam kullanımların fazla olmasından kaynaklanmaktadır. EBA modelinde ise paket fiyatına göre daha az bir ödeme yapılmış ve sadece kullanımı olan kitaplar alındığı için birim kullanım maliyeti düşük çıkmıştır.

Konu Analizi

Tablo 8'de konu alanlarına göre EBA modeliyle satın alındığı ve sadece kullanıldığı kabul edilen kitapların sayısı, bu kitapların fiyatı, kitaplardan indirilen bölüm sayısı ve birim kullanım maliyeti verilmektedir. EBA modeli kapsamında satın alınan 557 kitabın içinde en fazla kitabın satın alındığı konu alanı tıp (%27,5) olurken 2014 yılı boyunca kullanılan 3.448 kitabın içinde en fazla kitabın erişildiği konu alanı ise bilgisayar bilimleridir (%25,8). En yüksek kullanım tıp (%27,1) ve bilgisayar bilimlerinde (%19,8) görülmüştür. Satın alınan ve sadece kullanılan e-kitap sayısı ile indirilen bölüm sayısı en fazla tıp ve bilgisayar bilimlerinde görülmüştür. Ancak bu alanların en düşük birim kullanım maliyetine sahip olmaması maliyetlerinin yüksek olması ile açıklanabilir. EBA modelinde kullanılan konu alanları içinde en düşük birim kullanım maliyeti işletme ve ekonomi (0,80 €) ile mühendislik (0,80 €) en yüksek birim kullanım maliyeti ise çevre ve yer bilimlerinde (1,80 €) görülmektedir. Kullanıma dayalı seçimlerin yapılması bütün konu alanlarında çok yüksek birim kullanım maliyetleri ile karşılaşıldığını engellemiştir.

Tablo 8. EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı, kullanımı ve birim kullanım maliyeti (BKM)

Konu Alanları	Satın Alınan Kitap		Kullanılan Kitap		EBA Maliyeti (€)		Toplam İndirilen Bölüm		BKM (€)
	Sayısı		Sayısı				Sayısı		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Davranış Bilimleri	15	2,7	71	2,1	4.639,95	4,0	2.731	2,8	1,70
Biyomedikal ve Yaşam Bilimleri	83	14,9	342	9,9	16.595,31	14,4	13.377	13,7	1,24
İşletme ve Ekonomi	15	2,7	175	5,1	2.945,99	2,5	3.682	3,8	0,80
Kimya ve Malzeme Bilimi	13	2,3	155	4,5	3.778,99	3,3	2.503	2,6	1,51
Bilgisayar Bilimleri	117	21,0	891	25,8	20.766,96	18,0	19.315	19,8	1,07
Çevre ve Yer Bilimleri	30	5,4	158	4,6	11.359,15	9,8	6.317	6,5	1,80
Mühendislik	43	7,7	584	16,9	8.184,17	7,1	10.199	10,4	0,80
Beşerî ve Sosyal Bilimler ve Hukuk	44	7,9	274	7,9	11.722,93	10,1	6.833	7,0	1,71
Matematik ve İstatistik	19	3,4	156	4,5	4.962,98	4,3	2.772	2,8	1,79
Tıp	153	27,5	458	13,3	25.657,76	22,2	26.458	27,1	0,97
Fizik ve Astronomi	14	2,5	90	2,6	3.026,00	2,6	1.688	1,7	1,79
Mesleki ve Uygulamalı Bilişim	11	2,0	76	2,2	1.859,00	1,6	1.588	1,6	1,17
Enerji	-	-	18	0,5	-	-	101	0,1	--
Toplam	557	100,0	3.448	99,9	115.499,19	99,9	97.564	99,9	

Not: Yuvarlama hatasından dolayı bazı toplamlar %100'den farklıdır.

Paket olarak satın alınan (Tablo 4) ve EBA modeliyle sağlanan e-kitapların (Tablo 8) konu dağılımına göre kullanımları karşılaştırıldığında *tıp, bilgisayar bilimleri, biyomedikal ve yaşam bilimleri* en yüksek, *enerji, mesleki ve uygulamalı bilişim* ise en düşük kullanım oranlarına sahip konu alanlarıdır. Paket olarak satın almada ve EBA modelinde aynı kullanım verileri değerlendirildiği için bir yılda ya da dört yılda kullanılan konu paketlerinin birçoğunun kullanım sıralamasında değişiklik olmamıştır. Bu bakımdan tek bir yıl ile yıllara göre kullanım sıralamasında büyük bir farklılığın olmaması kullanıcıların genellikle her yıl aynı konulara yoğunlaştığını göstermektedir. Bu bilgi kitap seçiminde hangi konu alanlarına öncelik verilmesi gerektiği konusunda yol gösterici olabilir.

5.1.3. Abonelik (Sadece Erişim-Access Only) Modeli

Yayıncı firmada satın alma fiyatının %30'u ödenerek kurumlar abonelik modeli ile koleksiyonlara erişim sağlayabilmektedir. Fakat bu modelde konu alanlarının ayrı bir abonelik bedeli yayıncı firma tarafından sağlanmadığı için konu analizi yapılamamıştır. 2014 yılında satın alındığı kabul edilen 15.564 e-kitabın satın alma bedeli 484.880,88 €'dur. Buna göre toplam satın alma bedelinin %30'u hesaplanarak 2014 yılındaki abonelik bedeli 145.464,26 € bulunmuştur. Ancak bu modelde sadece anlaşmanın yapıldığı tarih aralığında koleksiyona erişim hakkı bulunmaktadır. Diğer e-kitap sağlama modelleri ile karşılaştırmayı doğru yapabilmek için 2015-2016-2017 yıllarında da erişimin devam ettiği kabul edilmiştir. Bu kapsamda aboneliğin devamı durumunda yıllık artış bilgisi yayıncı tarafından %3 olarak onaylanmış ve bu artış 2014 yılındaki abonelik bedelinin üzerine eklenerek devam eden yılların abonelik bedelleri hesaplanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. E-kitaplardan indirilen bölüm sayısı ve yıllık abonelik ücretleri

Yıl	İndirilen Bölüm Sayısı		Abonelik Ücreti (€)
	N	%	
2014	61.293	20,5	145.464,26
2015	104.151	34,8	149.828,19
2016	70.803	23,7	154.323,04
2017	62.721	21,0	158.952,73
Toplam	298.968	100,0	608.568,22

2014-2017 yılları arasındaki toplam abonelik bedeli 608.568,22 € olurken dört yıl boyunca erişime açılan kitapların toplam kullanım miktarı ise 298.968 olmuştur. Bu kitapların birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 608.568,22 / 298.968 \rightarrow \text{BKM} = 2,04 \text{ €}$$

Grigson'un (2011b) belirttiği gibi satın alma modeli ile sağlanan e-kitaplar bir abonelik dönemi için ödemesi yapılan e-kitaplardan daha pahalıdır ancak modeller arasındaki karşılaştırmanın yapılabilmesi için abonelik modelinde dört yıl boyunca erişimin sağlandığının kabul edilmesi sebebiyle bu modelin toplam maliyeti paket olarak satın alma maliyetinden daha fazla çıkmış dolayısıyla bu durum birim kullanım maliyetinin yükselmesine neden olmuştur.

Genel Değerlendirme

Yayıncı firmada mevcut olan satın alma, EBA ve abonelik yoluyla e-kitap sağlama modellerinin karşılaştırması Tablo 10'da gösterilmektedir. Modeller arasında en düşük birim kullanım maliyeti 1,18 € ile *EBA modelinde* görülürken en yüksek birim kullanım maliyeti 2,04 € ile *abonelik modelinde* görülmektedir. Dört yıl için değerlendirmesi yapılan abonelik modelinde satın alma fiyatından çok daha fazla bir miktar ödeme yapılmakta ve bu sürenin sonunda hiçbir kitap için kalıcı erişim hakkı mümkün olmamaktadır. Paket olarak satın alma modelindeki birim kullanım maliyeti (1,62 €) ise EBA modeline yakın çıkarken paketteki kitapların %44'ünün hiç kullanılmaması ve kullanılan kitapların da yaklaşık üçte birinin ihtiyacın %80'ini karşılaması bu modeli cazip

kılmamaktadır. EBA modelinde satın alınan e-kitapların devam eden yıllardaki (2015-2016-2017) kullanım oranı düşük olsa da sadece kullanılan ve kullanımın da %70'ini karşılayan kitapların satın alınması sağlanarak garantili ve daha düşük maliyetlerle harcamaların yapılması mümkün olmuştur. Buna göre e-kitap edinmede tercih edilen sağlama modeli yapılan toplam harcamaların maliyetini etkilemektedir. Değerlendirilen sağlama modelleri kapsamında Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modelinin maliyet açısından uygun bir model olmadığını ve bu yayıncı firmaya ait EBA modelinin en uygun ve en ekonomik model olduğunu söylemek mümkündür.

Disipline göre e-kitap kullanımı ise birbirinden farklılık göstermiş ve bu durum konu alanlarında farklı birim kullanım maliyetlerini ortaya çıkarmıştır. Kullanımı konusunda endişelerin bulunduğu konu alanları için EBA modeli tercih edilmemelidir. Çünkü bu e-kitaplar için EBA modelinin uygulanması çok az kullanılan ya da hiç kullanılmayan e-kitapların koleksiyona katılmasına neden olacaktır. Hem paket olarak satın alma modelinde (%21) hem de EBA modelinde (%27) tıp en çok kullanılan alan olmuştur. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinin akademik personel ve öğrenci sayısının fazla olmasının, bu disiplinin ihtiyaç duyduğu bilgiyi aramada elektronik kaynaklara olan yatkınlığının kullanımı artırdığını söylemek mümkündür. Eğer konu alanlarına göre paket olarak satın alınmasına firma tarafından izin veriliyorsa ve yeterli bütçe varsa paket olarak satın alma modeli, konu alanına göre alım yapılmasına izin verilmiyorsa ve satın alınması planlanan koleksiyon için paket alımına göre daha kısıtlı bir bütçe varsa EBA modelinin tercih edilmesi uygun olacaktır. Araştırma hipotezimizde belirttiğimiz gibi disipline göre e-kitap sağlama modellerinin tercihi değişebilir. Ancak sadece kullanım değil, tedarikçinin şartları ve kurumun mevcut bütçesi de tercihin yapılmasında etkili olacaktır.

Tablo 10. Yayıncı firma e-kitap sağlama modellerinin birim kullanım maliyeti (BKM)

Model	Erişim	BKM (€)
EBA	Sürekli ve Sadece Erişim	1,18
Satın Alma-Paket	Sürekli Erişim	1,62
Abonelik	Sadece Erişim	2,04

Yayıncı firmaya ait modellere karar verme aşamasında kütüphanelerin koleksiyon geliştirme politikaları da değerlendirilmelidir. Seçilen sağlama modelleri koleksiyon geliştirme politikaları ile uyumlu olmalıdır. EBA modelinin Hacettepe Üniversitesi Kütüphanelerinin koleksiyon geliştirme politikasına uygun olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu modelde kütüphanecinin kullanıma göre seçim yapabilmesi sağlanmakta ve seçimin koleksiyona uygunluğunun kontrol edilmesine imkân verilmektedir. Kapsam, içerik, yıl, kullanım kolaylığı vb. açılardan değerlendirmesi yapılan koleksiyonlar erişime açılmakta ve kütüphaneciler tarafından seçimi yapılan kitaplar bu ölçütler ışığında değerlendirilmektedir.

5.2. DERLEYİCİ FİRMA

Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri tarafından 2013 yılının Eylül ayında farklı yayınevleri ve yıllara ait 3.666 e-kitap bir kullanıcı erişim hakkı ile derleyici firmadan satın alınmış ve 300.174,00 \$ ödeme yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi için verilen bu fiyat kapsamında derleyici firmadan herhangi bir konu alanına yönelik seçim yapılmadan e-kitaplar indirimli bir şekilde paket olarak temin edilmiştir.

Araştırmamızda 2013 yılında paket olarak satın alınan e-kitaplar derleyici firmada mevcut olan DDA modelleri ile sağlanmış olsaydı maliyetin ne olacağını ve birim kullanım maliyetlerinin bu durumdan nasıl etkileneceğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Derleyici firmada abonelik modeli ile e-kitaplar sağlanmaktadır ancak çalışmamız kapsamında değerlendirilen ve sadece satın alınan pakete yönelik abonelik modeli bulunmadığı için bu model değerlendirilememiştir. Bu kapsamda e-kitapların sadece DDA modelleri ile sağlandığı kabul edilerek maliyet ve konu analizleri yapılmıştır.

Platform değişikliği sebebiyle satın alınan e-kitapların aynı türden ve ayrıntılı kullanım istatistikleri 2016-2017-2018 yılları için temin edilebilmiştir. E-kitapların gerçek birim kullanım maliyetlerini hesaplayabilmek için satın alınan yapıldığı

yıldan (2013) araştırmanın başladığı 2018 Aralık ayına kadar olan süreçteki tüm kullanım verilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Kullanım istatistiğinin temin edilebildiği yıl başlangıcının 2016 olması sebebiyle tüm modeller için satın almanın 2016 yılında yapıldığı kabul edilmekte ve 2016-2018 yıl aralığındaki kullanım verileri değerlendirilmektedir. Bu kapsamda 3.666 kitabın 2016 ve devam eden yıllardaki paket ve liste fiyatlarına⁶ ihtiyaç duyulmuştur. Ancak derleyici firmadan sadece 2018 yılı paket fiyat bilgisi sağlanabilmiş, 2016 ve 2017 yıllarına ait paket ve liste fiyatları sağlanamamıştır. 2018 yılı tek kullanıcı listesi fiyatları ise tek tek e-kitaplar için ilgili derleyicinin satın alma platformundan alınmıştır.

E-kitapların 2016 yılındaki paket ve liste fiyatını bulmak için şu şekilde bir yol izlenmiştir: 2013 (300.174,00 \$) ve 2018 (323.130,80 \$) yıllarına ait paket fiyatları bilinmektedir. Bu beş yıl arasındaki paket fiyatı farkı 22.956,80 \$'dır. Bu farkın bir yıla oranlanmasıyla tek bir yılda gelen artış miktarı 4.591,36 \$ olarak hesaplanmıştır. 2013 yılı paket fiyatından başlamak üzere bu fark tüm yılların üzerine eklenerek tüm yıllara ait paket fiyatları hesaplanmıştır (Tablo 11). 2016 yılı liste fiyatını hesaplayabilmek için ise elimizde bulunan 2018 yılı paket fiyatından (323.130,80 \$) 2018 yılı liste fiyatına (400.820,70 \$) yüzde kaç artış olduğu (%24,043) bulunmuş ve bu artış miktarı her bir yıl için bulunan paket fiyatları üzerine eklenerek yıllara göre liste fiyatları çıkarılmıştır. Buna göre 2016 yılı liste fiyatı 389.430,62 \$ olarak hesaplanmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. Derleyici firma e-kitaplarının paket ve liste fiyatları

Yıl	Paket Fiyatı (\$)	Liste Fiyatı (\$)
2013	300.174,00	372.344,83
2014	304.765,36	378.040,10
2015	309.356,72	383.735,36
2016	313.948,08	389.430,62
2017	318.539,44	395.125,88
2018	323.130,80	400.820,70

⁶ Paket fiyatı: E-kitapların toplu olarak satın alınması durumunda uygulanan indirimli fiyattır.
Liste fiyatı: E-kitapların indirimsiz tek tek alınması durumunda geçerli olan fiyattır.

5.2.1. Satın Alma (Sürekli Erişim) Modeli

2016 yılında satın alındığı kabul edilen ve paket fiyatına 313.948,08 \$ ödenen 3.666 kitabın satın alma modeline göre kullanım istatistikleri analiz edilerek maliyet hesabı yapılmıştır.

İlgili derleyici firmanın satın alma modelinde e-kitapların kullanım istatistikleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

1. Bölüm indirme: E-kitaptan indirilen bölüm sayısı
2. Tam indirme: E-kitabın tamamının indirilme sayısı
3. Çevrimiçi görüntüleme: Süre sınırı olmaksızın bir e-kitabın toplam çevrimiçi görüntülenme sayısı
4. Yazdırma isteği: E-kitabın sayfa ya da sayfalarının yazdırılma sayısı
5. E-posta isteği: E-kitabın sayfa ya da sayfa aralığının e-posta ile gönderilme sayısı
6. Kaydetme isteği: E-kitabın sayfa ya da sayfa aralığının kaydedilme sayısı
7. Ayrıntılı kayıt görüntüleme isteği: E-kitabın ayrıntılı kaydını görüntüleme veya sonuç listesindeki bir e-kitabın makale ön izleme özelliğini görüntüleme sayısı

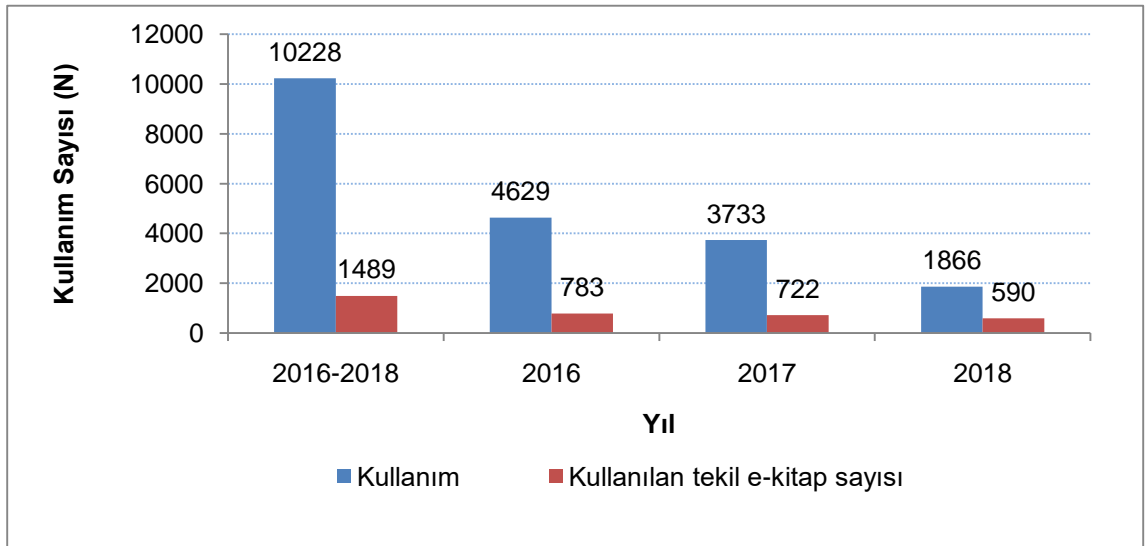
Derleyici firmadan satın alınan e-kitapların 2016-2018 yılları arası detaylı kullanım istatistiği türü Tablo 12'de gösterilmektedir. En çok kullanım çevrimiçi görüntüleme (%45,2) ile ayrıntılı kayıt görüntüleme (%39,3) birikirken en düşük kullanım ise kaydetme isteğinde (%0,1), e-posta isteğinde (%0,5) ve bölüm indirmede (%0,8) görülmektedir. Bu istatistikler kullanıcıların bölüm indirme ya da sayfa aralığını kaydetme gibi seçeneklerin yerine daha kısa zamanda sonuca götürecek olan çevrimiçi veya ayrıntılı kayıt görüntüleme seçeneklerini tercih ettiğini göstermektedir.

Tablo 12. Satın alınan e-kitapların kullanım istatistiği türü (2016-2018)

İstatistik Türü	Yıllara Göre Kullanım						Toplam Kullanım	
	2016		2017		2018		N	%
	N	%	N	%	N	%		
Bölüm indirme	0	0	0	0	78	4,2	78	0,8
Tam indirme	361	7,8	317	8,5	140	7,5	818	8,0
Çevrimiçi görüntüleme	1.963	42,4	1.731	46,4	933	50,0	4.627	45,2
Yazdırma isteği	280	6,0	281	7,5	65	3,5	626	6,1
E-posta isteği	18	0,4	24	0,6	10	0,5	52	0,5
Kaydetme isteği	2	0	5	0,1	0	0	7	0,1
Ayrıntılı kayıt görüntüleme	2.005	43,3	1.375	36,8	640	34,3	4.020	39,3
Toplam	4.629	99,9	3.733	99,9	1.866	100,0	10.228	100,0

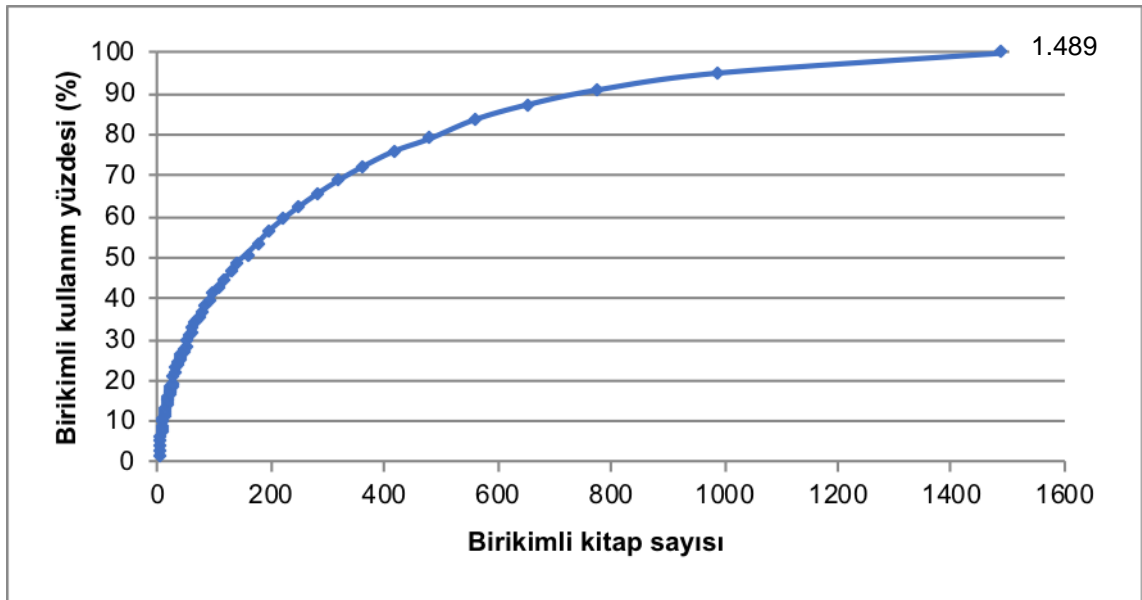
Not: Yuvarlama hatasından dolayı bazı toplamlar %100'den farklıdır

Şekil 3'te tüm e-kitapların 2016-2018 yılları arasındaki kullanım istatistikleri ve kullanılan tekil e-kitap sayısı verilmektedir. Hem kullanım hem de kullanılan tekil e-kitap sayılarında yıldan yıla bir düşüş görülmektedir. En yüksek kullanım (4.629) ve en çok kullanılan tekil e-kitap sayısı (783) 2016 yılında görülmektedir. 2016-2018 yıl aralığındaki toplam kullanım sayısı ise 10.228'dir. Araştırmamız kapsamında derleyici firmadaki platform değişikliği sebebiyle geçmiş yıllara ait istatistikler temin edilememiş ve tüm e-kitapların 2016 yılında alındığı kabul edilmiştir. Ancak 2013 yılının Eylül ayında satın alınan bu kitapların ilk yıllardaki kullanımlarının yüksek olabileceği ve bu durumda birim kullanım maliyetini tüm sağlama modelleri için daha aşağı çekebileceği ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Çalışmamızda tüm modeller için aynı yıl aralıkları değerlendirilmektedir. Bu sebeple kullanımların yüksek ya da düşük olması tüm modelleri ve dolayısıyla birim maliyetleri aynı oranda etkilemektedir. Örneğin kullanım istatistikleri 2013-2018 yıl aralığında sağlanmış olsaydı toplam kullanım miktarı 10.228'in üzerinde olacaktı. Satın alma modeli ve DDA modelleri kapsamında aynı kullanım verileri değerlendirildiği için birim kullanım maliyeti bütün sağlama modellerinde aynı oranda düşük çıkmış olacaktı.

Şekil 3. Satın alınan e-kitapların kullanım istatistiği ve kullanılan tekil e-kitap sayısı (2016-2018)

Satın alınan kitapların (N=3.666) sadece %41'i (N=1.489) kullanılmış ve kullanılan kitaplara ilişkin birikimli kullanım yüzdesi Şekil 4'te gösterilmiştir. Toplam kullanımın (10.228) %51'ini 1.489 kitabın sadece %10,5'i (157 kitap), %79'unu ise %32'si (480 kitap) sağlamıştır. Kullanımın az sayıda kitapta yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 4. 2016-2018 yılları arasında kullanılan e-kitapların dağılımı

2016 yılında satın alınan e-kitapların toplam maliyetinin (M) kullanım istatistiklerine (K) bölünmesiyle kullanıma göre birim kullanım maliyeti (BKM), toplam maliyetin (M) satın alınan kitap sayısına (S) bölünmesiyle ortalama kitap maliyeti (OKM) hesabı yapılmıştır.

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 313.948,08 / 10.228 \rightarrow BKM = 30,69 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 313.948,08 / 3.666 \rightarrow OKM = 85,64 \$$$

Paket olarak satın alınan 3.666 e-kitabın 2016 yılında bireysel başlık halinde tek tek satın alındığının kabul edilmesi durumunda ise birim kullanım maliyeti ile ortalama kitap maliyeti aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 389.430,62 / 10.228 \rightarrow BKM = 38,07 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 389.430,62 / 3.666 \rightarrow OKM = 106,23 \$$$

Elbette 3.666 kitabın tek tek bireysel başlık olarak satın alınması yerine paket olarak satın alma alternatifi daha avantajlı olduğu için tercih edilecektir. Ancak burada paket fiyatı ile liste fiyatını karşılaştırabilmek ve paket olarak satın alınanın literatürde belirtildiği gibi (Minc'ic'-Obradovic', 2011; Vasileiou, Hartley ve Rowley, 2012) daha uygun maliyetli olduğunu ortaya koyabilmek için bu hesaplama da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Konu Analizi

Tüm kitapların konu alanları araştırmanın yöntemi kısmında anlatıldığı gibi belirlenmiş ve sosyal ve beşerî bilimler; fen, mühendislik, teknoloji ve matematik; tıp ve sağlık bilimleri şeklinde sınıflandırılmıştır.

Satın alınan e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı, paket fiyatı, liste fiyatı ve 2016-2018 yılları arasındaki kullanımları Tablo 13'te gösterilmektedir. Toplam kullanımın %74'ünü (7.571) sosyal ve beşerî bilimler, %11'ini (1.083) fen,

mühendislik, teknoloji, matematik, %15'ini (1.574) tıp ve sağlık bilimleri oluşturmuştur. Satın alınan kitapların paketteki konu dağılımına bakıldığında en yüksek oranın sosyal ve beşerî bilimlerde olduğu (%72) en düşük oranın (%8) ise tıp ve sağlık bilimlerinde olduğu görülmektedir. Sosyal ve beşerî bilimlerin, toplam kullanımın yaklaşık dörtte üçünü oluşturmasının sebebi satın alınan kitap sayısının fazla olmasıyla açıklanabilir. Paket olarak temin edilen ve seçim yapılmadan satın alınan kitapların %8'i ile toplam kullanımın %15'i tıp ve sağlık bilimlerindedir. Bu disiplinde kitap sayısına göre kullanımın yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Satın alınan kitapların %20'sini içeren fen, mühendislik, teknoloji, matematik konu alanının ise en düşük kullanıma (%11) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Konuya göre satın alınan e-kitapların sayısı, kullanımı, paket ve liste fiyatı

Konu	Kitap Sayısı		Yıllara Göre Kullanım								Fiyat (\$)	
			2016		2017		2018		Toplam			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	Paket	Liste
Sosyal ve Beşerî Bilimler	2.625	72	3.206	69	2.853	76	1.512	81	7.571	74	209.206,96	260.263,92
Fen Mühendislik Teknoloji Matematik	735	20	608	13	338	9	137	7	1.083	11	80.624,64	100.386,36
Tıp ve Sağlık Bilimleri	306	8	815	18	542	15	217	12	1.574	15	24.116,48	28.780,34
Toplam	3.666	100	4.629	100	3.733	100	1.866	100	10.228	100	313.948,08	389.430,62

Paket olarak satın alınan e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım maliyeti ve ortalama kitap maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Sosyal ve Beşerî Bilimler:

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 209.206,96 / 7.571 \rightarrow \text{BKM} = 27,63 \$$$

$$\text{OKM} = M / S \rightarrow \text{OKM} = 209.206,96 / 2.625 \rightarrow \text{OKM} = 79,70 \$$$

Fen, Mühendislik, Teknoloji ve Matematik:

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 80.624,64 / 1.083 \rightarrow \text{BKM} = 74,45 \$$$

$$\text{OKM} = M / S \rightarrow \text{OKM} = 80.624,64 / 735 \rightarrow \text{OKM} = 109,69 \$$$

Tıp ve Sağlık Bilimleri:

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 24.116,48 / 1.574 \rightarrow \text{BKM} = 15,32 \$$$

$$\text{OKM} = M / S \rightarrow \text{OKM} = 24.116,48 / 306 \rightarrow \text{OKM} = 78,81 \$$$

E-kitapların konuya göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyetleri özet olarak Tablo 14'te gösterilmektedir. En düşük birim kullanım maliyeti (15,32 \$) *tıp ve sağlık bilimlerinde* iken en yüksek birim kullanım maliyeti (74,45 \$) *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* konu alanında olmuştur. *Sosyal ve beşerî bilimlerde* ise toplam maliyet yüksek olduğu için satın alınan kitap sayısı ve kullanım yüksek olmasına rağmen birim kullanım maliyeti (27,63 \$) tıp ve sağlık bilimlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Ortalama kitap maliyeti ise en yüksek fen mühendislik teknoloji matematik konu alanında çıkmıştır. Bu durum üç konu alanı içinde kitap sayısına göre en yüksek ödemenin bu konu alanı için yapıldığını göstermektedir.

Tablo 14. Satın alınan e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti

Konu Alanları	BKM (\$)	OKM (\$)
Sosyal ve Beşerî Bilimler	27,63	79,70
Fen, Mühendislik, Teknoloji, Matematik	74,45	109,69
Tıp ve Sağlık Bilimleri	15,32	78,81

Liste fiyatları ve kullanım verileri (Tablo 13) dikkate alınarak bireysel başlık olarak tek tek satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım maliyeti ve ortalama kitap maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Sosyal ve Beşerî Bilimler:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 260.263,92 / 7.571 \rightarrow BKM = 34,38 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 260.263,92 / 2.625 \rightarrow OKM = 99,15 \$$$

Fen, Mühendislik, Teknoloji ve Matematik:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 100.386,36 / 1.083 \rightarrow BKM = 92,69 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 100.386,36 / 735 \rightarrow OKM = 136,58 \$$$

Tıp ve Sağlık Bilimleri:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 28.780,34 / 1.574 \rightarrow BKM = 18,28 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 28.780,34 / 306 \rightarrow OKM = 94,05 \$$$

Paket olarak satın alınan e-kitapların bireysel başlık halinde tek tek satın alındığının kabul edilmesi durumunda birim kullanım ve ortalama kitap maliyetleri özet olarak Tablo 15'te gösterilmektedir. Kitapların liste fiyatlarına göre en yüksek birim kullanım maliyeti (92,69 \$) *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* konu alanında iken en düşük birim kullanım maliyeti (18,28 \$) ise paket alımında olduğu gibi *tıp ve sağlık bilimlerinde* görülmektedir. Ortalama

kitap maliyeti yine aynı paket alımında olduğu gibi en yüksek *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* konu alanında çıkmıştır.

Tablo 15. Bireysel başlık halinde satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti

Konu Alanları	BKM (\$)	OKM (\$)
Sosyal ve Beşerî Bilimler	34,38	99,15
Fen, Mühendislik, Teknoloji, Matematik	92,69	136,58
Tıp ve Sağlık Bilimleri	18,28	94,05

5.2.2. DDA (Talep Odaklı Sağlama) Modeli

Satın alınan 3.666 e-kitabın DDA modeli kapsamında erişime sunulduğu ve modelin uygulanabilmesi için tüm e-kitap başlıklarının keşif sistemine yüklendiği varsayılmaktadır. Derleyici firmada bu başlıklar için belirlenen ücret anlaşmanın başında veya anlaşmanın sonunda ödenebilmekte ve bu durum tedarikçiye göre değişiklik gösterebilmektedir. Eğer başlangıçta ödenen miktar yılın sonunda yapılan alımlara yetmez ise kredilendirmenin yapılması mümkün olmaktadır. Bunun yanı sıra ödeme başlangıçta yapılmaya dahi yapılacak harcamalar için anlaşmada bir kotanın belirlenmesi kütüphane bütçelerinde sıkıntıların yaşanmasını engelleyecektir.

DDA modelleri ücretsiz bir ön izleme süresi (genellikle 5 ila 10 dakika) veya kitabın bazı bölümlerini (örneğin, içindekiler kısmı) hiçbir ücret ödmeden görme imkânı sunmaktadır. Ancak bu çalışmada satın alma modelinin kullanım istatistiklerine dayanarak DDA modeli uygulandığı ve elimizde DDA'ya göre kullanım istatistikleri bulunmadığı için kullanıcıların oturum sürelerine ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Çalışmamız kapsamında değerlendirilen derleyici firmaya göre DDA modeli kullanıcıların yönlendirdiği seçimleri alabilmek adına geliştirilmiş yeni bir e-kitap sağlama modeli olarak tanımlanmaktadır. Satın alma modeliyle sahip olunan e-kitapların aksine DDA modelinde henüz satın alma işleminin gerçekleşmemiş

olmasından dolayı e-kitapların kalıcı hale gelmeleri sipariş verildikten sonra tamamlanmaktadır. E-kitaplar görünür hale geldikten sonra aşağıdaki durumlardan herhangi bir tanesini kullanıcının tetikleme ile otomatik satın alma gerçekleşmektedir.

1. Kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı⁷ tararsa
2. Kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa
3. Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse
4. Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü başka bir kullanıcıya e-posta ile gönderirse
5. Kullanıcı başlığın herhangi bir bölümünün çıktısını alırsa

DDA modeliyle satın alınan e-kitapların kullanım istatistikleri ile paket olarak satın alınan e-kitapların kullanım istatistikleri birbirinden farklıdır. Örneğin DDA modeli ile erişilen kitapların kullanım istatistiklerinde oturum süresi, tetiklenen başlıklar, tetiklenme sayısı gibi modele ilişkin bilgiler sağlanabilirken paket olarak satın alma modelinde bu bilgiler yer almamakla birlikte çevrimiçi görüntüleme, ayrıntılı kayıt görüntüleme gibi farklı istatistikler bulunmaktadır. Çalışmanın yapılabilmesi için mevcut kullanım istatistiklerinin DDA modeli istatistiklerine uyarlanması gerekmektedir. Buna göre paket olarak satın alınan e-kitap kullanımlarının hangi DDA koşuluna karşılık geldiği aşağıda gibi açıklanmıştır:

- Bölüm indirme: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse
- Tam indirme: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse (DDA modelinde yer alan *“kullanıcı bir başlığın herhangi bir parçasını indirirse”* koşulunu *“tam indirmenin”* sağladığını söylememiz mümkündür. Çünkü bu modelde kitabın tamamen indirilmesi ile bir bölümünün indirilmesi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Burada önemli olan kullanıcının ilgili başlığı tarayıp indirmek istemesidir.)

⁷ Başlık: Kitabın tamamını ya da bir bölümünü ifade etmektedir.

- Çevrimiçi görüntüleme: Kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa
- Yazdırma isteği: Kullanıcı başlığın herhangi bir bölümünün çıktısını alırsa
- E-posta isteği: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü başka bir kullanıcıya e-posta ile gönderirse
- Kaydetme isteği: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse (Kullanıcının sayfayı kaydetmeden önce indirmesi gerektiği için DDA modelinde yer alan “*kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse*” koşulunu “*kaydetme isteğinin*” sağladığını söylememiz mümkündür.)
- Ayrıntılı kayıt görüntüleme: Bir kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa

Yukarıda görüldüğü üzere paket halinde satın alınan e-kitapların kullanım istatistiklerinde bulunan çevrimiçi görüntüleme ve ayrıntılı kayıt görüntülemenin tam karşılığı DDA koşulları arasında yer almamaktadır. Ancak ilgili firma ile görüşme sonucunda “Bir kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa” koşullarının bu iki istatistik türü için kullanılabileceği belirtilmiştir. Buna göre ayrıntılı kullanım istatistiklerinin herhangi bir tanesinin bir kez kullanımı ile yukarıdaki DDA koşullarının sağlandığını söylemek mümkündür.

DDA modeli ile paket olarak satın alınan e-kitapların kullanım istatistiklerinin karşılaştırılabilmesini sağlamak için modelin uygulaması satın alma modelinde olduğu gibi 2016 yılında başlatılmakta 2017-2018 yıllarında da devam ettirilerek ortalama kitap maliyeti ve birim kullanım maliyeti hesabı yapılmaktadır.⁸

⁸ DDA Modelinin 2017-2018 yıllarında da aynı koleksiyon üzerinden devam ettiği kabul edilmektedir.

Çalışmada DDA modeli iki senaryo şeklinde uygulanmaktadır: Belirli sayıda kullanım gerçekleşmesinin ardından satın alma işleminin tetiklenmesiyle birlikte otomatik satın alma ve kullanıcının kısa bir süre için başlığa erişmesine izin veren belirli sayıda kısa vadeli ödünç (Short Term Loan-STL) işleminden sonra otomatik satın alma.

5.2.2.1. Senaryo 1: DDA Modeli-Otomatik Satın Alma

2016-2018 yıl aralığındaki tüm kullanım istatistikleri incelenmiş ve her bir kitap için ayrıntılı kullanım istatistikleri birleştirilmiştir. Buna göre DDA koşullarında açıklandığı gibi kullanım istatistiklerinde bir kez kullanım görüldüğünde kitapların tetiklenerek otomatik satın alındığı kabul edilmektedir. Tablo 16'da gösterildiği üzere kullanım istatistiklerinden örnek vermek gerekirse *A* kitabı 2016 yılında çevrimiçi görüntülemeye 1 kez kullanılmış görülmektedir. Kullanıcının tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı taradığı veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını taradığı koşulunu sağladığı için *A* kitabı otomatik satın almaya girmiştir. 2016 yılında otomatik satın alındığı için 2017 yılı DDA uygulamasında bu kitap için herhangi bir işlem yapılmamış ve sadece 2017 yılında görülen "3" kullanım istatistiği birim kullanım maliyetini hesaplamada dikkate alınmıştır. *B* kitabına baktığımızda kitabın 2016 yılında toplamda 4 defa kullanıldığı görülmektedir. Bu 4 kullanım; 1 tam indirme, 1 çevrimiçi görüntüleme, 2 ayrıntılı kayıt görüntülemeden oluşmaktadır. DDA koşullarını sağladığı için 2016 yılında otomatik satın almaya girmiş ve 2017 yılında kitap için herhangi bir işlem yapılmamış sadece 2017 yılı kullanım istatistiği (1) birim kullanım maliyetinde değerlendirilmiştir. Örneğin *F* kitabına baktığımızda kitap 2016 ve 2017 yılında hiç kullanılmamış dolayısıyla DDA koşullarından herhangi birini tetiklemediği için otomatik satın alma işlemi gerçekleşmemiştir. Ancak aynı kitap (*F*) 2018 yılında ayrıntılı kayıt görüntülemeye 5 kez kullanılmış ve DDA koşullarından "bir kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa" koşulunu sağladığı için otomatik satın almaya girmiştir. Birim kullanım maliyeti hesabında da sadece

2018 yılındaki kullanım istatistiği değerlendirmeye alınmıştır. Bu şekilde tüm e-kitapların kullanımları örnekte gösterildiği gibi incelenmiş ve otomatik satın almaya girip girmediği tespit edilmiştir. Bu hesaplama yapılırken hangi yılda otomatik satın almaya girdiyse o yılın liste fiyatı üzerinden hesaplamalar yapılmıştır.

Tablo 16. E-kitaplardan örnek kullanım istatistikleri

Yıl	İstatistik Türü	Kitap					
		A	B	C	D	E	F
2016	Bölüm indirme						
	Tam indirme		1				
	Çevrimiçi görüntüleme	1	1			1	
	Yazdırma isteği					1	
	E-posta isteği						
	Kaydetme isteği						
	Ayrıntılı kayıt görüntüleme		2				
OSA Yılı		2016	2016			2016	
2017	Bölüm indirme						
	Tam indirme				1	1	
	Çevrimiçi görüntüleme	2	1	1	3	5	
	Yazdırma isteği				3	2	
	E-posta isteği						
	Kaydetme isteği						
	Ayrıntılı kayıt görüntüleme	1			8	2	
OSA Yılı			2017	2017			
2018	Bölüm indirme						
	Tam indirme						
	Çevrimiçi görüntüleme				1		
	Yazdırma isteği						
	E-posta isteği						
	Kaydetme isteği						
	Ayrıntılı kayıt görüntüleme						5
OSA Yılı						2018	
Toplam		4	5	1	16	12	5

Not: OSA Yılı: Kitabın otomatik satın almaya girdiği yıldır.

Tablo 17’de 2016-2018 yılları arasında DDA modeli ile satın alındığı kabul edilen kitapların sayısı, kullanımları ve maliyetleri verilmektedir. DDA modelinin 2016 yılında uygulanmasıyla 783 kitap satın alınarak kitapların 2016 yılı liste

fiyatı üzerinden 86.435,74 \$ ödeme yapılmıştır. Satın alınan kitapların 2016 yılı ile takip eden 2017 ve 2018 yıllarındaki toplam kullanım ise 7.676 olmuştur. 2017 yılında 2016 yılında hiç kullanılmayan ve dolayısıyla tetiklemeyle satın almanın gerçekleşmediği kitaplar incelenmiştir. Buna göre 416 kitap satın alınarak kitapların 2017 yılı liste fiyatı üzerinden 45.964,88 \$ ödeme yapılmıştır. Satın alınan kitapların 2017 ile 2018 yılındaki kullanımı ise 1.818 olmuştur. 2018 yılında 2016 ve 2017 yılında hiç kullanılmayan kitaplar incelenmiştir. Bu yılda 290 kitap satın alınarak kitapların 2018 yılı liste fiyatı üzerinden 30.012,12 \$ ödeme yapılmış ve satın alınan kitapların 2018 yılındaki kullanımı ise 734 olmuştur. Tablo 17’de gösterildiği gibi 2016-2018 yılları için DDA modeliyle toplamda 1.489 kitap satın alınmış ve 162.412,74 \$ ödeme yapılmıştır.

Tablo 17. 2016-2018 yılları arasında DDA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların sayısı, kullanımı ve maliyeti

Satın Alma Yılı	Satın Alınan Kitap Sayısı	Kullanım				Maliyet
		2016	2017	2018	Toplam	
2016	783	4.629	2.105	942	7.676	86.435,74
2017	416		1.628	190	1.818	45.964,88
2018	290			734	734	30.012,12
Toplam	1.489	4.629	3.733	1.866	10.228	162.412,74

DDA modelinin birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$\text{BKM} = M / K \rightarrow \text{BKM} = 162.412,74 / 10.228 \rightarrow \text{BKM} = 15,88 \$$$

$$\text{OKM} = M / S \rightarrow \text{OKM} = 162.412,74 / 1.489 \rightarrow \text{OKM} = 109,07 \$$$

2016 yılında e-kitapların paket olarak satın alındığının kabul edilmesi durumunda 313.948,08 \$ ödeme yapılmıştır. Ancak e-kitapları paket olarak satın almak yerine otomatik satın almanın gerçekleştiği DDA modeli uygulanmış olsaydı sadece kullanımı olan 1.489 kitap kullanıcıların tetiklemeyle otomatik satın alınacak ve toplam 162.412,74 \$ ödeme yapılmış olacaktı. Aynı zamanda paket olarak satın alınan kitapların yaklaşık yarısından fazlasının hiç

kullanılmadığı göz önünde bulundurulursa otomatik satın almanın uygulandığı DDA modeli çok daha avantajlı görünmektedir.

Konu Analizi

2016-2018 yıl aralığında kullanılan 1.489 kitaptan 148 tanesi tıp ve sağlık bilimleri alanında, 229 tanesi fen, mühendislik teknoloji ve matematik alanında, 1.112 tanesi ise sosyal ve beşerî bilimler alanındadır.

Tablo 18'de DDA modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların konu alanlarına göre dağılımı, kullanımı ve maliyeti verilmektedir. Buna göre *sosyal ve beşerî bilimlerde* üç yılda 1.112 kitap kullanıcıların tetiklemeyle satın alınmış ve 115.836,06 \$ ödeme yapılmıştır. Satın alınan kitapların 2016-2018 yılları arası toplam 7.571 kullanımı olmuştur. *Fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* alanlarında 229 kitap satın alınmış ve 31.270,85 \$ ödeme yapılmıştır. Satın alınan kitapların 2016-2018 yılları arası toplam 1.083 kullanımı olmuştur. *Tıp ve sağlık bilimlerinde* ise 148 kitap satın alınmış 15.305,83 \$ ödeme yapılmıştır. Satın alınan kitapların 2016-2018 yılları arası toplam 1.574 kullanımı olmuştur. 2016-2018 yılları arasında kullanıcılar tarafından tetiklenerek en fazla satın alınan kitap sayısı (%75), en yüksek kullanım (%74) ve en yüksek maliyet *sosyal ve beşerî bilimlerde* görülmüştür. Bununla birlikte en düşük kullanım (%11) *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* konu alanında iken en düşük maliyet ise satın alınan kitap sayısına bağlı olarak *tıp ve sağlık bilimlerinde* gerçekleşmiştir.

Tablo 18. DDA Modeli ile satın alındığı kabul edilen e-kitapların konuya göre dağılımı, kullanımı ve maliyeti (2016-2018)

Konu	Satın Alınan Kitap		Kullanım								Maliyet (\$)
	Sayısı		2016		2017		2018		Toplam		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Sosyal	1.112	75	3.206	69	2.853	76	1.512	81	7.571	74	115.836,06
Fen	229	15	608	13	338	9	137	7	1.083	11	31.270,85
Tıp	148	10	815	18	542	15	217	12	1.574	15	15.305,83
Toplam	1.489	100	4.629	100	3.733	100	1.866	100	10.228	100	162.412,74

Not: *Sosyal*: Sosyal ve Beşerî Bilimler, *Fen*: Fen Mühendislik Teknoloji Matematik, *Tıp*: Tıp ve Sağlık Bilimleri

DDA modeli ile otomatik satın alınan e-kitapların konu alanlarına göre birim kullanım maliyetleri (*BKM*) ve ortalama kitap maliyetleri (*OKM*) aşağıdaki gibi bulunmuştur:

Sosyal ve Beşerî Bilimler:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 115.836,06 / 7.571 \rightarrow BKM = 15,30 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 115.836,06 / 1.112 \rightarrow OKM = 104,17 \$$$

Fen Mühendislik Teknoloji ve Matematik:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 31.270,85 / 1.083 \rightarrow BKM = 28,87 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 31.270,85 / 229 \rightarrow OKM = 136,55 \$$$

Tıp ve Sağlık Bilimleri:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 15.305,83 / 1.574 \rightarrow BKM = 9,72 \$$$

$$OKM = M / S \rightarrow OKM = 15.305,83 / 148 \rightarrow OKM = 103,42 \$$$

Paket halinde satın alınan kitapların konu dağılımında olduğu gibi en düşük birim kullanım maliyeti *tıp ve sağlık bilimlerinde* (9,72 \$), en yüksek birim kullanım maliyeti ise *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* (28,87 \$) konu alanında gerçekleşmiştir (Tablo 19). Çünkü *tıp ve sağlık bilimleri* için harcanan toplam maliyet satın alınan kitap sayısına bağlı olarak diğer alanlardan daha az ancak kullanımı, harcanan maliyete göre daha yüksektir.

Tablo 19. DDA Modeli-otomatik satın almanın konu alanlarına göre birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti

Konu Alanları	BKM (\$)	OKM (\$)
Sosyal ve Beşerî Bilimler	15,30	104,17
Fen, Mühendislik, Teknoloji, Matematik	28,87	136,55
Tıp ve Sağlık Bilimleri	9,72	103,42

5.2.2.2. Senaryo 2: DDA Modeli-Kısa Vadeli Ödünç (STL)

Kullanıcının kısa bir süre için başlığa erişmesine izin veren belirli sayıda kısa vadeli ödünç (Short Term Loan-STL) işleminden sonra otomatik satın alma gerçekleşmektedir. Buna göre bir kullanıcı bölüm indirme, tam indirme, çevrimiçi görüntüleme, yazdırma, e-posta, kaydetme, ayrıntılı kayıt görüntülemeden herhangi bir tanesini gerçekleştirdiğinde 1 STL kullanıldığı ve 3 STL kullanımından sonraki 4. kullanım isteğinde kitap otomatik olarak satın alınmaktadır. Bu kapsamda öncelikle 2016-2018 yıl aralığındaki tüm kullanım istatistikleri incelenmiş bölüm indirme, tam indirme, çevrimiçi görüntüleme, yazdırma isteği, e-posta isteği, kaydetme isteği, ayrıntılı kayıt görüntüleme kullanımları tek bir listede birleştirilmiştir. Bu listelerdeki kullanımlar dikkate alınarak STL kullanımları ve otomatik satın alım sayıları hesaplanmıştır. Tablo 20’de gösterildiği gibi bir örnekle açıklamak gerekirse *A* başlıklı e-kitap için 2016 yılı kullanım istatistiğinde “1” kullanım varsa 1 STL kullanıldığı, *B* başlıklı e-kitap için 2016 yılı kullanım istatistiğinde “2” kullanım varsa 2 STL kullanıldığı, *C* başlıklı e-kitap için 2016 yılı kullanım istatistiğinde “3” kullanım varsa 3 STL kullanıldığı, *D* başlıklı e-kitap için 2016 yılı kullanım istatistiğinde “4” kullanım varsa hem 3 STL kullanıldığı bilinmekte hem de kitap otomatik satın almaya girmektedir. Ancak kitap 2016 yılındaki 3 STL kullanımından sonra otomatik satın almaya girdiyse ve kitabın 2017-2018 kullanımları görülüyorsa ayrıca bir fiyatlandırma yapılmamış sadece kullanımları birim kullanım maliyeti hesaplamasında dikkate alınmıştır. STL kullanımlarının otomatik satın almaya çevrilmesi için gerekli olan kullanımlar yıldan yıla birikimli gitmemekte her bir STL kullanımı ilgili yıl bazında değerlendirilmektedir. Kitap otomatik satın almaya girmediyse örneğin *A* başlıklı kitapta 2017 yılında 2 kullanım varsa 2

STL kullanıldığı aynı kitabın 2018 yılında 4 kullanımı varsa 3 STL kullanıldığı ve 4. kullanımda otomatik satın alındığı kabul edilmektedir.

Tablo 20. STL ve otomatik e-kitap satın alma hesaplaması

Kitap	Yıl	Kullanım	1 STL	2 STL	3 STL	Otomatik Satın Alma
A	2016	1	1			
	2017	2		2		
	2018	4			3	1
B	2016	2		2		
	2017	4			3	1
	2018	5				
C	2016	3			3	
	2017	2		2		
	2018	1	1			
D	2016	4			3	1
	2017	5				
	2018	6				

Birleştirilen tüm kullanım istatistikleri örnekte gösterildiği gibi incelenmiş ve STL kullanımları ile otomatik satın alım sayıları aşağıdaki gibi hesaplanmıştır. Tablo 21’de de gösterildiği üzere 2016-2018 yılları arası 1 STL kullanımı 746, 2 STL kullanımı 514, 3 STL kullanımı ise 2.259 olarak bulunmuştur. DDA modeli ile STL kullanımları dikkate alınarak 3 STL kullanımından sonra 4. kullanımda kitaplar otomatik satın almaya girmiştir. Otomatik satın almayı tetikleyen başlıklar en fazla kullanılan başlıklar olmuştur. Buna göre üç yılda kullanılan toplam 1.489 başlıktan %41’i tetiklenerek 596 kitap satın alınmıştır. Tablo 21’de gösterildiği gibi sadece otomatik satın alınan 596 kitabın maliyeti kitapların liste fiyatları üzerinden 63.741,20 \$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 21. 2016-2018 yılları arası STL kullanımı, otomatik satın alınan kitap sayısı ve maliyeti

Yıl	Kullanım				Otomatik Satın Alınan Kitap Sayısı	Otomatik Satın Alma Maliyeti (\$)
	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam STL		
2016	271	216	1.212	1.699	330	36.659,81
2017	224	160	774	1.158	206	21.572,86
2018	251	138	273	662	60	5.508,53
Toplam	746	514	2.259	3.519	596	63.741,20

Not: STL-Short Term Loan (Kısa Vadeli Ödünç)

Derleyici firmada STL maliyeti, kitabın kullanıcının üzerinde kaldığı zaman aralığı dikkate alınarak gün sayısına göre değişmektedir. STL maliyetleri kitapların liste fiyatları üzerinden şu şekilde hesaplanmaktadır.

Kitap kullanıcının üzerinde 1 gün kaldıysa kitabın liste fiyatı üzerinden %15 ödeme, 7 gün kaldıysa kitabın liste fiyatı üzerinden %20 ödeme, 14 gün kaldıysa kitabın liste fiyatı üzerinden %25 ödeme, 28 gün kaldıysa kitabın liste fiyatı üzerinden %30 ödeme yapılmaktadır.

Kurumların tercihine göre 1, 7, 14, 28 gün olmak üzere STL kullanımlarının alternatifleri sunulmaktadır. Bu alternatifler için STL maliyetlerinin hesaplanması ayrı ayrı aşağıda gösterilmektedir. Ancak her bir hesaplamada otomatik satın alım sayısı ile STL kullanımlarının aynı kaldığı ve sadece STL maliyetlerinin kullanıcının üzerinde kaldığı gün sayısına bağlı olarak kitapların liste fiyatı üzerinden değişiklik gösterdiği dikkate alınmalıdır.

1 günlük STL - liste fiyatının %15'i

Kullanıcının istediği herhangi bir başlığa 1 gün boyunca erişmesine izin veren STL kullanımlarının maliyeti kitabın liste fiyatının %15'i üzerinden hesaplanmaktadır.

Tablo 22'de 1 günlük STL için 2016-2018 yılları arasındaki STL kullanımları ve maliyetleri verilmektedir. STL maliyeti her bir kitabın o yıla ait liste fiyatının %15'i üzerinden hesaplanmıştır. Örneğin 2016 yılı için 1 STL kullanımı 271 kitaptan gelmektedir. 271 kitabın 2016 yılına ait liste fiyatı 29.289,79 \$'dır. Liste fiyatının %15'i hesaplandığında 1 STL için maliyet 4.393,47 \$ bulunmuştur. Aynı şekilde 2 STL kullanım miktarı 216'dır ve bu kullanım 108 kitaptan gelmektedir. 108 kitabın 2016 yılı liste fiyatı 11.390,41 \$'dır. Liste fiyatının %15'i 1.708,56 \$ olarak hesaplanmış ve 2 STL kullanım olduğu için bu rakam 2 ile çarpılarak 2 STL maliyeti 3.417,12 \$ bulunmuştur. 3 STL kullanım miktarı 1.212'dir ve bu kullanım 404 kitaptan gelmektedir. Bu kitapların 2016 yılına ait liste fiyatı

45.755,55 \$'dır. Liste fiyatının %15'i 6.863,33 \$ olarak hesaplanmış ve 3 STL olduğu için bu rakam 3 ile çarpılarak 3 STL maliyeti 20.589,99 \$ bulunmuştur. Aynı işlemler 2017 ve 2018 yılları içinde yapılarak 1 STL, 2 STL ve 3 STL kullanımlarının maliyetleri hesaplanmıştır (Tablo 22).

Tablo 22. 2016-2018 yılları arasında 1 günlük STL kullanımları ve maliyetleri

Yıl	Kullanım				Maliyet (\$)			
	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam
2016	271	216	1.212	1.699	4.393,47	3.417,12	20.589,99	28.400,58
2017	224	160	774	1.158	3.825,17	2.741,40	12.514,97	19.081,54
2018	251	138	273	662	4.176,64	2.044,66	3.997,81	10.219,11
Toplam	746	514	2.259	3.519	12.395,28	8.203,18	37.102,77	57.701,23

2016-2018 yılları arasında 1 günlük STL kullanımının uygulandığı DDA modeli için STL maliyeti 57.701,23 \$ bulunmuştur. Otomatik satın almaya giren 596 adet kitabın maliyeti ise 63.741,20 \$ (Tablo 21) olarak hesaplanmıştır. Bir günlük STL kullanımının otomatik satın alımlarla birlikte kütüphaneye toplam maliyeti 121.442,43 \$ olmuş ve sadece STL maliyeti toplam maliyetin %47'sini oluşturmuştur.

Bir kitabın ortalama birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 121.442,43 / 10.228 \rightarrow BKM = 11,87 \$$$

Buna göre otomatik olarak satın alınan kitap sayısı az olmasına rağmen (596) 1 günlük STL maliyetinin toplam maliyetin yaklaşık yarısını oluşturması birim kullanım maliyetinin de artmasına sebep olmuştur. STL maliyetleri yüksek olsa da kullanıcılar kısa vadeli ödünçlerle ihtiyaç duydukları içeriğe erişim sağlamıştır. Kullanımı fazla olan başlıklar ise otomatik satın alınarak toplam maliyetin diğer yarısını oluşturmuştur.

7 günlük STL-liste fiyatının %20'si

Kullanıcının istediği herhangi bir başlığa 7 gün boyunca erişmesine izin veren STL kullanımlarının maliyeti kitabın liste fiyatının %20'si üzerinden hesaplanmaktadır.

Tablo 23'te 7 günlük STL için 2016-2018 yılları arasındaki STL kullanımları ve maliyetleri verilmektedir. 7 günlük STL kullanımının maliyetleri kitapların liste fiyatının %20'si üzerinden hesaplandığı için STL maliyetleri 1 günlük STL maliyetlerinden fazla çıkmış ancak kitap kullanıcı üzerinde 7 gün kalmıştır. Toplam maliyetin %55'ine karşılık gelen 7 günlük STL kullanımı için kütüphanenin yapmış olduğu harcama 76.934,98 \$'dır. DDA modeli ile toplamda 596 kitap satın alınmış (63.741,20 \$) ve STL maliyetleriyle birlikte toplam maliyet 140.676,18 \$ olmuştur.

Tablo 23. 2016-2018 yılları arasında 7 günlük STL kullanımları ve maliyetleri

Yıl	Kullanım				Maliyet (\$)			
	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam
2016	271	216	1.212	1.699	5.857,96	4.556,16	27.453,33	37.867,45
2017	224	160	774	1.158	5.100,22	3.655,20	16.686,62	25.442,04
2018	251	138	273	662	5.568,85	2.726,22	5.330,42	13.625,49
Toplam	746	514	2.259	3.519	16.527,03	10.937,58	49.470,37	76.934,98

Bir kitabın ortalama birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur.

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 140.676,18 / 10.228 \rightarrow BKM = 13,75 \$$$

1 günlük STL ile 7 günlük STL için yapılan toplam harcamalarda 19.233,75 \$ fark bulunmaktadır. Bu fark toplam maliyete yansıdığı için bir kitabın ortalama birim kullanım maliyeti 1 günlük STL kullanımına göre daha yüksek çıkmıştır.

14 Günlük STL- liste fiyatının %25'i

Kullanıcının istediği herhangi bir başlığa 14 gün boyunca erişmesine izin veren STL kullanımlarının maliyeti kitabın liste fiyatının %25'i üzerinden hesaplanmaktadır.

Tablo 24'te 14 günlük STL için 2016-2018 yılları arasındaki STL kullanımları ve maliyetleri verilmektedir. 14 günlük STL kullanımının maliyetleri kitapların liste fiyatının %25'i üzerinden hesaplandığı için STL fiyatları 1 ve 7 günlük STL maliyetlerinden fazla çıkmıştır. Toplam maliyetin %60'ına karşılık gelen 14 günlük STL kullanımı için kütüphanenin yapmış olduğu harcama 96.168,75 \$'dır. DDA modeli ile toplamda 596 kitap satın alınmış ve STL maliyetleriyle birlikte toplam maliyet 159.909,95 \$ olmuştur.

Tablo 24. 2016-2018 yılları arasında 14 günlük STL kullanımları ve maliyetleri

Yıl	Kullanım				Maliyet (\$)			
	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam
2016	271	216	1.212	1.699	7.322,45	5.695,20	34.316,67	47.334,32
2017	224	160	774	1.158	6.375,28	4.569,00	20.858,28	31.802,56
2018	251	138	273	662	6.961,06	3.407,78	6.663,03	17.031,87
Toplam	746	514	2.259	3.519	20.658,79	13.671,98	61.837,98	96.168,75

Bir kitabın ortalama birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 159.909,95 / 10.228 \rightarrow BKM = 15,63 \$$$

28 Günlük STL-liste fiyatının %30'u

Kullanıcının istediği herhangi bir başlığa 28 gün boyunca erişmesine izin veren STL kullanımlarının maliyeti kitabın liste fiyatının %30'u üzerinden hesaplanmaktadır.

Tablo 25'te 28 günlük STL için 2016-2018 yılları arasındaki STL kullanımları ve maliyetleri verilmektedir. Toplam maliyetin %64'üne karşılık gelen 28 günlük STL kullanımı için kütüphanenin yapmış olduğu harcama 115.402,52 \$'dır. DDA modeli ile toplamda 596 kitap satın alınmış ve STL maliyetleriyle birlikte toplam maliyet 179.143,72 \$ olmuştur.

Tablo 25. 2016-2018 yılları arasında 28 günlük STL kullanımları ve maliyetleri

Yıl	Kullanım				Maliyet (\$)			
	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam	1 STL	2 STL	3 STL	Toplam
2016	271	216	1.212	1.699	8.786,94	6.834,25	41.180,00	56.801,19
2017	224	160	774	1.158	7.650,34	5.482,81	25.029,94	38.163,09
2018	251	138	273	662	8.353,28	4.089,33	7.995,63	20.438,24
Toplam	746	514	2.259	3.519	24.790,56	16.406,39	74.205,57	115.402,52

Bir kitabın ortalama birim kullanım maliyeti ise aşağıdaki gibi bulunmuştur:

$$BKM = M / K \rightarrow BKM = 179.143,72 / 10.228 \rightarrow BKM = 17,51 \$$$

Tablo 26'da 2016-2018 yılları için DDA modelinin STL maliyetleri, otomatik satın alım maliyetleri, toplam maliyetleri, ortalama kitap ve birim kullanım maliyetleri gösterilmektedir. STL maliyetleri sırasıyla toplam maliyetin yaklaşık 1 gün için %47'sine, 7 gün için %55'ine, 14 gün için %60'ına, 28 gün için %64'üne karşılık gelmektedir. DDA modelindeki toplam maliyetler kullanılan STL'nin gün sayısına bağlı olarak artmaktadır. Otomatik satın alınan kitap sayısı (596) her hesaplamada sabit kaldığı için değişen STL miktarları birim kullanım maliyetlerini de etkileyerek artmasına sebep olmuştur. En yüksek birim kullanım maliyeti ise 17,51 \$ ile 28 günlük STL kullanımının da görülmektedir.

Tablo 26. Gün sayısına göre STL'li DDA Modeli maliyetleri (2016-2018)

STL Gün Sayısı	STL Maliyeti (\$)	OSA Maliyeti (\$)	Toplam Maliyet (\$)	BKM (\$)	OKM (\$)
1 gün	57.701,23	63.741,20	121.442,43	11,87	203,76
7 gün	76.934,98	63.741,20	140.676,18	13,75	236,03
14 gün	96.168,75	63.741,20	159.909,95	15,63	268,30
28 gün	115.402,52	63.741,20	179.143,72	17,51	300,58

Not: OSA: Otomatik Satın Alma, OKM: Ortalama Kitap Maliyeti, BKM: Birim Kullanım Maliyeti

Görüldüğü üzere sağlama modeli tercihi e-kitapların toplam harcama maliyetini etkilemektedir. STL'li DDA modelinin kullanılmasıyla sağlanan e-kitaplar yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürmüştür.

Konu Analizi

STL'li DDA modelinde konu alanlarına göre değerlendirme yapabilmek için 2016-2018 yıllarına ait 1 STL, 2 STL ve 3 STL kullanımları *sosyal ve beşerî bilimler, fen, mühendislik teknoloji ve matematik ve tıp ve sağlık bilimleri* olmak üzere 3 konu alanında ayrıştırılmıştır. İlgili yıla ait maliyetler STL kullanımının gün sayısına bağlı olarak her bir kitabın liste fiyatı üzerinden %15, %20, %25, %30 olacak şekilde hesaplanmıştır. Otomatik satın almaya giren 596 kitabın STL kullanımlarında olduğu gibi konu alanlarına göre maliyetleri hesaplandıktan sonra otomatik satın alım ve STL maliyetleri toplanarak toplam maliyetler belirlenmiştir.

Tablo 27'de toplam STL maliyetleri, otomatik satın alınan kitap sayısı ile maliyetleri ve birim kullanım maliyetleri konu alanlarına göre verilmektedir. Toplam maliyet STL maliyetinin ve otomatik satın alım maliyetinin toplanmasıyla bulunmuştur. Görüldüğü üzere STL'nin uygulanmasıyla en düşük birim kullanım maliyeti diğer konu analizlerinde olduğu gibi *tıp ve sağlık bilimlerinde* (7 gün için 9,14 \$)⁹, en yüksek birim kullanım maliyeti ise *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* (7 gün için 22,70 \$) konu alanında gerçekleşmektedir. *Tıp ve sağlık bilimlerinde* birim kullanım maliyetinin düşük olmasının hem STL hem de otomatik satın alım maliyetlerinin düşük ve kullanımların maliyetlere göre yüksek olmasıyla açıklanması mümkündür.

⁹ Modellerin karşılaştırılmasında STL kullanım süresi 7 gün üzerinden verilmektedir. Hacettepe Üniversitesi'nin mevcut uygulaması kapsamında e-kitapların ödünç verilme süresi 7-14 gün arasında değiştiği için STL kullanımında 7 gün süresi esas alınarak maliyet karşılaştırması yapılmaktadır.

Tablo 27. Konu alanlarına göre STL maliyeti, otomatik satın kitap sayısı ve birim kullanım maliyeti (2016-2018)

Konu Alanları	STL Gün Sayısı	Toplam STL Maliyeti (\$)	OSA Sayısı	OSA Maliyeti (\$)	Toplam Kullanım	Toplam Maliyet (\$)	BKM (\$)
Sosyal	1	41.248,40	69	46.710,97	7.571	87.959,37	11,62
	7	54.997,83				101.708,80	13,43
	14	68.747,31				115.458,28	15,25
	28	82.496,75				129.207,72	17,07
Fen	1	10.724,85	79	10.285,48	1.083	21.010,33	19,40
	7	14.299,82				24.585,30	22,70
	14	17.874,79				28.160,27	26,00
	28	21.449,77				31.735,25	29,30
Tıp	1	5.727,98	448	6.744,75	1.574	12.472,73	7,92
	7	7.637,34				14.382,09	9,14
	14	9.546,65				16.291,40	10,35
	28	11.456,00				18.200,75	11,56
Toplam			596	63.741,20	10.228		

Not 1: *STL*: Short Term Loan, *OSA*: Otomatik Satın Alım, *BKM*: Birim Kullanım Maliyeti

Not 2: *Sosyal*: Sosyal ve Beşerî Bilimler, *Fen*: Fen, Mühendislik, Teknoloji ve Matematik, *Tıp*: Tıp ve Sağlık Bilimleri

Genel Değerlendirme

Derleyici firmadan paket veya tek tek satın alarak e-kitap sağlama, otomatik satın alınan-DDA modeli ile e-kitap sağlama, STL'nin uygulandığı DDA modeli ile e-kitap sağlama modellerinin karşılaştırılması Tablo 28'de gösterilmektedir. STL'li DDA modelinde bir kitabın STL kullanım süresi 7 gün üzerinden verilmektedir. E-kitapların ödünç verilme süresi 7-14 gün arasında değiştiği için STL kullanımında 7 gün süresi esas alınmıştır. Diğer bir seçenek olan 14 gün süresi esas alınmış olsa da (15,63 \$) tüm modellerin arasında en düşük birim kullanım maliyeti STL'nin uygulandığı DDA modelinde görülmektedir. Üç yıllık dönem için bu modelin uygulanmasıyla kitapların yaklaşık %59'unun (2.177) hiç kullanılmadığı kullanılan kitapların (1.489) sadece %16'sının (596) tetiklenerek satın alındığı ve geriye kalan %24'ün (893) kullanımının ise tetik eşiğinin altında olduğu görülmüştür. STL uygulamasıyla kullanıcıların kısa veya orta vadede ihtiyaçları karşılanmakta, kullanımı daha fazla olan başlıklar ise otomatik olarak satın alınmaktadır. Literatür değerlendirmesinde de belirtilen Iowa Üniversitesi

Kütüphanelerinde (Fischer, 2016) yapılan araştırmanın aksine Kent State Üniversitesi'nde (Zhang ve diğerleri, 2015) STL seçeneğini kullanmanın ekonomik olmadığı belirtilmiştir. Çünkü STL'ler ek masrafları ortaya çıkarmakta üstelik STL kullanım süresi arttıkça toplam maliyetler de artış göstermektedir. Ancak bu durum kurumlara göre farklılık gösterebilir. Önemli olan bu değerlendirmeleri yapabilmek ve kurum için en uygun olan seçeneğin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Tablo 28'de görüldüğü üzere STL kullanmak kurumumuz için daha ekonomik bir seçenek olarak görünmektedir. Ortalama kitap maliyetlerine baktığımızda en düşük maliyet paket olarak satın almada gerçekleşmiş olsa da bu kitaplardan sadece %41'inin kullanılması ve yarıdan fazlasının hiç kullanılmamış olması bu seçeneği cazip hale getirmemektedir. Ayrıca en düşük ortalama kitap maliyetleri ile çok sayıda kitabı koleksiyona katmak değil ihtiyaç duyulan içeriğin uygun maliyetlerle koleksiyona katılması öncelikli olarak düşünülmelidir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise uygulanan DDA modelinde ücretsiz bir ön izleme süresinin olmamasıdır. Elimizde böyle bir veri olmadığı için değerlendirme yapılamamıştır. Eğer bu veri olsaydı STL'li DDA ya da doğrudan otomatik satın almanın yapıldığı DDA modelinde kullanımlar tetiklenmeden önce ihtiyacın karşılanması mümkün olabilecek ve doğal olarak toplam maliyetler daha da aşağı çekilmiş olacaktı. Ancak bu durumda bile Ward ve Richardson'un (2015) çalışmasında belirttiği gibi DDA modellerinin daha uygun maliyetlerle ve tasarruf yapılarak e-kitaplar sağladığını söylemek mümkündür.

Tablo 28. Derleyici firma e-kitap sağlama modellerinin birim kullanım ve ortalama kitap maliyeti

Sağlama Modeli	Satın Alınan Kitap Sayısı	Erişim	Toplam Maliyet (\$)	BKM (\$)	OKM (\$)
Satın alma-Paket	3.666	Sürekli	313.948,08	30,69	85,64
Satın alma-Bireysel başlık	3.666	Sürekli	389.430,62	38,07	106,23
Otomatik satın alma- DDA	1.489	Sürekli	162.412,74	15,88	109,07
STL'li DDA (7 gün)	596	Sürekli	140.676,18	13,75	236,03

Not: BKM: Birim kullanım maliyeti, OKM: Ortalama kitap maliyeti

E-kitap sağlama modellerinin konu analizi değerlendirildiğinde satın alınan e-kitap sayısına bağlı olarak en çok kullanım *sosyal ve beşerî bilimlerde* (7.571) görülürken en az kullanım ise *fen, mühendislik, teknoloji ve matematik* konu (1.083) alanında gerçekleşmiştir. Buna göre e-kitap kullanımının disipline göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Tablo 29'daki birim kullanım maliyetlerine bakıldığında tıp ve sağlık bilimleri diğer konu alanları içinde birim kullanım maliyeti en düşük çıkan konu alanı olmuştur. Bu konu alanında yer alan kitapların liste fiyatları diğer konu alanlarına göre daha düşüktür ve bu durum hem kullanılan STL maliyetlerini hem de otomatik satın alım maliyetlerini etkilemiştir. Elbette daha önce de belirttiğimiz gibi aynı kullanım istatistiklerinin değerlendirilmesi her sağlama modeli için aynı konu alanın (tıp ve sağlık bilimlerinin) daha az birim kullanım maliyetine sahip olmasına neden olmuştur. Ancak aynı veriler değerlendirilmiş olsa da tabloda görüldüğü üzere bütün e-kitap sağlama modelleri arasında her disiplin için en uygun ve en düşük birim kullanım maliyet STL'li DDA modelinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte kullanımı az olabilecek disiplinler için STL'li DDA modelinin tercih edilmesi ve kitapların liste fiyatlarına bir sınırlandırmanın getirilmesi anlamlı olabilir. Çünkü kullanımlar ne kadar az olursa STL maliyeti azalacak ve kitaplar otomatik satın almaya girmeden kullanıcının ihtiyacı karşılanmış olacaktır. Bunun yanında DDA modeli kapsamında kullanılan ve kullanılmayan başlıkların koleksiyon seçimi ve koleksiyonun geliştirilmesi konusunda yardımcı olabileceği unutulmamalıdır.

Tablo 29. Derleyici firma e-kitap sağlama modellerinin konu alanlarına göre birim kullanım maliyeti

Sağlama Modeli	BKM (\$)		
	Sosyal ve Beşerî Bilimler	Fen, Mühendislik Teknoloji ve Matematik	Tıp ve Sağlık Bilimleri
Satın alma-Paket	27,63	74,45	15,32
Satın alma-Bireysel başlık	34,38	92,69	18,28
Otomatik Satın DDA	15,30	28,87	9,72
STL'li DDA (7gün)	13,43	22,70	9,14

Bu açıklamalar ışığında aynı kullanım istatistikleri değerlendirilmiş olsa da farklı e-kitap sağlama modelleri için farklı birim kullanım ve ortalama kitap maliyetleri bulunmuştur. E-kitap sağlama modeli tercihi, maliyetleri dolayısıyla kurumların bütçesini etkilemektedir. Değerlendirilen sağlama modelleri kapsamında Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modelinin maliyet açısından uygun bir model olmadığına ulaşılmıştır. Derleyici firmadan STL'li DDA modeli ile e-kitap sağlamanın en uygun maliyetli ve en ekonomik sağlama modeli olduğu ve bu modelin tercih edilmesinin yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürdüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

Yayıncı firmada olduğu gibi derleyici firmada da sağlama modellerinin kütüphanelerin koleksiyon geliştirme politikalarına uyumluluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Derleyici firmadaki DDA modellerinde çok geniş bir içerik kullanıcıların kullanımına sunulmaktadır. Burada kapsam, içerik, yıl vb. açılardan kütüphaneciler tarafından kontrol ve değerlendirmelerin yapılması oldukça uzun bir zamanı alabilmektedir. Ayrıca kitapların kullanımına DRM gibi sınırlamaların getirilmesi bazı kütüphanelerin koleksiyon geliştirme politikalarına uygun olmayabilir. Bununla birlikte kullanıcıların otomatik satın alma işlemlerini tetiklemesi ve kütüphanecilerin müdahale etmediği durumlarda uzun vadede koleksiyonun yapısının değişmesi mümkündür. Ancak çok farklı yayıncılardan çok geniş bir içeriğe erişim sağlayan derleyici firmaların sunduğu bu modeller ile daha uygun maliyetli e-kitap erişimi sağlanmaktadır. Bu kapsamda koleksiyon geliştirme politikaları mutlaka göz önünde bulundurularak kütüphanelerin denetiminde alımların yapılması bu modelden daha fazla yararlanılmasını sağlayacaktır.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Araştırmamızda koleksiyon geliştirme ile bütçe ve koleksiyon yönetiminde kullanılmak üzere e-kitap sağlama modelleri karşılaştırılmıştır. Satın alınan e-kitapların kullanım oranları, kullanımın az sayıda çekirdek koleksiyondan karşılanıp karşılanmadığı, tercih edilen sağlama modellerinin yapılan toplam harcamaların maliyetini nasıl etkilediği, paket olarak e-kitap sağlama modelinin maliyet açısından uygun olup olmadığı, en uygun birim kullanım maliyetine sahip e-kitap sağlama modelleri, e-kitap sağlama modeli tercihinin ve e-kitap kullanımının disipline göre değişip değişmediği yayıncı ve derleyici firma kapsamında araştırılmıştır.

Yayıncı firma tarafından sunulan e-kitap sağlama modelleri arasında Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modeli maliyet açısından uygun bir model değildir. Satın alma, EBA ve abonelik yoluyla e-kitap sağlama modelleri arasında en düşük birim kullanım maliyeti 1,18 Euro ile EBA modelinde gerçekleşmiştir. Sadece kullanımı olan kitapların satın alınması ile yapılan toplam harcamaların maliyetini düşürerek daha garantili harcamaların yapılmasını sağlayan EBA Modelinin Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için yayıncı firmadan e-kitap sağlamada en uygun model olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra her bir sağlama modelinin toplam maliyeti ile birim kullanım maliyeti farklılık gösterdiği için e-kitapları edinmede tercih edilen sağlama modelinin maliyet üzerinde bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmamızda e-kitap kullanım sıklığı disiplinlere göre farklılık göstermiş ve bu durum konu alanlarındaki birim kullanım maliyetlerine yansımıştır. Hem EBA modeli hem de paket olarak satın alma modelinde en çok kullanılan konu alanı tıp olmuştur. En düşük birim kullanım maliyetleri ise paket olarak satın almada

davranış bilimleri (0,64 €) ve tıp (0,81 €) alanlarında, EBA modelinde ise işletme-ekonomi (0,80 €) ve mühendislik (0,80 €) alanlarında görülmüştür.

Disipline göre e-kitap sağlama modeli tercihi değişebilir. Ancak yalnız kullanım değil, tedarikçinin şartları ve kurumun mevcut bütçesi de tercihin yapılmasında etkili olmaktadır. Paket olarak satın almada ve EBA modelinde aynı kullanım verileri değerlendirilmiştir. Sağlama modeline göre aynı e-kitapların fiyatları farklılık gösterdiği için birim kullanım maliyetleri de konu alanlarına göre değişmiştir. Ancak bütçe de göz önünde bulundurularak kullanımın yüksek ve uzun süreli olabileceği tahmin edilen disiplinler için EBA modelini tercih etmek daha uygun maliyetlerle e-kitap edinmeyi mümkün kılmıştır. Çünkü kullanımın az olabileceği disiplinler için EBA modelinin uygulanması az kullanılan ya da hiç kullanılmayan e-kitapların kütüphane koleksiyonuna zorunlu olarak katılmasına neden olmaktadır.

Yayıncı firma için araştırmamızdan elde edilen diğer sonuçlar ise şu şekildedir:

- Yayıncı firmadan satın alınan e-kitapların 2014-2017 yıl aralığında toplam kullanımı 298.968 olmuş ve bu e-kitapların sadece %56'sının kullanıldığı %44'ünün ise hiç kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kullanılan kitapların yaklaşık üçte biri (%27) ihtiyacın %80'ini karşılamıştır. Bu durum paket olarak satın almada az kullanılan ya da hiç kullanılmayan e-kitapların koleksiyona eklendiğini göstermiştir.
- Bir yıl süreyle erişime açıldığı kabul edilen EBA modeli ile 115.499,19 € karşılığında en yüksek kullanımlı 557 e-kitap satın alınmıştır.
- E-kitapların EBA modeli dışındaki liste fiyatlarının toplam tutarı 104.403,78 € bulunmuştur. EBA fiyatları kitapların tek tek liste fiyatlarından daha pahalı olmasına rağmen aradaki fark kullanımı olan e-

kitaplar için isabetli kararların verilmesini sağlamıştır. Çünkü satın alınan 557 kitap aslında 2014 yılındaki kullanımların yaklaşık %70'ini oluşturmuş ve en çok kullanılan kitaplar seçilerek satın alınmıştır.

- EBA modeli ile satın alındığı kabul edilen 557 e-kitabın ilk yıl kullanımları yüksekken devam eden yıllarda kullanım oranları azalmış ve kitapların kullanımı %10-%20 arasında değişmiştir. Bu sonuç sadece bir yılın kullanımına bakılarak koleksiyona karar verilmesini güçleştirmektedir.

Çalışmadaki bir diğer değerlendirme ise 3.666 e-kitabın satın alındığı derleyici firmanın e-kitap sağlama modelleridir.

Derleyici firma tarafından sunulan e-kitap sağlama modelleri kapsamında Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için paket olarak e-kitap sağlama modeli maliyet açısından uygun bir model değildir. Tüm modeller arasında en düşük birim kullanım maliyeti STL'nin uygulandığı DDA modelinde (13,75 \$) ortaya çıkmıştır. STL kullanımı kısa veya orta vadede kullanıcı ihtiyacını karşılamıştır. Daha fazla kullanımı olan başlıklar ise kullanıcıların tetiklemeyle otomatik satın alınmıştır. Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için STL'nin kullanıldığı DDA modelinin daha ekonomik olduğu, bu modelin tercih edilmesiyle yapılan toplam harcamaların maliyetinin düştüğü ve bütçelerin daha etkin bir şekilde yönetildiğini söylemek mümkündür.

Araştırmamızda e-kitapların kullanımları disiplinlere göre farklılık göstermiştir. Sosyal ve beşeri bilimlerin toplam kullanımı 7.571 (%74); fen, mühendislik, teknoloji, matematik toplam kullanımı 1.083 (%11); tıp ve sağlık bilimleri toplam kullanımı ise 1.574 (%15) olmuştur. Tüm e-kitap sağlama modelleri için en düşük birim kullanım maliyeti tıp ve sağlık bilimlerinde (9,14 \$) en yüksek birim kullanım maliyeti ise fen, mühendislik, teknoloji ve matematik (22,70 \$) konu alanında ve STL'li DDA Modelinde gerçekleşmiştir. Tıp ve sağlık bilimlerinde kitapların liste fiyatlarının düşük olması nedeniyle hem STL maliyetleri hem de

otomatik satın alım maliyetleri bu konu alanında düşük çıkmış ve dolayısıyla birim kullanım maliyetlerini de aşağı çekmiştir.

Disipline göre e-kitap sağlama modellerinin tercihi değişebilir. Ancak yayıncı firmada belirttiğimiz gibi yalnız kullanım değil, tedarikçinin şartları ve kurumun mevcut bütçesi de tercihin yapılmasında etkili olmaktadır. Kitapların liste fiyatlarına bağlı olarak kullanımı az ve kısa süreli olabilecek disiplinler için DDA modelinin uygulanması anlamlı olabilir. Çünkü STL kullanımı ile kullanıcıların ihtiyaçları kısa zamanda karşılanabilecek ve az kullanım sebebiyle kitaplar otomatik satın almaya girmeyecektir. Ancak kullanımı fazla olabilecek disiplinler için bu modelin tercih edilmesi hem STL hem de otomatik satın alım maliyetlerinin artmasına neden olacak ve model için harcanan toplam bedel yüksek olacaktır.

Derleyici firma için araştırmamızdan elde edilen diğer sonuçlar ise şu şekildedir:

- 2016-2018 yıl aralığında toplam kullanımı 10.228 olan e-kitapların %41'inin kullanıldığı ve kullanılan kitapların sadece %10,5'inden ihtiyacın yarısı, %32,2'sinden ise ihtiyacın yaklaşık dörtte üçü karşılanmıştır.
- En yüksek kullanımların çevrimiçi görüntüleme ile ayrıntılı kayıt görüntüleme, en düşük kullanımların ise kaydetme isteğinde, e-posta isteğinde ve bölüm indirmede gerçekleştiği görülmüştür. Buna göre kullanıcılar aradıkları bilgiye ilişkin, onları en kısa sürede sonuca götürecek yolu tercih etmişlerdir.
- Otomatik satın almanın yapıldığı DDA modelinin 2016-2018 yıl aralığında uygulanmasının kabul edilmesiyle sadece kullanımı olan 1.489 başlığın tümü kullanıcılar tarafından tetiklenerek satın alınmış ve toplamda 162.412,74 \$ harcamanın yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Satın alınan e-kitapların yaklaşık yarısından fazlası kullanılmadığı için otomatik satın almanın yapıldığı DDA modelinin paket olarak satın alma modeline göre çok daha uygun maliyetli olduğu ortaya çıkmıştır.
- STL'li DDA Modelinde ise STL maliyetleri sırasıyla toplam maliyetin yaklaşık 1 gün için %47'sine, 7 gün için %55'ine 14 gün için %60'ına, 28 gün için %64'üne karşılık gelmiştir. DDA modelindeki toplam maliyetlerin kullanılan STL'nin gün sayısına bağlı olarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
- 3 STL kullanımından sonra kullanıcıların tetiklemesiyle gerçekleşen otomatik satın alınan kitap sayısı 596 olmuş ve kitapların satın alındığı yıldaki liste fiyatı bilgisine bağlı olarak toplam 63.741,20 \$ ödemenin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Üç yıllık dönemde STL'li DDA Modelinin uygulanmasıyla kitapların yaklaşık %59'u (2.177) hiç kullanılmamış kullanılan %41'lik (1.489) e-kitaptan sadece %16'sı (596) tetiklenerek satın alınmış ve geriye kalan %24'ün (893) kullanımı tetik eşiğinin altında kalmıştır.

6.2. ÖNERİLER

Bu çalışma ile yayıncı ve derleyici firmanın sunduğu tüm modeller arasında daha uygun maliyetlerle e-kitapların sağlanabileceği ortaya çıkmıştır. Farklı e-kitap sağlama modelleriyle hem daha uygun maliyetlerle e-kitap koleksiyonlarının geliştirilmesi hem de kullanıcılara daha iyi bir hizmetin sunulması sağlanabilir. Ancak aynı sağlama modelini tercih etmenin her bir kurum için aynı etkiyi yaratması beklenmemelidir. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerimiz aşağıda sunulmaktadır:

- Akademik kütüphaneler e-kitap ya da koleksiyonları satın almadan önce mutlaka tedarikçiler tarafından sunulan sağlama modelleri hakkında fikir

sahibi olmalı, modellerin avantaj ve dezavantajları konusunda kendi kurumları için detaylı araştırmalar yapmalı ve modelleri koleksiyon geliştirme politikaları kapsamında değerlendirmelidir. Elbette sunulan her model farklı avantajlara, zorluklara ve iş akışına sahip olabilir. Bu anlamda modellerin uygulanması, yönetimi ve değerlendirilmesinde tedarikçilerle karşılıklı işbirliğinin yapılması önemli bir husustur.

- DDA modellerinde kullanıcıların acil ihtiyaçlarına yönelik yapılan satın alımlar kütüphane koleksiyonlarının yapısını değiştirebilir. Ayrıca STL harcamaları veya otomatik satın alımlarla sürekli harcamalar söz konusu olabilir. Bu kapsamda kullanıcı tarafından istenen başlıkların hem fiyat hem koleksiyona uygunluk kapsamında kütüphane tarafından son bir onaydan geçmesi hem bütçe hem de koleksiyon kontrolünü sağlamak için geçerli bir yoldur.
- EBA modelinde seçilen koleksiyona göre önceden bir depozito ödemesi yapılmaktadır. Ülkemizdeki birçok devlet kurumu önceden ödemeyi yapabilecek şartlara sahip olmadığı için tedarikçiler bu anlamda kurumlara yardımcı olmalı, DDA Modelinde olduğu gibi sonradan ödeme imkânını da alternatif olarak sunabilmelidir.
- Çalışmada EBA fiyatlarının kitapların liste fiyatlarından daha fazla olduğu görülmüştür. Kanıta dayalı alım yapılmasını sağlayan EBA Modeli fiyatlarının daha mütevazı olması konusunda yayıncılarla pazarlıkların yapılması sağlanabilir. Ayrıca bu modelde aynı koleksiyon üzerinden anlaşmanın bir sonraki yıl devam etme durumu düşünülürse koleksiyona yeni başlıkların eklenmesi ve ikinci ile sonraki yıllarda daha düşük bir ücretle anlaşmaların sağlanması gerekmektedir.
- Hem EBA hem de DDA modellerinde kullanım için kitapların keşif sistemine yüklenmesi, kitapların görünürlüğünün ve kullanımının

sağlanması açısından önemlidir. Bu sebeple ihtiyaç duyulan MARC kayıtlarının temin edilmesi ve anlaşmaların devam etmemesi durumunda sahip olunmayan içerik güncellemeleri için tedarikçilerle iletişimde olmak gerekmektedir.

- E-kitap sağlama modellerinin etkin ve verimli bir şekilde yönetilebilmesi için kullanım istatistiği raporlarının yorumlanması, yönetim portallarının anlaşılması, kullanım verilerinin izlenmesi ve analiz edilmesi konusunda kütüphaneci ve yöneticiler bilgi sahibi olmalıdır. Bu kapsamda da tedarikçiler yeterli desteği sağlamalı ve kütüphanecilerin gereksinimlerini karşılayabilmelidir.

Ülkemizde bulunan birçok akademik kütüphane paket olarak satın alma, bireysel başlık halinde satın alma ve abonelik yoluyla e-kitap sağlama modellerini kullanmıştır. Ancak gerçek bir EBA ve DDA modelinin uygulanması ve diğer akademik kurumlardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılması en etkili e-kitap sağlama modelinin belirlenmesinde önemli bir husustur. Bu anlamda yapılan her araştırmada süreci özetleyen rehberlerin hazırlanması, kütüphaneci ve tedarikçilerin rollerinin belirlenmesi diğer kütüphanelere bu tür araştırmaların nasıl yapılması ve nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda ışık tutacaktır. Bu araştırma kapsamında hazırlanan rehber ekte yer almaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri için en etkili e-kitap sağlama modellerinin belirlenmesi konusunda yapılan bu çalışmayla edinilen bilgilerin yanında e-kitap koleksiyon yönetiminde daha ayrıntılı bir resmin çizilmesi, kütüphane bütçesinin ekonomik ve kütüphane koleksiyonuna maksimum fayda sağlayacak şekilde harcanmasını sağlayabilmek için farklı tedarikçilerin sunduğu farklı sağlama modellerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü sağlama modelleri ve kullanıcıların kullanım alışkanlıkları sürekli değiştiği için ilerleyen zamanlarda yeni sağlama modellerinin ortaya çıkması muhtemel görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, A. ve Akbaytürk, T. (2006, Aralık). *Konsorsiyumlarda elektronik kitap sağlama modelleri ve Türkiye örneği: eBrary*. Inet-tr'06 - XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansı Bildirileri, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: http://research.sabanciuniv.edu/13886/2/akyuz_akbayturk_inet06.pdf
- Albitz, B. ve Brennan, D. (2012). Licensing of e-books. R. Kaplan (Ed.). *Building and managing e-book collections: A how-to-do-it manual for librarians* içinde (s. 75-84). Chicago: Neal-Schuman.
- Al, U., Soydal, İ. ve Tonta, Y. (2010). Analysis of e-book use: The case of ebrary. *Publishing in the Networked World: Transforming the Nature of Communication: 14th International Conference on Electronic Publishing. 16-18 June 2010, Helsinki, Finland* içinde (s. 315-329). Helsinki: Hanken School of Economics.
- Algenio, E. ve Thompson-Young, A. (2005). Licensing e-books. *Journal of Library Administration*, 42(3-4), 113-128.
- Anson, C. ve Connell, R. R. (2009). *SPEC Kit 313: E-book collections*. Washington, DC: Association of Research Libraries.
- Armstrong C., Edwards, L. ve Lonsdale, R. (2002). Virtually there? E-books in UK academic libraries. *Program: Electronic Library and Information Systems*, 36(4), 216-227.
- Armstrong, C. ve Lonsdale, R. (2005). Challenges in managing e-books collections in UK academic libraries. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 29(1), 33-50.

- Ashcroft, L. (2011). Ebooks in libraries: An overview of the current situation. *Library Management*, 32(6/7), 398-407.
- Beisler, A. ve Kurt, L. (2012). E-book workflow from inquiry to access: Facing the challenges to implementing e-book access at the University of Nevada, Reno. *Collaborative Librarianship*, 4(3), 96-116.
- Bennett, L. ve Landoni, M. (2005). E-books in academic libraries. *The Electronic Library*, 23(1), 9-16.
- Blummer, B. ve Kenton, J. (2012). Best practices for integrating ebooks in academic libraries: A literature review from 2005 to present. *Collection Management*, 37(2), 65-97.
- Bucknell, T. (2012). Buying by the bucketful: A comparative study of e-book acquisition strategies. *Insights*, 25(1), 51-60.
- Carrico, S. B., Cataldo, T. T., Botero, C. ve Shelton, T. (2015). What cost and usage data reveals about e-book acquisitions: Ramifications for collection development. *LRTS*, 59(3), 102-111.
- Cheek, F. M. ve Hartel, L. J. (2012). The electronic book—Beginnings to the present. R. Kaplan (Ed.). *Building and managing e-book collections: A how-to-do-it manual for librarians* içinde (s. 3-12). Chicago: Neal-Schuman.
- Connaway, L. S. ve Wicht, H. L. (2007). What happened to the e-book revolution? The gradual integration of e-books into academic libraries. *Journal of Electronic Publishing*, 10(3). Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.3998/3336451.0010.302>

- Davies, T. (2017). The evolution of an e-book demand-driven acquisition programme at Swinburne University of Technology. *Insights*, 30(2), 36-43.
- Delquíe, E. ve Polanka, S. (2011). E-book standards. S. Polanka (Ed.). *No shelf required: E-books in libraries* içinde (135-152). Chicago: American Library Association.
- Devenney, A. ve Chowcat, I. (2013). *Research underpinning the SCONUL and JISC e-books co-design project*. Erişim adresi:<http://www.webcitation.org/6PIkFMWTK>
- Doucette, J. ve Lewontin, A. (2012). Selecting e-books. R. Kaplan (Ed.). *Building and managing e-book collections: A how-to-do-it manual for librarians* içinde (s. 51-74). Chicago: Neal-Schuman.
- E-BASS25. (2013, Mart 15). E-book models & consortial purchasing: Benefits & challenges. Erişim adresi: <http://ebass25.rhul.ac.uk/>
- Fischer, K. S. (2016). Patron-driven acquisitions: Assessing and sustaining a long-term PDA e-book program. S. M. Ward, R. S. Freeman ve J. M. Nixon (Ed.). *Academic e-books publishers, librarians, and users* içinde (s. 107-126). West Lafayette: Purdue University Press.
- Gisbergen, M. V., Profera, E. ve Stamison, C. M. (2009). *A Librarian's view of e-book acquisitions*. Erişim adresi: <http://www.infotoday.com/IT/dec09/vanGisbergen-Profera-Stamison.shtml>
- Grigson, A. (2009). Evaluating business models for e-books through usage data analysis: A case study from the University of Westminster. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 21(1), 62-74.

- Grigson, A. (2011a). Making e-book collections visible to readers. K. Price ve V. Havergal (Ed.). *E-books in libraries: A practical guide* içinde (s. 141-161). London: Facet Publishing.
- Grigson, A. (2011b). An introduction to e-book business models and suppliers. K. Price ve V. Havergal (Ed.). *E-books in libraries: A practical guide* içinde (s. 19-36). London: Facet Publishing.
- Hawkins, D. T. (2000). Electronic books: A major publishing revolution. *Online*, 24 (4), 14-28.
- Hodges, D., Preston, C. ve Hamilton, M. J. (2010). Patron-initiated collection development: Progress of a paradigm shift. *Collection Management*, 35(3-4), 208–221.
- Jenkins, A. (2008). What is inhibiting the proliferation of e-books in the academic library? *FIS2309: Design of Electronic Text*, 1(1), 1-6.
- Johnson, P. (2013). *Developing and managing electronic collections: The essentials*. Chicago: American Library Association.
- Johnson, P. (2014). *Fundamentals of collection development and management* (3.bs.). Chicago: American Library Association.
- Kahn, M. ve Underwood, P.G. (2013). Issues related to the adoption of e-books in academic libraries: A literature review. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 79(2), 10-17.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık Ofset.

- Kumar, S., Agarwal, D. K., Lijhara, S. K. ve Tapkir, S. (2009, Ekim). *E-books: Readers, librarians and publishers perspective*. International Conference on Academic Libraries. Erişim adresi: http://crl.du.ac.in/ical09/papers/index_files/ical-21_114_255_2_RV.pdf
- Lalla, N. J. (2012). E-book publishing-The view from the library. R. Kaplan (Ed.). *Building and managing e-book collections: A how-to-do-it manual for librarians* içinde (s. 23-34). Chicago: Neal-Schuman.
- Lippincott, S. K., Brooks, S., Harvey, A., Ruttenberg, J., Swindler, L. ve Vickery, J. (2012). Librarian, publisher and vendor perspectives on consortial e-book purchasing: The experience of the TRLN beyond print summit. *Serials Review*, 38(1), 3-11.
- Maceviciute, E., Borg, M., Kuzminiene, R. ve Konrad, K. (2014). The acquisition of e-books in the libraries of the Swedish Higher Education Institutions. *Information Research*, 19(2). Erişim adresi: <http://www.informationr.net/ir/19-2/paper620.html>
- Maceviciute, E., Wilson, T. D., Gudiničius, A. ve Šuminas, A. (2017). E-books in academic libraries: results of a survey carried out in Sweden and Lithuania, *Information Research*, 22(3). Erişim adresi: <http://www.informationr.net/ir/22-3/paper762.html>
- Machovec, G. (2013). Consortial ebook licensing for academic libraries. *Journal of Library Administration*, 53(5-6), 390-399.
- McKiel, A. W. (2007). Ebrary's global ebook survey. Erişim adresi: https://robertoigarza.files.wordpress.com/2010/03/rep-ebrary_s-global-ebook-survey-ebrary-2007.pdf

- Minc'ic'-Obradovic', K. (2011). *E-books in academic libraries*. Oxford, England: Chandos.
- Moghaddam, G. G. ve Moballeggi, M. (2007). The importance of aggregators for libraries in the digital era. *Interlending and Document Supply*, 35(4), 222-225.
- Morris, C. ve Sibert, L. (2011). Acquiring e-books. S. Polanka (Ed.). *No shelf required: E-books in libraries* içinde (s. 95-124). Chicago: American Library Association.
- Nardini, B. (2016). Platform diving: A day in the life of an academic e-book aggregator. S. M. Ward, R. S. Freeman ve J. M. Nixon (Ed.). *Academic e-books publishers, librarians, and users* içinde (s. 77-90). West Lafayette: Purdue University Press.
- Nelson, M. R. (2008). E-books in higher education: nearing the end of the era or hype? *Educause Review*, 43(2), 40-56.
- Newman, M. (2010). *HighWire press: 2009 librarian ebook survey*. Erişim adresi: <http://highwire.stanford.edu/PR/HighWireEBookSurvey2010.pdf>
- Önder, I. (2010). *Elektronik kitap olgusu ve Türkiye'de durum* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Proctor, J. (2015). Demand-driven acquisition and the sunk cost model. *Collection Building*, 34(1), 2-5.
- Radnor, M. C. ve Shrauger, K. J. (2012). Ebook resource sharing models: Borrow, buy or rent. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Electronic Reserve*, 22(3-4), 155-161.

Schroeder, R. ve Boughan, R. (2017). Doing more with less: Adoption of a comprehensive e-book acquisition strategy to increase return on investment while containing costs. *LRTS*, 62(1), 28-36.

Schroeder, R. ve Wright, T. (2011). Electronic books: a call for effective business models. *New Library World*, 112(5/6), 215-221.

Schroeder, R., Wright, T. ve Murdoch, R. (2010). *Patron driven acquisitions: The future of collection development*. Proceedings of the Charleston Library Conference. Erişim adresi: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1122&context=charleston>

Shen, L., Cassidy, E. D., Elmore, E., Griffin, G., Manolovitz, T., Martinez, M. ve Turney, L.M. (2011). Head first into the patron-driven acquisition pool: A comparison of librarian selections versus patron purchases. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 23(3), 203-218.

Simon, J. C. (2014). E-book purchasing best practices for academic libraries. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 26(1), 68-77.

Slater, R. (2010). Why aren't e-books gaining more ground in academic libraries? E-book use and perceptions: A review of published literature and research. *Journal of Web Librarianship*, 4(4), 305-331.

Solomon, D. ve Gray, B. C. (2018, Haziran). *Applicability of evidence-based acquisition model to collection development in engineering subjects*. 2018 ASEE Annual Conference and Exposition, Salt Lake City, UT. Erişim adresi: <https://www.asee.org/public/conferences/106/papers/21450/view>

Soules, A. (2009). The shifting landscape of e-books. *New Library World*, 110(1-2), 7-21.

Survey of ebook usage in U.S. academic libraries (2012). Erişim adresi: <http://c0003264.cdn2.cloudfiles.rackspacecloud.com/Ebook-Usage-Report-Academic.pdf>

Svenningsen, K. (1998). An evaluation model for electronic resources utilizing cost analysis. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 11(1), 18-23.

Tedd, L. A. (2005). E-books in academic libraries: An international overview. *New Review of Academic Librarianship*, 11(1), 57-79.

Tripathi, M. (2015). *E-book subscription in university libraries: A case of Jawaharlal Nehru University*. New Delhi, India. Proceedings of the IATUL Conferences, New Delhi, India. Erişim adresi: <http://docs.lib.purdue.edu/iatul/2015/sp/1>

Tucker, J. C. (2012). Ebook collection analysis: subject and publisher trends, *Collection Building*, 31(2), 40-47.

Tyler, D. C., Falci, C., Melvin, J. C., Epp, M. ve Kreps, A. M. (2013). Patron-driven acquisition and circulation at an academic library: Interaction effects and circulation performance of print books acquired via librarians' orders, approval plans, and patrons' interlibrary loan requests. *Collection Management*, 38(1), 3-32.

Vassiliou, M. ve Rowley, J. (2008). Progressing the definition of "e-book". *Library Hi Tech*, 26(3), 355-368.

- Vasileiou, M., Hartley, R. ve Rowley, J. (2012). Choosing e-books: A perspective from academic libraries. *Online Information Review* 36(1), 21–39.
- Vasileiou, M., Rowley, J. ve Hartley, R. (2012). The e-book management framework: The management of e-books in academic libraries and its challenges. *Library and Information Science Research*, 34(4), 282–291.
- Walters, W. H. (2014). E-books in academic libraries: Challenges for sharing and use. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(2), 85-95.
- Ward, S. M. ve Richardson, R. A. (2016). Use and cost analysis of e-books: Patron-driven acquisitions plan vs. librarian-selected titles. S. M. Ward, R. S. Freeman ve J.M. Nixon (Ed.). *Academic e-books publishers, librarians, and users* içinde (s. 127-144). West Lafayette: Purdue University Press.
- Wikert, J. (2012, Şubat). *It's time for a unified e-book format and the end of DRM: Proprietary e-book formats and rights restrictions are holding customers back*. Erişim adresi: <http://toc.oreilly.com/2012/02/unified-ebook-format-end-drm.html>
- Wu, A. ve Mitchell, A. M. (2010). Mass management of e-book catalog records: Approaches, challenges, and solutions. *Library Resources & Technical Services*, 54(3), 164-174.
- Zhang, Y., Downey, K., Urbano, C. ve Klingler, T. (2015). Notes on operations: A scenario analysis of demand- driven acquisition (DDA) of e-books in libraries, *LRTS*, 59(2), 84-93.

EKLER

EK 1. Rehber

Akademik kütüphanelere yol göstererek yardımcı olması için araştırmadaki adımları özetleyen bir rehber hazırlanmış ve e-kitap sağlama modellerinin değerlendirilmesinde kütüphaneci ve tedarikçilerin rolleri verilmiştir.

Araştırmadaki adımlar şu şekilde özetlenebilir:

- Yayıncı ve derleyici firmanın sunduğu tüm modeller değerlendirmeye alınmıştır.
- Modeller değerlendirilirken karşılaştırmaları doğru yapabilmek adına erişimin açıldığı yıl ve aynı yıl aralığındaki kullanım verilerinin değerlendirilmesi önemlidir. Bu sebeple yayıncı için satın alma, EBA, abonelik modeli derleyici için satın alma, DDA modelleri aynı yılda başlatılmış ve aynı yıl aralığındaki kullanım verileri değerlendirilmiştir.
- Modellerin başlatıldığı yıl kapsamında geriye dönük fiyat bilgisine ihtiyaç duyulmuş ve ilgili firmalardan temin edilmiştir.
- Kullanım istatistiklerinin temini yönetici hesapları ve tedarikçiler aracılığı ile yapılmıştır.
- Satın almanın yapıldığı yıldan başlayarak birikimli kullanım verilerinin değerlendirilmesi satın alınan başlıklar için doğru kararların verilip verilmediğini göstermektedir. Bu sebeple değerlendirmeler birikimli kullanım verileri üzerinden yapılmıştır.
- Birim kullanım maliyeti hesaplanırken $BKM = M / K$ ve ortalama kitap maliyetini hesaplarken $OKM = M / S$ formülleri kullanılmıştır. Formülde *BKM*; birim kullanım maliyetini, *M* e-kitapların toplam satın alma maliyetini, *K* ise e-kitapların belirlenen yıl aralığındaki toplam kullanım

sayısını, *OKM* ortalama kitap maliyetini, *M* e-kitapların toplam satın alma maliyetini, *S* ise satın alınan kitap sayısını ifade etmektedir.

- Yayıncı firmanın konu analizi yapılırken yayıncıya ait konu alanları kullanılmış derleyici firmanın konu analizi yapılırken satın alınan kitapların LC numaraları bulunduğu için WoS'un konu sınıflamasına göre konu analizi yapılmıştır.
- Her iki tedarikçide de ilk olarak satın alma modelleri ve kullanım sıklığı değerlendirilmiştir.
- Yayıncıya ait EBA modelinde kitapların türüne göre fiyatlar değiştiği için yapılacak seçimlerde bu fiyatlar dikkate alınmıştır.
- EBA modeli için en yüksek kullanımdan en düşük kullanıma doğru bir sıralama yapılmış ve önceden ödemesi yapılan tutar kadar e-kitap seçilmiştir.
- Derleyici firmada otomatik satın almanın yapıldığı DDA modeli ve kısa vadeli ödünç kullanımından sonra otomatik satın almanın yapıldığı DDA modeli şeklinde olmak üzere iki senaryo uygulanmıştır.
- DDA modelleri ile satın alma modelinin kullanım istatistiği türü birbirinden farklılık gösterdiği için mevcut kullanım istatistiklerinin hangi DDA koşuluna karşılık geldiği bulunmuştur.
- E-kitap kullanımlarına karşılık gelen DDA koşulları aşağıda gibi verilmektedir.
 - Bölüm indirme: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse
 - Tam indirme: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse

- Çevrimiçi görüntüleme: Kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa
 - Yazdırma isteği: Kullanıcı başlığın herhangi bir bölümünün çıktısını alırsa
 - E-posta isteği: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü başka bir kullanıcıya e-posta ile gönderirse
 - Kaydetme isteği: Kullanıcı bir başlığın herhangi bir bölümünü indirirse
 - Ayrıntılı kayıt görüntüleme: Bir kullanıcı tek oturumda 10 dakika süresince bir başlığı tararsa veya bir kullanıcı tek oturumda bir başlığın 10'dan fazla sayfasını tararsa
- STL'li DDA modelinde derleyici firmanın koşulu gereği 3 STL kullanımından sonraki 4. kullanımda otomatik satın alma gerçekleştiği için yıllara göre STL kullanımları ve otomatik satın alım sayıları hesaplanmıştır.
 - STL ve otomatik satın alım maliyetleri hesaplanırken kitapların ilgili yıldaki fiyat bilgileri dikkate alınmıştır.
 - STL kullanımları otomatik satın almaya çevrilirken kullanımlar yıldan yıla birikimli gitmemiş her bir STL kullanımı ilgili yıl bazında değerlendirilmiştir.
 - Derleyici firmada STL maliyeti kitabın kullanıcının üzerinde kaldığı gün sayısına göre değiştiği için sunulan tüm alternatifler değerlendirilmiştir.
 - STL maliyeti 1, 7, 14 ve 28 gün için sırasıyla kitapların liste fiyatının %15'i, %20'si, %25'i, %30'u üzerinden hesaplanmıştır.
 - Tüm modeller birim kullanım maliyetleri açısından karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

KÜTÜPHANECİLERİN ROLÜ

Kütüphaneciler:

- Türkiye’de ve dünyada tedarikçiler tarafından sunulan ve uygulanan farklı e-kitap sağlama modelleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır.
- Sunulan sağlama modellerinin avantajlarını ve dezavantajlarını bilmelidir.
- Kütüphanenin e-kitap koleksiyonları için ayrılan bütçesini planlamalıdır.
- Kullanıcı ihtiyacını ve beklentisini ortaya çıkarmalıdır.
- Kütüphane koleksiyonunun e-kitap koleksiyonu açısından eksikliklerini ortaya çıkarmalıdır.
- İhtiyaç duyulan ve koleksiyon eksikliklerini kütüphanenin koleksiyon geliştirme politikaları kapsamında değerlendirmelidir.
- Tedarikçiler tarafından sunulan sağlama modellerine ilişkin şartları bilmeli, yapılacak lisans sözleşmelerini kurum politikası kapsamında değerlendirmelidir.
- Farklı e-kitap sağlama modellerini değerlendiren akademik kütüphanelerden görüş ve değerlendirme almalıdır.
- Oluşturulan e-kitap koleksiyonlarında kullanımın artırılması için tanıtımlar yapmalı, eğitim vermeli, sosyal medyayı kullanmalıdır.
- Kullanım verilerinin ayrıntılı analizini yapmalı en uygun ve en ekonomik modellerin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır.

TEDARİKÇİLERİN ROLÜ

Tedarikçiler:

- Sundukları sağlama modelleri hakkında bilgi vermeli ve dünyadaki farklı uygulamaları kütüphanelerle paylaşmalıdır.
- E-kitapların erişime açılmadan önce, ödeme yapılamaması konusunda Türkiye'deki devlet kurumlarına gerekli anlayışı ve özeni göstermelidir.
- Modelleri değerlendirmek isteyen kütüphaneler için daha uygun fiyatlarla teklifler vermelidir.
- Kurumların ihtiyaçlarına göre sunulan sağlama modelleri ve platformlarda özelleştirmeleri yapmalıdır.
- Kurumların ihtiyaç duydukları MARC kayıtlarını istenen zaman aralığında ve istenen formatta göndermelidir.
- Kullanım istatistiklerinde güvenirliliğin sağlanması için istatistikleri "COUNTER" gibi belirli standartlara dayandırmalıdır.
- Kütüphanelerin kendi istatistiklerini alabilmesi için yönetim portallarını tanımlamalı ve bu portalların anlaşılması konusunda yeterli desteği sağlamalıdır.
- Yayıncı firmalar da kısa vadeli ödücün (STL) sunulduğu platformların oluşturulması ve diğer tedarikçilere göre daha uygun fiyatlarla içeriğin sağlanması konusunda çalışmalar yapmalıdır.
- Hem kanıta dayalı alım (EBA) hem de kısa vadede ihtiyacı karşılayacak modellerin aynı platformda birleştirilmesi konusunda yeni sağlama modelleri geliştirmelidir.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/07/2019

Tez Başlığı : E-kitap Sağlama Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi: Hacettepe Üniversitesi Örneği

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam132..... sayfalık kısmına ilişkin, 16/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %2'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

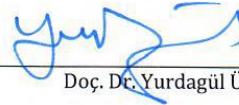
Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/07/2019

Adı Soyadı: Damla Yılmaz
Öğrenci No: N16224901
Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi
Programı: Bilgi ve Belge Yönetimi

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Yurdagül Ünal

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT**

Date: 16/07/2019

Thesis Title : Comparative Analysis of E-Book Acquisition Models: The Case of Hacettepe University

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 16/07/2019 for the total of 132 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 2%.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

16/07/2019

Name Surname: Damla Yılmaz

Student No: N16224901

Department: Information Management

Program: Information Management

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Dr. Yurdagül Ünal

EK 3. Etik Kurul İzin Formu

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 12.04.2019 18:12
Sayı: 35853172-300-E.00000547724

E.00000547724

Sayı : 35853172-300
Konu : Damla YILMAZ Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 10.04.2019 tarihli ve 12908312-300/00000547009 sayılı yazınız.

Enstitünüz Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Damla YILMAZ**'ın **Doç. Dr. Yurdağül ÜNAL** danışmanlığında hazırladığı **“E-Kitap Sağlama Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi: Hacettepe Üniversitesi Örneği”** başlıklı tez çalışması başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **19 Mart 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup,etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 958674dd-a1fd-4c23-bafb-64bf0f45a6f7 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFİ

